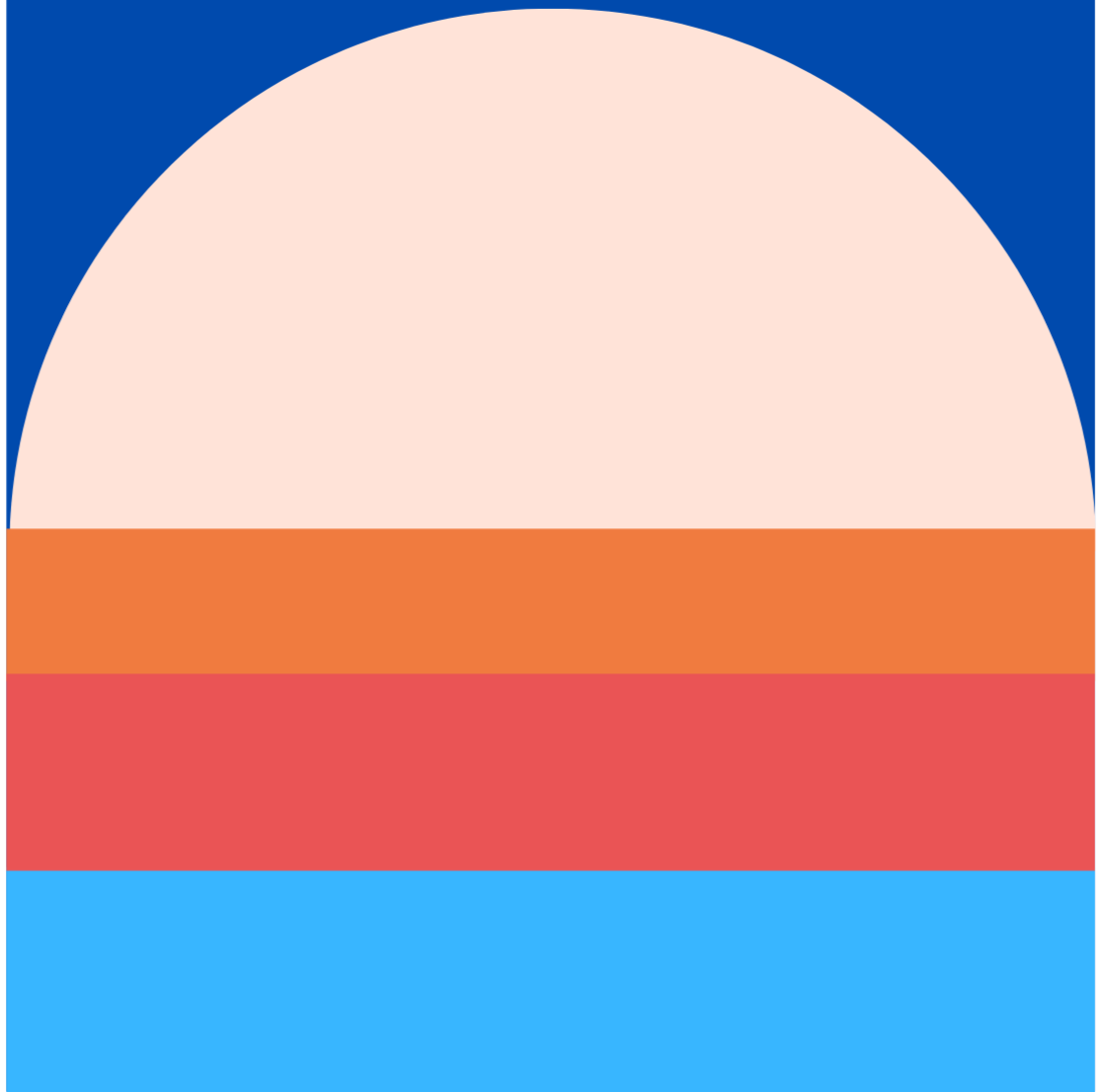

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

ЗБІРНИК СТАТЕЙ
СТУДЕНТІВ І ВИКЛАДАЧІВ

ВИДАННЯ 11

Актуальні проблеми соціальної сфери

збірник статей студентів і викладачів

Випуск 11

за заг. ред. Н.П. Павлик

Житомир, 2021

Вид-во Житомирського державного університету імені Івана Франка

*Рекомендовано до друку рішенням
кафедри соціальних технологій
Житомирського державного університету імені Івана Франка
(протокол №9 від 14 квітня 2021 року).*

Рецензенти:

Сейко Наталія Андріївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальних технологій Житомирського державного університету імені Івана Франка;

Меркулова Наталя Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького;

Гринько Вікторія Олександрівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри природничо-математичних дисциплін та інформатики в початковій освіті ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

А 43 Актуальні проблеми соціальної сфери : [збірник статей студентів і викладачів / за заг. ред. Н.П. Павлик]. – Житомир : Вид-во Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2021. – Вип. 11. – 93 с.

Редакційний колектив: З.В. Залібовська-Ільницька, Н.П. Павлик

Макет: Н.П. Павлик

За достовірність фактів, цитат, власних імен, посилань на джерела та інших відомостей відповідають автори публікацій.

ПЕРЕДМОВА

Сучасні соціальні зміни суттєво відобразилися на характері та змісті наукової, освітньої, громадської діяльності кафедри соціальних технологій Житомирського державного університету імені Івана Франка. Стрімке поширення гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, та введення жорсткого карантину стало викликом сучасності, зокрема у сфері вищої освіти. Змінилися умови навчання – перед викладачами та студентами постала нагальна потреба опанувати нові онлайн формати; змінився загальний соціально-психологічний фон навчання – посилювався запит на емоційну підтримку, наповнене спілкування, конструктивну взаємодію; були введені нові вимоги акредитації освітніх програм – стали затребуваними швидкі та якісні зміни у навчально-методичному забезпеченні та розумінні актуальних софт скілз («м'які навички») усіх суб'єктів освітнього простору. Світ став одночасно вузьким та широким, що вимагало від кожного та кожної з нас адаптивного потенціалу, готовності змінюватися, працювати, розвиватися.

Озираючись на цей рік, який минув з часу виходу попереднього, десятого збірника статей студентів і викладачів «Актуальні проблеми соціальної сфери», можна впевнено говорити, що ми пройшли цей шлях, впоравшись із викликами та запитамі. Зокрема, у співпраці та навчанні викладачам і студентам кафедри соціальних технологій вдалося досягнути важливої мети: акредитовано освітньо-професійну програму «Соціальна робота» (Сертифікат про акредитацію №458, виданий Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти, рішення №12(29).1.17 від 26.06.2020 р.).

Ми пишаємося нашими науковими здобутками: присвоєнням вченого звання доцента Сергію Котловому, перемогою Надії Павлик у Всеукраїнському конкурсі наукових та навчальних видань «Відкрита наука, сталий розвиток та інноваційні агротехнології» за працю «Теорія і практика організації неформальної освіти. Навчально методичний комплекс»; участю магістрантів ОП «Соціальна робота. Соціальна педагогіка» Олега Любарця та Марії Огороднік у VII конкурсі наукових статей «Мистецтво жити разом» на тему «Роль організацій громадянського суспільства у запобіганні розбрату та виникненню конфліктів».

Надія Павлик стала спікеркою міжнародного наукового воркшопу «Experiencing Europe», який об'єднав науковців і дослідниць Грузії, Туреччини, Німеччини, Ізраїлю, Румунії, Словенії, США, Польщі, Іспанії, України, Бельгії.

Інна Літяга, Надія Павлик, Наталія Сейко, Олена Остапчук, Зоя Залібовська-Ільницька та студенти спеціальності «Соціальна робота» взяли участь у презентації книги «Студентський плагіат в онлайн-світі: проблеми та їх вирішення». Видання книги в Житомирському державному університеті імені Івана Франка стало

можливим завдяки співпраці з посольством Сполучених Штатів Америки у межах проєкту «Ініціатива академічної доброчесності та якості освіти».

Важливим, з огляду на професійну діяльність наших випускників, є залучення викладачів і студентів до участі в освітніх проєктах: «PRO студії від професіоналів в ЖДУ імені Івана Франка»: директорка ГО «Скриня корисних справ» Оксана Давиденко виступила з презентацією «Жіночі портрети лідерства Житомирщини»; комерційний директор Unichesk Україна Андрій Сідляренко презентував тему «Чому антиплагіатна перевірка – це не страшно»; регіональна координаторка взаємодії з громадськістю Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в Житомирській області Олена Коваленко розповіла про діяльність Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, формулу «Омбудсман+», Національний превентивний механізм; голова ГО «Інститут Креативних Інновацій», голова Житомирського відокремленого підрозділу громадської спілки «Національна молодіжна рада України» Вікторія Безсмертна розкрила тему «Комунікації від А до Я»; голова ЖОМГО «Паритет» Наталія Тарасенко поділилася практичним досвідом з теми «Гендерний аудит безпеки території: особливості та переваги застосування».

Олена Остапчук стала лекторкою онлайн-курсу із гендерного бюджетування на освітній платформі EdEra – «Гендерно орієнтований підхід у бюджетному процесі».

Світланою Коляденко започатковано та впроваджується проєкт «Школа соціальної підтримки для соціальних педагогів, психологів, класних керівників та батьків» – серія вебінарів з актуальних проблем соціальної роботи. У 2020 році здійснено черговий випуск консультантів Телефона Довіри Студентської соціальної служби для молоді Житомирського державного університету імені Івана Франка, а в лютому 2021 – вже розпочато нове навчання майбутніх консультантів.

Надією Павлик у співпраці з ВООГО «Відкрите суспільство» організовано «Групу емоційної підтримки» у мережі Фейсбук, спрямовану на відкриті онлайн-зустрічі двічі на тиждень для усіх бажаючих.

Випускники нашої спеціальності, викладачі та студенти об'єднуються на систематичних ефірах у студії Українського радіо «Житомирська хвиля», у гостинній передачі "Житомир сучасний" – про соціальні виклики, емоції, потреби, взаємодію, шляхи та можливості.

Освіта впродовж життя, неформальна освіта, підвищення кваліфікації традиційно залишаються відправними точками професіоналізму викладачів і студентів. Олена Остапчук пройшла дворічне навчання, склала іспит з підготовки професіоналів у галузі освіти дорослих та отримала кваліфікацію тренерки програми Curriculum globALE. Надія Павлик пройшла навчання та увійшла до бази експертів з оцінювання навчальних матеріалів та електронних освітніх ресурсів в

проєкті Learning Passport. Світлана Коляденко закінчила сертифікований курс «Розлади психіки та поведінки. Основи психіатричної пропедевтики» від Центру громадського здоров'я. Зоя Залібовська-Ільніцька отримала сертифікат за участь у проєкті «Правильний шлях до успіху», фінансованому Канцелярією Сенату Республіки Польща за сприяння Фонду «Допомога поляків на Сході» у співпраці з Варшавською школою економіки та Клубом польських студентів у Житомирі. Студентка Тетяна Хмуровська стала учасницею стратегічної сесії в ГО «Українська Волонтерська Служба».

Насправді наших звершень, досягнень, перемог, цілей і зусиль було набагато більше протягом 2020-2021 року. Продовжує працювати з аспірантами і докторантами наукова школа професорки Наталії Сейко. На кафедрі працюють проблемні групи, реалізуються соціальні проєкти та профорієнтаційні ініціативи, готуються нові посібники та методичні рекомендації. 22-23 квітня 2021 року на базі кафедри соціальних технологій у співпраці з Житомирською обласною соціальною службою для дітей, сім'ї та молоді відбудеться регіональна науково-практична конференція «Актуальні проблеми соціальної сфери».

Вірю, що ще більше – попереду. Бережіть себе, бережіть рідних. Плекайте думки та втілюйте ідеї. До зустрічі у новому переможному науковому році!

Щиро – Надія Павлик

ЗМІСТ

Вербицька Марія	Соціально-педагогічна реабілітація дітей із затримкою психічного розвитку засобами релігійного виховання	9
Коляденко Світлана, Ничипорук Тетяна	Дослідження рівня розвитку інформаційної культури працівників соціальної сфери	11
Залібовська-Ільницька Зоя	Причини булінгу у середовищі здобувачів загальної середньої освіти: теоретичний аспект	16
Ілліна Ольга	Дозвілля як наукова категорія	19
Котловий Сергій	Соціокультурний підхід в соціальній роботі	21
Ярошовець Таміла	Ґендерний аудит можливостей організації вуличної дозвілєвої діяльності підлітків	23
Тимощук Аліна	Ґендерні характеристики трудової міґрації (на прикладі міста Житомира)	25
Чабанюк Анна	Модель неформальної освіти на прикладі Народицької громади	29
Мельник Вікторія	Емпатія як професійна характеристика соціального працівника	33
Сичевська Анна	Казко-терапія як метод всебічного розвитку дитини з інвалідністю	35
Недзельська Ніна	Соціально-консультативна робота з батьками-вихователями ДБСТ	37
Скремінська Ольга	Актуальність соціальної роботи з безпритульними дітьми	39
Толочко Вікторія	Соціальна робота з людьми похилого віку	40
Процюк Оксана	Соціальна робота у сфері охорони здоров'я	42
Огороднік Марія	Соціальна робота з молоддю засобами неформальної освіти	43
Сичевська Анна	Організація дозвілєвої діяльності на вулиці з людьми з інвалідністю	45
Новицький Євгеній	Соціальна робота з наркозалежною молоддю	46
Лахнова Аліна	Дозвілєва діяльність з дітьми молодшого шкільного віку	47
Бельська Аліна	Технологія соціального консультування учнів сільських шкіл	49
Бовсуновська Інна	Соціальна профілактика агресивної поведінки в умовах закладу середньої освіти	51

Кривобок Анна	Організація соціально-дозвілєвої діяльності в інклюзивних класах початкової школи	54
Баранюк Єлизавета	Методика соціальної роботи з прийомними сім'ями	55
Брайткрайц Аліна	Корекційно-розвивальна робота соціального педагога в умовах закладу дошкільної освіти: практичний досвід	57
Масон Павлина	Фізкультурно-оздоровлюючі заходи для дітей дошкільного віку: соціальний аспект	60
Літяга Інна, Ситняківська Світлана	Академічна доброчесність як складова викладання дисциплін для студентів спеціальності «Соціальна робота»	62
Ситняківська Світлана, Сейко Наталія	Модель білінгвальної підготовки фахівців соціальної сфери (на прикладі ЖДУ імені Івана Франка)	64
Любарець Олег	Соціальна робота з адикціями студентської молоді	68
Голян Анна	Дозвілєва діяльність зі студентами у закладах вищої освіти	70
Павлик Надія	Легендотерапія у професійній підготовці майбутніх соціальних працівників	72

**Легенди, створені студентками та студентами
(освітній проєкт Надії Павлик; авторська редакція назв, імен, текстів)**

Легенда про віддалений Місяць, m.nkgnt	75
Легенда про дівчину Оленку та її особистий простір, Вікторія Ковтонюк	77
Легенда особистий простір, Д. Остапчук	77
Легенда про «Особистий простір», P.S (Т. В)	78
Особистий простір, Ольга Колос	79
Легенда про те, як виник особистий простір, Ольга Вігура	80
Легенда про особистий простір, Т. Ничипорук	81
Легенда про особистий простір, Дмитро Сіталов	82
Королівство Простір, Аліна Брайткрайц	83
Легенда про терапію, Аліна Бельська	84
Легенда про терапію, Лілія Макарець	84
Легенда про терапію, Інна Бовсуновська	85
Легенда про терапію, Тетяна Тимощук	86
Легенда про терапію, Едуард Мирончук	87
Легенда про психотерапію, Марія Огороднік	88
Легендарні Клани, Олег Любарець, студент 13 Мд групи лицарів та принцес ☺	89
Ранок, Мирослава Барановська	90
Легенда, Мирослава Барановська	91
Легенда, Олександра Лиманець	92
Легенда про осінь – час розвитку і навчання, Таня Хмуровська	92
Осінь, Яна Павлюк	93

Авторка статті:

Марія Вербицька,

магістрантка

спеціальності 231 Соціальна робота

Наукова керівниця:

Світлана Коляденко,

кандидатка педагогічних наук, доцентка,

завідувачка кафедри соціальних технологій

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ДІТЕЙ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ ЗАСОБАМИ РЕЛІГІЙНОГО ВИХОВАННЯ

Затримка психічного розвитку – це поняття, що свідчить не про стійке і, по суті, незворотне психічне недорозвинення, а про вповільнення його темпу, що частіше виявляється у старшому дошкільному віці та під час вступу до школи й виявляється в недостатності загального запасу знань, обмеженості уявлень, незрілості мислення, малої інтелектуальної цілеспрямованості, переважанні ігрових інтересів, швидкого перенасичення в інтелектуальній діяльності [1].

Затримка психічного розвитку (ЗПР) – це синдром відставання дозрівання психіки дитини в цілому або окремих її функцій (пам'яті, уваги, розумових процесів, емоційно-вольової сфери, мовлення тощо), уповільненого темпу реалізації закодovаних у генотипі якостей організму, які є наслідком незначних негативних факторів (наявність ранньої деприваційної ситуації, недостатнього догляду за дитиною, мінімальна мозкова патологія тощо), набувають тимчасового характеру і можуть бути скоригованими. Не своєчасна робота з дитиною із ЗПР може обернутися розвитком розумової відсталості.

Розумова відсталість – це порушення розвитку, при якому інтелектуальне функціонування людини нижче середнього. Визначення та рівень відсталості ґрунтуються як на IQ (що вимірюється в тесті (IQ в залежності від віку)), так і на здатності особистої до соціальної адаптації. Інтелектуальні здібності пов'язані зі здатністю вирішувати проблеми, здобувати нові навички, засвоювати інформацію, обробляти і використовувати її, а також здатність абстрагуватися і символізувати, наприклад, функціонування в суспільстві, самозайнятість, вербальне спілкування, що відповідають віку, рухові навички та функціональна незалежність в повсякденній діяльності. Оскільки розумова відсталість є порушенням розвитку, вона призводить до значної затримки загального розвитку процесів навчання та спілкування. Без сумніву, ці труднощі також впливають на емоційний розвиток. Було виявлено, що в більш старшому віці люди з розумовою відсталістю схильні до високого ризику розвитку емоційних і психічних розладів. Також поширені адаптивні розлади з посттравматичним стресовим розладом.

Останнім часом, працюючи вчителем релігійних предметів у національній школі, я мала нагоду спостерігати за процесами навчання і виховання дітей з затримкою психічного розвитку. На початку нашого навчання діти із ЗПР мали затримки розвитку у моториці, мовленні і мисленні. Згодом, в результаті релігійного впливу було досягнуто значний прогрес у розвитку моторики і комунікації. Більшість соціально-педагогічних заходів, що проводилися нами у рамках навчання і виховання, були спрямовані на реабілітацію і розвиток їх здібностей в різних сферах життєдіяльності (навчання, спілкування, гра, творчість). Емоційна прив'язаність дитини до історії та традицій свого народу фокусується на емоційному стані дитини, а не на її функціональному стані. Основна увага приділяється розвитку емоційного досвіду дитини, а не на здатності

виконувати різні вправи і завдання. Нерідко, з огляду на великі труднощі в спілкуванні з такою особливою дитиною, у вихователів і вчителів виникає бажання механічного маніпулювання вихованцем, що в свою чергу, викликає розчарування з боку педагогічного колективу до самих засобів релігійного виховання загалом та застосування їх в умовах реабілітаційних центрів зокрема.

За час природних спостережень було зроблено висновок, що можливість поєднувати реабілітацію, корекцію розвитку та укріплення релігійної приналежності дає змогу подолати труднощі розвитку, а це безперечно має велике значення в процесі соціалізації цих дітей і може сприяти покращенню їх психічного здоров'я. Зв'язок дітей із ЗПР з національною історією (зміна уявлень, віртуальні подорожі та ін.) дозволяє розвинути у них почуття власної гідності.

Використана література

1. Ілляшенко Т. Затримка психічного розвитку дітей: причини виникнення та корекція. Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство: Науково-методичний збірник / Т. Ілляшенко, за ред. Н. Софій, І. Єрмакова – К. : Контекст, 2000.

Авторки статті:

Світлана Коляденко,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
завідувачка кафедри соціальних технологій

Тетяна Ничипорук,
магістр з соціальної роботи

ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ПРАЦІВНИКІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Проблема формування рівня інформаційної культури працівників соціальної сфери на даний час є актуальною, адже в сучасних умовах розвитку суспільства інформатизованість займає провідне місце у житті людей. Інформатизація є важливим фактором суспільного розвитку та способом покращення результативності життєдіяльності людей.

Професійна діяльність фахівців соціальної сфери є багатоплановою за своїм змістом і охоплює широке коло існуючих у суспільстві соціальних процесів. Це є зрозумілим, оскільки провідною функцією у соціальній роботі є розвиток людини як соціального індивіда, його адаптація до умов сучасного середовища. Вище зазначене спонукає до появи факторів, які вимагають об'єктивно якісної зміни технології обробки інформації в процесі соціального захисту суспільства.

З однієї сторони, це необхідність створення аналітично-інформаційної бази, яка допоможе розробляти цільові соціальні програми, проводити моніторинг потреб незахищених верств населення, а також здійснювати адресну соціальну допомогу без виключення осіб, сімей, які потребують допомоги. З іншої сторони, це постійна зміна нормативно-правової системи, відсутність систематизованої інформації, а також актуальності нормативно-правової інформації та різноманітність її застосування працівниками соціальної сфери на практиці.

Посилення ролі інформаційної складової у структурі соціальної діяльності зумовлене збільшеннями обсягів інформації, а також розвитком інформаційно-комунікативних технологій.

Працівники соціальної сфери з розвиненою інформаційною культурою повинні: володіти знаннями про інформаційне середовище, ресурси, технології, а також умінням правильно формулювати свої інформаційні потреби та запити, організувати та створювати нове знання для ухвалення ефективних рішень у соціальній діяльності, володіти інформаційною компетенцією в суміжних галузях, мати здатність ефективно та швидко виконувати пошук інформації, раціональне використовувати, зберігати, переробляти та творчо її використовувати, постійно самореалізовуватися та самовдосконалюватися.

Проведення емпіричного дослідження рівня інформаційної культури працівників соціальної сфери здійснювалося за допомогою Google Форми. Опитування, тести та анкети поширювались в соціальній мережі Facebook.

Нами було розроблено опитувальник «Виявлення умінь роботи з інформацією працівниками соціальної сфери». Вибірка опитуваних складала 50 працівників соціальної сфери з них 44 (88%) жінки та 6 (12%) чоловіків. Стаж роботи яких коливається від 2 місяців до 24 років.

Результати дослідження за опитувальником «Виявлення умінь роботи з інформацією працівниками соціальної сфери» показало, що 18% респондентів не дали визначення терміну «інформаційна культура». Узагальнюючи відповіді 82% респондентів, ми змогли сформулювати два визначення:

– інформаційна культура працівника соціальної сфери – це одна з частин загальної професійної компетентності фахівця соціальної сфери, що забезпечує вміння працювати з важливою інформацією, шукати, аналізувати, обробляти та поширювати інформацію у професійній діяльності.

– інформаційна культура працівника соціальної сфери – це частина загальної культури, яка включає набір етичних норм та принципів, що використовуються у соціальній діяльності, а також забезпечує обмін достовірною інформацією.

Далі респондентам було запропоновано проранжувати набір навичок працівника соціальної сфери від 1 до 5, (1 – найбільш важлива, а 5 – найменш важлива). Відповіді респондентів виглядають таким чином: 1 – здатність забезпечити безпеку конфіденційних даних, 2 – диференціація інформації, 3 – вироблення критеріїв оцінки інформації, 4 – створення інформації та її використання, 5 – виділення значущої інформації.

На запитання «Чи погоджуєтеся Ви з твердженням, що інформаційна культура впливає на інформаційну безпеку працівника соціальної сфери?» відповіді респондентів розподілилися таким чином: 84% – погоджується, 10% – не знають, 6% респондентів – не погоджуються з даним твердженням.

У подальшому респонденти обрали п'ять основних умінь роботи працівників соціальної сфери з інформацією: 90% – уміння аналізувати інформацію, 84% – уміння користуватися джерелами інформації, 80% – уміння критично сприймати інформацію, 78% – уміння оцінювати інформацію, 72% – уміння орієнтуватися в спеціальній інформації (Див. Рис.1).

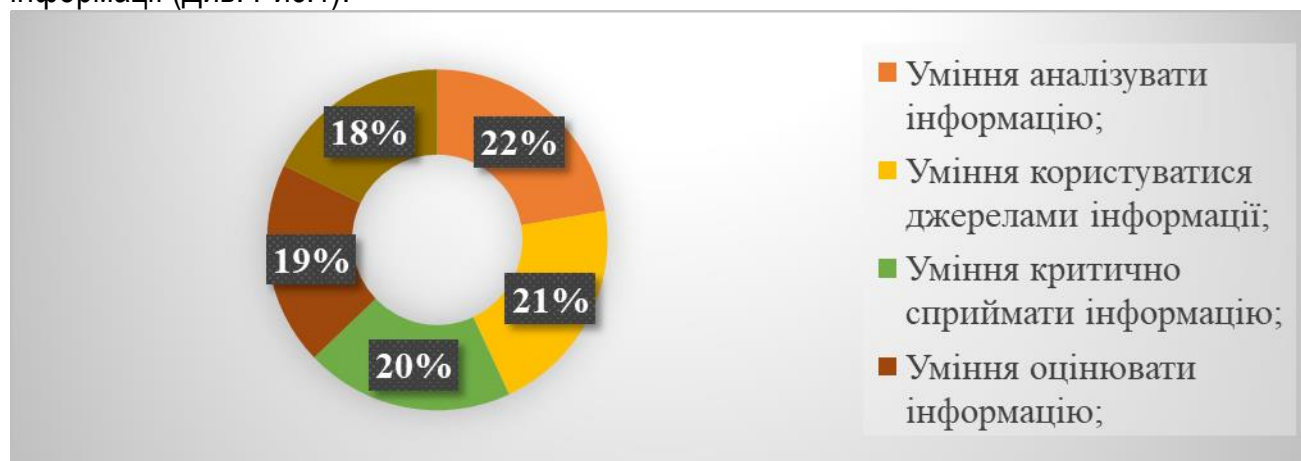

Рис. 1 Основні уміння роботи працівників соціальної сфери з інформацією

Працюючи з інформацією, 98% – відзначили, що уміють здійснювати пошук необхідної інформації, 2% – не впевнені, чи вміють шукати інформацію. 98% – уміють працювати з відібраною інформацією, а 2% – не впевнені, чи вміють працювати з

відібраною інформацією. Структурувати інформацію уміють – 90%, проте 10% – не знають, чи уміють це робити. Працюючи з інформацією, 90% – уміють узагальнювати інформацію, а 10% – не знають, чи вміють це робити. Систематизувати інформацію уміють – 84%, а 16% – не впевнені у власних можливостях. Працюючи з інформацією, уміють подавати у вигляді, яка буде зрозуміла іншим – 80%, 18% респондентів не знають, чи здатні подавати зрозуміло інформацію, а 2% - взагалі не вміють (Див. Рис. 2).

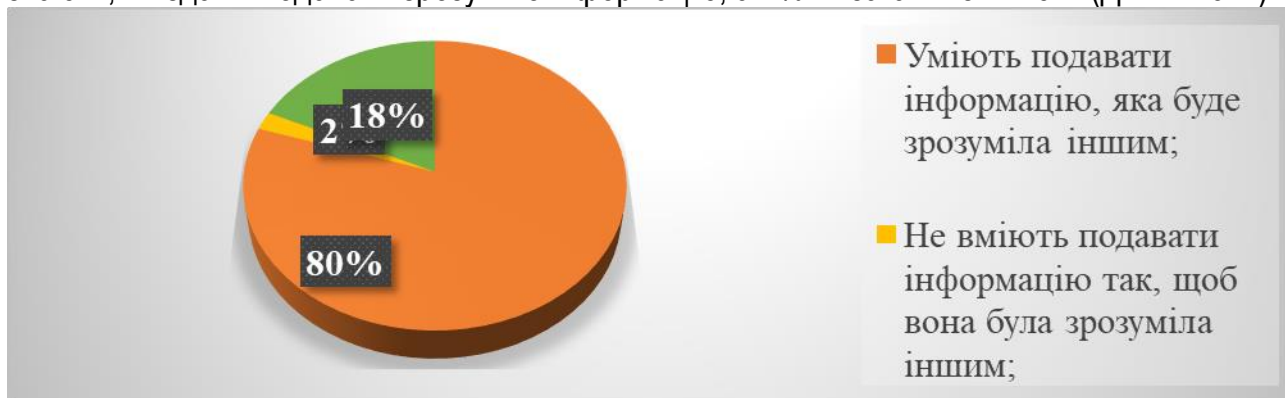

Рис. 2 Уміння подавати інформацію, яка буде зрозумілою для інших

На запитання «Чи спілкуєтеся з іншими людьми сучасними інформаційними засобами?» відповіді респондентів розподілилися таким чином: 80 % – спілкуються, 12% – не спілкуються, а 8% - не визначилися (Див. Рис.3).

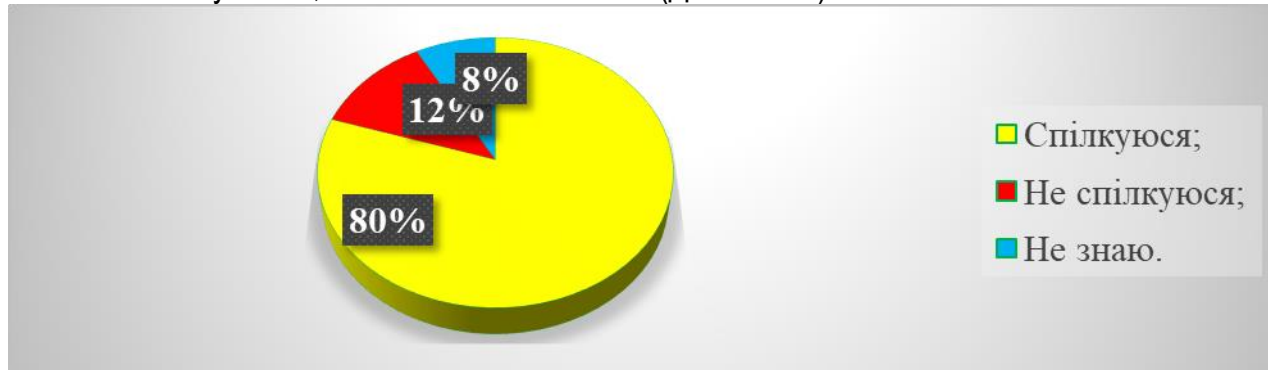

Рис. 3. Спілкування людей за допомогою сучасних інформаційних засобів

Респонденти спілкуються за допомогою таких сучасних інформаційних засобів, як телефон (телефонують та відправляють повідомлення) та соціальні мережі, такі як: електронна пошта, Viber, Messenger, Telegram, Skype, Instagram, Facebook, Face Time, WhatsApp, Twitter.

На запитання «Чи самостійно Ви можете здійснити індивідуально-пошукову роботу?», відповіді опитаних розподілилися таким чином: 60% – відповіли «Так», 32% – робити це не вміють, а 8% – не впевнені. Майже всі респонденти, які відповіли на попереднє запитання, здатні шукати інформацію в інтернеті. Для пошуку інформації респонденти використовують: Google, Яндекс, «хмарні технології», Вікіпедію, YouTube та Ліга: Закон.

На запитання «Які джерела інформації Ви найчастіше використовуєте?», відповіді респондентів виглядають так: 98% – Інтернет, 46% – друзі та родичі, 34% – газети/журнали, 34% – бібліотека і 34% – з телебачення (Див. Рис 4).

Отже, ми можемо побачити, що Інтернет є провідним джерелом пошуку інформації.

Окрім того, 94% респондентів шукають робочу інформацію, 58% – цікавляться зовнішньою та внутрішньою політикою України, 38% – розважальну, 36% – лайфхаки, 34% – музику і 2% – взагалі нічого не шукають (Див. Рис 5).

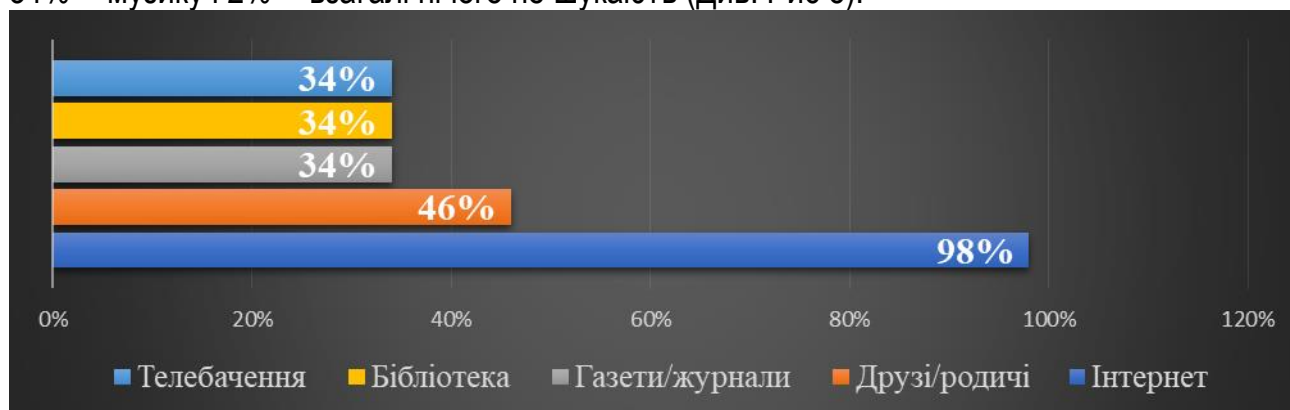

Рис. 4 Найбільш використовувані джерела інформації

Окрім того, 94% респондентів шукають робочу інформацію, 58% – цікавляться зовнішньою та внутрішньою політикою України, 38% – розважальну, 36% – лайфхаки, 34% – музику і 2% – взагалі нічого не шукають (Див. Рис 5).

Рис. 5 Інформація, яку шукають в інтернеті

Для 60% респондентів Інтернет – це основне джерело інформації, 36% – вважають, що Інтернет – це така ж важлива сфера життя як робота, друзі, сім'я без якої життя не було б цікавим, а для 4% Інтернет – це просто розвага.

Зазвичай 96% респондентів, заходячи в Інтернет, шукають потрібну інформацію, 78% – читають новини, 68% – спілкуються в чатах, 64% – отримують та надсилають офіційні листи, 18% – грають в інтернет-ігри, 18% – «блукають» Інтернетом в пошуках цікавої інформації, а 2% – взагалі нічого не шукають в Інтернеті (Див. Рис. 6).

Рис. 6 Використання Інтернету

Загалом, ми можемо побачити, що респонденти, заходячи в Інтернет, завжди мають конкретну мету: або «по роботі» (пошук професійної інформації) або для відпочинку (дізнатися новини, поспілкуватися у різноманітних соціальних мережах, пограти в інтернет ігри, послухати музику, пошукати лайфхаки або просто подивитися розважальний контент).

Отже, проаналізувавши відповіді респондентів на наше опитування, ми можемо зробити висновки, що більшість працівників соціальної сфери уміє працювати з інформацією, а саме: шукати, структурувати, систематизувати, узагальнювати та подавати її так, щоб було зрозуміло іншим.

Авторка статті:

Зоя Залібовська-Ільніцька,

кандидатка педагогічних наук,

доцентка кафедри соціальних технологій

ПРИЧИНИ БУЛІНГУ У СЕРЕДОВИЩІ ЗДОБУВАЧІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

В Україні, за результатами дослідження, проведеного UNICEF (2019), із 8509 респондентів 38% були жертвами образ, знуцань, принижень іншими дітьми, а 35% – брали участь в приниженні, знуцанні над іншими. Серед решти дітей були і спостерігачі.

Причини та витоки булінгу (цькування) у сучасному дитячому середовищі є різними і потребують вивчення. Необізнаність здобувачів освіти із зазначених питань, збільшує їх ризики стати жертвою цькування.

Формування безпечної поведінки дітей належить до пріоритетних аспектів соціально-педагогічної діяльності. Безпека розглядається науковцями як стан захищеності особи чи групи; наявність способів задоволення потреб особистості, захисту її прав [6]. Права особистості описано в Конституції України (68 ст.), де наголошується, що обов'язком кожного громадянина є не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей [1]. На жаль, порушення прав особистості – поширене явище.

Фахівцям соціальної сфери слід брати до уваги обставини, які зумовлюють крайню вразливість дитини (вік дитини; особистісні характеристики дитини; стан здоров'я дитини).

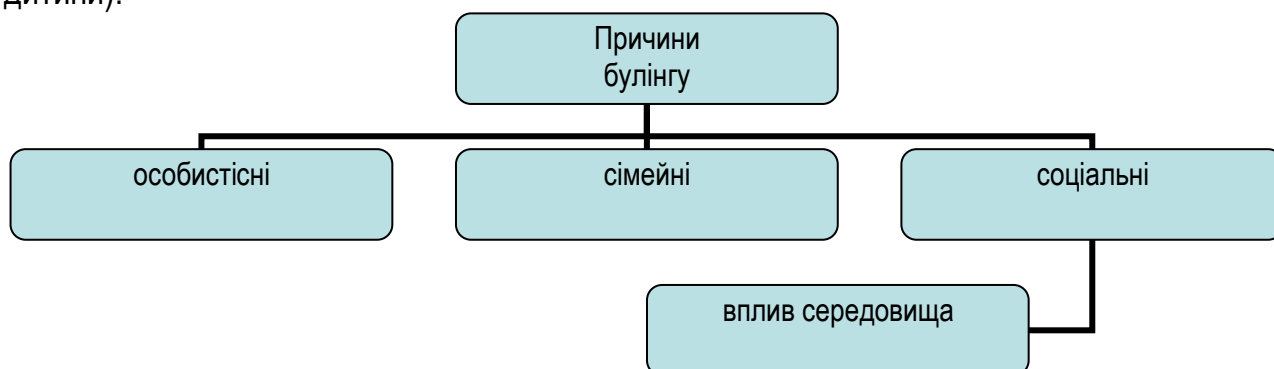

Рис 1. Причини булінгу у середовищі здобувачів загальної середньої освіти

До особистісних причин цькування належать фізичні чи психологічні особливості дитини (індивідуальні особливості фізичного, психічного, інтелектуального розвитку, зовнішності тощо). Ініціювати цькування можуть розлади та порушення в розвитку дитини, індивідуальні психологічні особливості та спровоковану цим агресивну поведінку (синдром дефіциту уваги, гіперактивності, розлади поведінки, біполярний розлад, опозиційний розлад, посттравматичний стресовий розлад та інші). Зазначимо, що відмінність дитини від інших дітей, наприклад, зовнішній вигляд, стан здоров'я, національність тощо, являється однією з найчастіших причин булінгу по відношенню до таких дітей [3].

Парадоксально, діти можуть вважати булінг як прийнятним способом самоствердитись та завоювати авторитет в очах друзів та однолітків: стати

популярними, керувати, мати вплив на інших, привернути увагу, змусити інших боятися та поважати. Ця причина має більшу вірогідність у період переходу з початкових до середніх та з середніх до старших класів, а також коли у класі з'являються нові учні/учениці [2].

Варто звернути увагу, що причиною булінгу може стати спосіб поведінки дитини: дитина проявляє або не проявляє активність, на яку від неї очікує більша частина групи (класу) (відмінник, підлиза, двієчник, занадто активний/пасивний, експресійний/закритий). Крім того, причиною булінгу серед дітей в закладі освіти може стати намагання компенсувати невдачі в навчанні, суспільному житті тощо. Так, деякі діти «булять» через заздрість успішнішим учням/ученицям, через кращі або крутіші речі, одяг, гаджети [4].

Сімейні причини також можуть провокувати агресивну поведінку дитини. До них можна віднести:

- брак близьких стосунків у батьків з дитиною та відсутність їхньої уваги до неї позбавляє дитину можливості ділитись з рідними своїми проблемами та труднощами у спілкуванні;
- слабкий або занадто сильний (авторитарний стиль спілкування) контроль над дитиною. Наприклад, якщо батьки не дають дитині спокою через оцінки, кричать на неї, позбавляють прогулянок і спілкування, не залишаючи час для відпочинку, то дитина буде вести себе в школі так само;
- гіперопіка над дитиною. Наприклад, коли дитина виходить із сімейного оточення у зовнішній світ, вона не здатна самостійно вирішувати проблеми, не спроможна за себе постояти, не розуміє важливість прийняття інших людей;
- тиск або жорстоке поводження батьків, що призводить до сприйняття дитиною навколишнього світу як постійного джерела загрози. Наприклад, якщо дитина в родині засвоює, що сварки, бійки, образи, критика та приниження іншого є єдиним способом висловити своє невдоволення, то в подібній ситуації в школі дитина починає діяти за звичною для неї схемою.;
- домашнє насильство спричиняє появу булінгу, зокрема в шкільному середовищі, коли дитина, що потерпає від домашнього насильства, копіює дії дорослих, може стати як жертвою, так і кривдником;
- виховання в неповній сім'ї. Однак, слід пам'ятати, що не завжди виховання в неповній сім'ї може призвести до агресивності дитини [5].

Несприятливий соціально-психологічний клімат в закладі освіти, стрес від навчанням внаслідок перевантаження, відносини з однолітками та вчителями/вчительками, відсутність належної уваги з боку вчителів/вчительок, сприяють появі сварок, конфліктів, проявів насильства та їх перехід в булінг.

Найбільш розповсюдженими чинниками, які провокують появу булінгу в закладі освіти є:

- авторитарний стиль навчання;
- виокремлення вчителем/вчителькою будь-якого учня/учениці як позитивного або негативного прикладу для інших часто провокує суперництво, яке у майбутньому переростає у булінг цієї дитини;

- ігнорування проблеми на рівні закладу освіти;
- відсутність контролю з боку педагогічного персоналу за поведінку дітей під час перерв, а особливо в таких місцях, як їдальня, роздягальні, сходи тощо.;
- сексуальні стосунки, які виникають серед учнів та учениць у старшому віці, також іноді стають підставою для виникнення булінгу.

Соціальними причинами виникнення цькування серед здобувачів освіти є стереотипи, культурні норми, соціальна та економічна нерівність, вплив інформаційних технологій (ЗМІ, інтернет, ігри, фільми тощо, гендерні стереотипи, дискримінація у міжособистісних стосунках по відношенню до учениць або вчительок; сексуальна орієнтація. Представники етнічних меншин, вимушено переміщені особи, мігранти частіше за інших підпадають під булінг в закладі освіти навіть з боку вчителів/вчительок. Діти, які стають об'єктами зневажливого ставлення інших, можуть проявляти насильницькі дії проти своїх кривдників(ниць), що стає способом відновлення справедливості та самоствердження. Також спонукати дітей до проявів булінгу (цькування) може популяризація насильницьких моделей поведінки на телебаченні, в кінематографі, в мережі Інтернет.

Таким чином, для припинення булінгу (цькуванням) в закладі освіти, фахівцю соціальної сфери потрібно працювати із суспільними, з особистими, стереотипами та упередженнями здобувачів освіти та їх сімей. Саме в родині зароджується ненависть та агресія по відношенню до інших.

Варто батькам, соціальним педагогам, учителям, усім громадянам працювати над своїми емоціями, слідкувати за власними висловлюваннями та вчинками, реакціями та способами поведінки, аби не провокувати булінг (цькування).

Використана література

1. Конституція України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.osvita.ua/legisl>
2. Організація роботи з розв'язання проблеми насильства в школі. Навчально-методичний посібник. – К.: Huss, 2011. – 96 с.
3. Найдьонова Л. А. Кібер-булінг або агресія в інтернеті: способи розпізнання і захист дитини / Л. А. Найдьонова // Серія: На допомогу вчителю. – Вип. 4. – К., 2011. – 34 с.
4. Насильство щодо дітей в Україні : Всеукраїнське опитування громадської думки / за ред. С. Павлиш, Т. Журавель. – К.: Вид-во ФОП Клименко, 2015. – 146 с.
5. Небезпечні квести для дітей: профілактика залучення. Методичні рекомендації. – К.: ТОВ «Агентство «Україна», 2017. – 76 с.
6. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми: посібник у 2-х ч.; Ч.2. Ознаки вразливості та специфіка підтримки сім'ї і дитини / З. П. Кияниця, Ж. В. Петрочко. – К.: ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. – 256с.

Авторка статті:

Ольга Ілліна,

кандидатка педагогічних наук,

доцентка кафедри соціальних технологій

ДОЗВІЛЛЯ ЯК НАУКОВА КАТЕГОРІЯ

Змістовне дозвілля є однією з основних складових здорового способу життя. Від організації дозвілля населення залежить морально-психологічний клімат у суспільстві, його культурний рівень, фізичне і моральне здоров'я. Якщо людина не має організованого дозвілля, вона намагається зайняти себе чимось цікавим. Це є природною і соціальною специфікою людського організму, який завжди потребує дії, якогось заняття. Якщо вільний час не організований, то людина може знайти себе у негативних, соціально-шкідливих заняттях. Можливі девіації та поступова духовно-соціальна деградація особистості. Організація дозвіллевої діяльності має надзвичайний вплив на формування особистості, а всебічний і гармонійний розвиток людини є не лише високим соціальним ідеалом, а й необхідною умовою для вирішення завдань, що стоять на сучасному етапі розвитку суспільства.

Проблема вільного часу та дозвілля досліджується в соціології, психології, культурології, педагогіці, культурно-освітній роботі. У науковий аналіз теорії і практики культурно-дозвіллевої діяльності значний внесок зробили Г. А. Аванесова, В. А. Бароненко, В. Й. Бочелюк, В. В. Бочелюк, В. В. Кірсанов, Г. С. Панова, І. С. Петрова, В. М. Піча, Н. М. Цимбалюк.

Дозвілля можна визначити як засіб відновлення сил людини в процесі її діяльності. Дозвілля є частиною відпочинку, оскільки не містить у собі час на сон та інші вимушені витрати часу, які можна назвати відпочинком. Як у вітчизняній, так і зарубіжній літературі сьогодні немає єдиної думки щодо підходів до розуміння поняття дозвілля. Історично склалися три підходи до тлумачення дозвілля: 1) розподіл бюджету часу дорослої людини на робочий і вільний від роботи, у межах якого дозвілля і вільний час розглядалися як одне і те ж; 2) ототожнення відпочинку й дозвілля; 3) дозвілля як частина вільного часу, за виключенням з останнього всіх серйозних занять, пов'язаних із розвитком особистості (зведення до відпочинку і розваг). Так, А. Воловик притримується такого визначення дозвілля: «Дозвілля – це час, що залишається у людини після реалізації усіх видів діяльності, продиктованих зовнішньою доцільністю. Інакше кажучи, дозвілля – часовий період, звільнений від обов'язкових і непорушних справ» [2, с. 128]. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови дозвілля визначається як вільний від праці час, час відпочинку [1, с. 234.]. В. М. Піча під дозвіллям розуміє сукупність занять, за допомогою яких відбувається відновлення фізичних, розумових і психічних сил людини [5, с. 17]. На думку Г. С. Панової, дозвілля – «це заняття людини у вільний час як особлива потреба і цінність, яка реалізується у сферах обслуговування: в культурі – фільми, читання, вистави; відносно здоров'я – відпочинок, фізичні заняття; спілкування; діяльність у взаємодії і самоцілі; потреба у майстерності – самоосвіта, володіння діяльністю; потреба у розвагах – свято, бездіяльність» [4, с. 22].

В. В. Кірсанов, вивчаючи педагогічний потенціал дозвілля, виділяє два підходи: предметний та функціональний. Предметний підхід базується на визначенні змістової компоненти дозвілля (дозвілля як вільного часу, дозвілля як вільно обраної діяльності та дозвілля як емоційного стану особистості), і простору, в якому мають вирішуватися педагогічні й психологічні проблеми. Функціональний підхід має на меті зосередження уваги на функціях дозвілля в житті людини та суспільства (рекреаційній, розважальній, просвітній, виховній та ін.) [3, с. 37].

Починаючи з другої половини ХХ ст. у суспільстві було сформовано низку концепцій дозвілля. Основні концепції дозвілля: кількісна, творча, психологічна, інтеграційна.

Кількісна концепція розуміє дозвілля як складову часового простору і передбачає розподіл бюджету часу людини на робочий та неробочий. Дозвілля ототожнюють із позаробочим часом, вивчають як вільний час людини, розглядають як істотну складову вільного часу, коли людина звільнена від усіх побутових, робочих та сімейних обов'язків. В цьому розумінні дозвілля має рекреаційне та розважальне наповнення.

Творча (конструктивна, безцільна, асоціальна) концепція розглядає дозвілля як окремий вид життєдіяльності людини. Дозвілля як вид діяльності здійснюється відповідно до потреб індивіда, з метою отримання задоволення, відновлення психофізичних сил, підвищення освітнього та духовного рівнів тощо.

Психологічна концепція вивчає психологічний стан людини і визнає дозвіллєвими лише ті види діяльності, які позитивно сприймаються людиною.

Інтеграційна концепція охоплює цілісний спосіб життя. За цією концепцією всі сфери людського життя мають дозвіллєвий потенціал.

Використана література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. – 1425 с.
2. Воловик А. Педагогіка дозвілля [Текст]: підручник / А. Воловик, В. Воловик. – Харків : ХДАК, 1999. – 332 с.
3. Кірсанов В. В. До визначення предмета рекреації в контексті педагогічних проблем дозвілля / В. В. Кірсанов // Вісник книжкової палати. – 2004. – № 9. – С. 37.
4. Панова Г. С. Модели учреждений культуры: Принципы формирования в сфере культуры [текст] / Г. С. Панова, В. М. Розин // Перспективные модели учреждений культуры. – М. : НИИ культуры, 1990. – С. 22-38.
5. Піча В. М. Проблема вільного часу сучасних промислових працівників (культура вільного часу) / В. М. Піча. – Львів : Світ, 1990. – 152 с.

Автор статті:

Сергій Котловий,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри соціальних технологій

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ПІДХІД В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

Соціальна робота як соціокультурне явище в останні десятиліття стала невід'ємною частиною соціокультурної системи нашого суспільства, оскільки вона є одним з головних способів організаційного та соціально-технологічного реагування суспільства на нову соціальну ситуацію. Ця ситуація в Україні відрізняється наростанням конфліктонебезпеки на рівні всього суспільства, оскільки розрив між бідністю і багатством не зменшується, а збільшується. Як наслідок спостерігається наростання протиріччя між благополучними і забезпеченими верствами, цілком адаптованими до ринкових відносин, і бідними, нездатними самостійно вирішити свої проблеми.

Традиційна благодійність в таких умовах стає недостатньою, а з урахуванням того, що за десятиліття соціалістичного ладу її традиції були загублені й малоефективними. У такій ситуації об'єктивно зростає необхідність переходу до професійної соціальної роботи. Її роль в житті сучасного суспільства визначається тим, що вона виступає в якості фактора соціальної стабільності. Професіоналізм соціальної роботи передбачає наявність особливої професійної групи, формування якої в Україні тільки починається, що саме по собі вже ставить питання про необхідність спеціального вивчення професійних цінностей цієї групи як у вигляді ідеальної моделі, так і її реального втілення в практиці соціальної роботи для попередження та ліквідації природного протиріччя між ідеалом, що відображається на рівні принципів суспільства щодо соціальної сфери і соціальної підтримки населення і реальністю.

Особлива роль соціального працівника полягає в тому, що він не тільки вирішує конкретні соціальні проблеми своїх клієнтів, але і допомагає людям освоювати нові моральні цінності і норми, знаходити життєві смисли і духовно-моральні орієнтації.

Багатоплановість і багатоваріантність змісту діяльності фахівця із соціальної роботи поширюється і на сферу конфліктології. У соціальній роботі відбувається зіткнення інтересів різних соціальних груп населення. Соціальні працівники мають справу з конфліктними категоріями населення (інвалідами, біженцями, пенсіонерами, безробітними тощо) і покликані сприяти ослабленню соціальної напруженості в суспільстві. Соціальна конфліктність досягла сьогодні таких якісних і кількісних параметрів, при яких імовірний соціальний вибух і руйнування суспільства. Тому конфліктологічний аналіз проблематики соціальної роботи є актуальним і надзвичайно важливим [1].

Поширення соціокультурного підходу пов'язано зі зростанням ролі культурних явищ в сучасному суспільстві, в регуляції людської поведінки. Культура стає важливим фактором диференціації та інтеграції суспільства. Культура, на думку К. Хадисова, – це «суспільна система сутнісних сил людини в процесі її різноманітної соціальної діяльності». Вона виступає засобом соціалізації людини, тобто залучення до суспільного цілого, становлення його як члена суспільства. Культура визначає духовне багатство

людини, накопичені нею знання, навички, вміння, соціальні почуття, які в процесі людської діяльності втілюються в цінності культури, що мають суспільну значущість [2].

Цінність культури розглядається як результат культурної діяльності або сама ця діяльність, що мають загальнокультурну цінність для тієї або іншої соціальної спільноти людей. У цій логіці соціальну роботу можна розглядати як частину культури суспільства, один з показників розвитку культури суспільства, так як соціальна робота створює умови для вирівнювання можливостей соціалізації особистості і її самореалізації.

В загальному розумінні соціальна робота може бути визначена як особливий вид діяльності з надання соціальної допомоги і підтримки найменш захищеним верствам населення, що реалізується через систему державних і недержавних установ, і вимагає для свого виконання спеціально підготовлених фахівців – соціальних працівників.

Таке розуміння соціальної роботи, коли діяльність в її сфері зводиться до надання допомоги і підтримки, часто провокує формування серед представників цих верств пасивної, найчастіше споживацької моделі поведінки.

Трансформація сучасного українського суспільства по-новому, більш радикально ставить питання про зміст, завдання та спрямованість, цінності соціальної роботи та вимагає нових підходів до її осмислення. Для виявлення таких підходів слід звернутися до більш ретельного аналізу самого поняття «соціальна робота».

Використана література

1. Ашиток Н.І. Соціокультурний підхід до вивчення соціальної роботи. // Вісник НАУ. Серія: Філософія. Культурологія. – 2018. – №1(27). – С.106-108. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/VisnikPK/article/view/13302/18455>
2. Хадисова К. В. Роль социокультурных традиций в становлении парадигмы социальной работы. // Молодой ученый. – 2015. – №23. – С. 852-855.

Авторка статті:

Таміла Ярошовець,

студентка IV курсу

спеціальності 231 Соціальна робота

Наукова керівниця:

Ольга Ілліна,

кандидатка педагогічних наук, доцентка

кафедри соціальних технологій

ГЕНДЕРНИЙ АУДИТ МОЖЛИВОСТЕЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ВУЛИЧНОЇ ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДЛІТКІВ

Особливостями сучасного етапу розвитку українського суспільства є зосередженість навколо системних соціально-політичних перетворень та входження до європейської спільноти. Одним з ключових напрямів забезпечення демократичного поступу України на принципах євроінтеграційних цінностей є впровадження гендерної рівності в усі сфери суспільного життя.

Гендерний аудит – новий інструмент у сфері просування політики гендерної рівності. Він дозволяє проаналізувати, якою мірою принципи гендерної рівності відображені в діяльності організації, яким чином гендерні компоненти інтегровані до стратегічних, програмних документів, у взаємовідносини в колективі.

Розробка планів дій на основі результатів гендерного аудиту дає змогу посилити гендерні компетенції учасників та впровадити нові сучасні технології дозвіллевої діяльності. Права жінок та гендерна рівність належать до основних прав людини, гарантованих у численних міжнародних договорах, деклараціях, резолюціях, платформах і програмах дій у галузі прав людини [1].

В організації дозвілля підлітків необхідна дозвіллева стратегія, що є механізмом задоволення потреб у сфері дозвілля та виступає як спосіб реалізації (через участь у різноманітних видах дозвіллевої діяльності) індивідуального потенціалу за допомогою доступних економічних ресурсів та ресурсів дозвіллевої сфери для досягнення цілей, розглянутих особистістю в якості необхідних. Дозвілля підлітків має задовольняти відповідні функції: розвивальну, ціннісно-орієнтаційну, виховну, пізнавальну, творчу, соціальну, комунікативну, рекреаційну [2].

Громадський простір для дозвілля підлітків має бути комфортним, цікавим, доступним і, головне, безпечним. Вулиця Михайлівська має зручне місце розташування, багато кафе, магазинів, освітніх центрів як для дівчат, так і для хлопців (АнтиШкола англійської Space Deer, школа танців), що сприяє заохоченню підлітків до проведення вільного часу. Територія добре освітлена, що дає змогу безпечно пересуватися в темну пору доби. Так як, вулиця є пішохідною, це дає змогу підліткам займатися активними видами діяльності: катання на скейтборді, роликах, самокаті. Зручно викладена бруківка дає змогу ходити в різному взутті, зокрема на підборах. Вулиця оснащена камерами стеження, що дає змогу почуватися в безпеці. На території чисто, є зелені насадження, лавки, велика кількість смітників. При вході у вулицю на перехресті пішохідні переходи озвучуються, що дозволяє безпечно пересуватися людям з обмеженими можливостями. Територія патрулюється поліцією. Людині, яка не знайома з територією, легко знайти шлях. Вдале розташування, квіткові локації, фонтан, святкова атмосфера вулиці складає позитивне загальне враження.

Проте є деякі недоліки простору вулиці Михайлівської для проведення дозвіллевої діяльності підлітків. Зокрема, відсутність пандусів, що є значною перешкодою для осіб з обмеженими можливостями. На території вулиці багато безпритульних тварин, які

можуть становити загрозу. Вагомими недоліками є відсутність громадського туалету і місця, де можна отримати медичну допомогу.

Таким чином, для покращення території вулиці Михайлівської як простору для дозвілєвої діяльності підлітків, доцільним є встановлення громадського туалету, пандусів, забезпечення безпритульних тварин місцем проживання, передбачити можливість чергування медичного працівника.

Використана література

1. Кірсанов В. Концептуальні напрями наукових досліджень з педагогічного управління культурно-просвітньою діяльністю в умовах дозвілля / В. Кірсанов // Вісник Книжкової палати. – 2005. – № 1. – С.35.
2. Мосалев Б. Г. Досуг: методология и методика социологических исследований: учебное пособие / Б. Г. Мосалев. – М., 1995. – 96 с.

Авторка статті:

Аліна Тимощук,

магістрантка

спеціальності 231 Соціальна робота

Наукова керівниця:

Світлана Коляденко,

кандидатка педагогічних наук, доцентка,
завідувачка кафедри соціальних технологій

ГЕНДЕРНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ МІСТА ЖИТОМИРА)

У сучасному світі в умовах постійних соціальних змін і посилення процесів глобалізації та європеїзації явище трудової міграції набуло розгалужених масштабів і торкнулося, з різним рівнем інтенсивності, усіх сучасних суспільств, соціальних спільнот і груп. Трудова міграція, являє собою складний соціокультурний процес, який детермінується економічними і соціокультурними чинниками і, одночасно з цим, впливає на всі сторони суспільного життя [1].

Базові засади дослідження міграції як соціального явища викладені у працях закордонних науковців, зокрема, таких як: Р. Альба, Г. Беккер, Е. Берджес, М. Гордон, Т. Заславська, Ф. Знанецький, В. Зомбарт, В. Іонцев, М. Кастельс, Г. Лоурі, Р. Макензі, Д. Массей, Дж. Мінцер, Р. Мертон, В. Ні., Р. Парк, Е. Равенштейн, У. Томас, Т. Парсонс, О. Хандлін, Я. Щепанський, П. Штопка, Т. Шульц та ін.

Вважається, що міграція – це перетин адміністративного кордону, добровільний чи примусовий просторовий рух осіб чи груп осіб від місця (країни) виїзду до місця (країни) вїзду за наявності або без неї законних підстав на певний період часу або назавжди, що може вести за собою зміну постійного місця проживання; цей рух включає в себе еміграцію та імміграцію. Звідси мігрант – особа, яка здійснює міграцію [1, с. 64; 1, с. 101].

У XIX-XX століттях внаслідок формування національних держав утвердились принципи громадянства і особистої свободи, визначились кордони країн і, як результат, виокремились три основні компоненти міграції: країна походження, країна призначення та сам мігрант, а також з'явилися широковживані зараз поняття «еміграція» та «імміграція» [1, с. 64; 1, с. 101].

Еміграцією в науковій літературі часто називають: 1) переселення (добровільне чи вимушене) в іншу країну на постійне або тимчасове (на тривалий термін) проживання, яке має економічні, політичні, релігійні причини; 2) місце або час перебування за межами батьківщини після такого переселення; 3) сукупність емігрантів, що проживають у певній країні [5, с. 538; 27, с. 501]. Імміграція – це вїзд (вселення) громадян однієї держави в іншу на постійне чи тимчасове (як правило, тривале) проживання [3, с. 145].

Трудова міграція – це міграція осіб, що внаслідок погіршення економічної ситуації переїжджають на певний час для того, щоб найнятись на роботу та висилати гроші сім'ї або робити заощадження для матеріального забезпечення свого існування після повернення додому. Трапляються класифікації, де до трудової міграції зараховують будь яку міграцію задля роботи у країні імміграції та міграцію з метою навчання. Проте ми уже розділили ці види міграції за цілями й причинами. Зустрічається також трактування трудової міграції як міграції з метою суто легального найму, але тут незрозуміло, як тоді класифікувати міграцію з метою найму без офіційного дозволу. Тому наведене вище

означення вважаємо більш правильним. Трудову міграцію можна поділити на міграцію з метою працевлаштування за спеціальністю, одержаною раніше, та за спеціальністю, яка їй не відповідає [3, с. 68; 18, с. 400].

Професор Ірина Прибуткова, співробітниця Інституту соціології НАН України, пояснює це все тим, що можливості в країні підходять до тієї межі, що просто немає іншого вибору: «Це люди, які усвідомили, що у них немає майбутнього, їх майбутнє закінчується сьогодні, вони нічого не можуть спланувати (через нестабільність політичних і економічних реалій в країні)», – констатує експертка, яка досліджує процеси міграції в Україні [2].

Грунтуючись на роботах науковців, міграційні процеси довгий час передбачали, що більшість трудових мігрантів складають чоловіки, які є основними годувальниками родин, в той момент коли жінки несуть відповідальність за дітей та домашнє благополуччя, залишаючись удома.

Жінок не розглядали суб'єктами міграції, їх вважали «залежними» та «вторинними» мігрантками, які можуть тільки супроводжувати чоловіка. Для них використовувався такий термін «dependants» (залежні особи). Проте за останні роки в гендерній структурі міжнародної трудової міграції спостерігаються радикальні зміни, жінки, не дивлячись на свій сімейний статус, розпочали залучатися до процесу трудової міграції з метою забезпечення себе та своєї родини.

Специфіка жіночої трудової міграції пов'язана не тільки з формуванням типових секторів зайнятості мігранток та непрестижністю їх праці. Така специфіка включає, зокрема, більшу гнучкість жіночої праці, що гірше піддається регламентації в контрактах та є більш індивідуалізованою. Це також соціально-демографічні особливості мігранток – молодий вік, часто неповна освіта. До суттєвих особливостей жіночої трудової міграції слід віднести й наявність прихованих мотивів – шлюбних та еміграційних. З огляду на це жіноча трудова міграція за останні роки стала зоною підвищеного ризику та масових порушень прав людини.

Отже, спостерігаємо певну дискримінацію жіночої статі, адже попри однакові умови праці жінки отримують меншу заробітню платню, окремі види діяльності їм не під силу, що піднімає престиж чоловіків. Жінки взагалі не такі фізично витривалі ніж чоловіки, що теж впливає на рішення роботодавця.

Основними особливостями жіночої трудової міграції є:

- жінки під час перебування за кордоном є вразливішими порівняно з чоловіками, зокрема їм більше загрожує небезпека стати об'єктом торгівлі людьми, відповідно серед жінок частіше поширені патерналістські орієнтації;
- заробітки українських жінок за кордоном зазвичай є меншими, ніж у чоловіків, що пов'язано насамперед з переважним заняттям українських громадян низькваліфікованими роботами (важка «чоловіча» праця здебільшого оплачується краще, ніж ті некваліфіковані роботи, де традиційно задіяні жінки);
- для жінок трудова міграція або економічний туризм частіше стає засобом виживання, а не джерелом забезпечення достойного рівня життя, особливо це стосується одиноких матерів.

Проблеми регулювання зовнішніх міграційних поїздок українських жінок мають вирішуватися в контексті реформування державної політики трудових міграцій. Разом з тим жіноча міграція потребує особливої уваги з боку державних структур і відповідно вироблення специфічних заходів, спрямованих на посилення соціальної захищеності мігранток, постміграційну підтримку жінок щодо адаптації в українському суспільстві, яке змінилося за період їхньої відсутності.

Нині з метою дослідження гендерних аспектів міграційних процесів створено організації різного рівня (національні, неурядові): громадські рухи, ініціативи тощо. При Відділі населення ООН організовано спеціальну експертну групу з міжнародної міграційної політики та статусу-мігрантів, яка у 1990 році розпочала роботу з розвитку гендерно-чутливого підходу до міграції.

Упродовж січня-серпня 2020 року з Житомирської області вибуло 9822 жителів, але кількість людей, що переїхали в область, більша – 10031. Такі дані наводить головне управління статистики у Житомирській області. Відомості щодо кількості прибулих і вибулих по містах обласного значення та районах у січні-серпні 22 жовтня опублікували на сайті ГУ статистики. Зокрема, в обласний центр за 8 місяців прибуло 2613 людей, виїхало з Житомира 2285 осіб. Отже, за рахунок міграцій населення міста збільшилося на 328 жителів [4].

Як повідомляло інтернет-видання «Житомир.info», на 1 вересня 2020 року чисельність наявного населення у Житомирській області становила 1 201 419 осіб. Загалом за 8 місяців населення Житомирської області скоротилося майже на 7 тисяч осіб, але статистики зафіксували невеликий міграційний приріст – плюс 209 осіб.

За статистикою, кількість безробітних жіночої статі переважає – 56%. Більшість виробництв є автоматизованою на Житомирщині і не потребує великої кількості робочих, спостерігається значне скорочення працівників.

Житомирська область протягом останніх 25 років вважається дотаційною та депресивною. Тому важливим та необхідним є впровадження міжнародного досвіду та залучення інвестицій для поліпшення економічного стану регіону. Житомирщина має для цього всі необхідні умови:

1). Вигідне географічне положення та розвинені транспортні зв'язки, що також дає змогу переміщати товари через територію сусідньої держави в країни Балтії, Польщу.

2). Близькість до Києва, що дає змогу бути буферною зоною між столицею та Вінницькою, Хмельницькою, Рівненською, Чернівецькою, Тернопільською, Волинською, Івано-Франківською, Львівською та Закарпатською областями.

3). Транзитний потенціал. Проходження через область транспортних коридорів з Заходу на Схід, та з Півночі на Південь. Проходження через область двох трас міжнародного значення: Ковель-Київ та Київ-Чоп, а також чотирьох автодоріг державного значення: Житомир – Чернівці, Житомир – Могилів-Подільський, Житомир – Виступовичі (до кордону із Білорусією), Житомир – Сквиря. Велика мережа залізничних шляхів. Наявність чотирьох великих вузлових станцій: Коростень, Бердичів, Новоград-Волинський, Житомир.

4). Природні ресурси. Північна та середня частина області мають значні запаси лісового фонду. Південна частина області має сільськогосподарські землі високої

бальності, чорноземи. Великі поклади корисних копалин: ільменіт (титанова руда), граніти, лабрадорит, габро, пісок, кварц, торф, буре вугілля, мрамур, каолін, вогнетривкі глини, топази, берили, бурштин, пірити. Присутні також рідкісноземельні елементи — ванадій, скандій, гафній, торій, які користуються значним попитом на світовому ринку. Є перспективні геологічні розробки з пошуку нафти та газу, також на Житомирщині знаходиться значна частина Українського Кристалічного Щита, що дає нам зрозуміти райдужні майбутні перспективи геологічної розвідки. Добре забезпечення області водними ресурсами.

5). Людський потенціал. Розвинута система професійної освіти, високий освітній рівень трудових ресурсів.

Отже, за останні роки трудова міграція набрала все більше популярності, чоловіки, жінки виїжджають працювати за кордон. Освоївшись на чужині, забирають до себе жити своїх дружин та дітей. Малий відсоток тих, хто повертається на Україну, адже вони розуміють, що їх тут нічого не тримає, Житомирська область в цьому плані не є виключенням. Кожен хто їде працювати розуміє, що потрібно забезпечувати свою родину, а не у всіх сферах праці заробітна плата гідна. Соціально-економічні умови життя та трудової діяльності чоловіків і жінок у нашій державі різні, що зумовлено традиційним, частіше дискримінаційним, сприйняттям ролі жінки в нашому суспільстві. Разом із тим вважаємо, що саме це обумовлює формування міграційних мотивів та параметризує в подальшому зовнішні міграційні виїзди жінок (тривалість міграції, спосіб життя та працевлаштування в країні призначення, фінансові аспекти заощаджень та грошових переказів).

Ураховуючи полегшення виїзду та працевлаштування в іншій країні, значне погіршення можливостей зайнятості та заробітків в Житомирській області та в країні загалом, не варто очікувати зменшення інтенсивності зовнішніх трудових міграцій у найближчому майбутньому.

Використана література

1. Загальні рекомендації, ухвалені Комітетом з ліквідації дискримінації щодо жінок / Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру . [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://land.gov.ua/wpcontent/uploads/2019/01>
2. Морозова Г. Эмиграция – реальная угроза будущему страны // *Общественные науки и современность*. – 1996. – №3. – С. 30-36
3. Топилин А., Малаха И. Миграция высококвалифицированных кадров // *Народонаселение*. – 2002. – № 2. – С. 62-76.
4. Стратегія розвитку Житомирської області на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economyzt.gov.ua/files/Strateg/strategia2020.pdf>.
5. The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women / UN. Washington, 1979. Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cedaw.aspx>

Авторка статті:

Анна Чабанюк,

магістр з соціальної роботи

Наукова керівниця:

Надія Павлик,

докторка педагогічних наук, професорка
кафедри соціальних технологій

МОДЕЛЬ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ НА ПРИКЛАДІ НАРОДИЦЬКОЇ ГРОМАДИ

Необхідність соціальної роботи в Україні спричинена масштабними змінами у нашому суспільстві, пов'язаними із соціальною кризою та, як наслідок цього, появою вразливих груп населення, які потребували професійної допомоги та підтримки - і не лише матеріальної.

Соціально-економічна криза супроводжувалась ідейною: руйнувались ідеологічні принципи та догми, звичні для суспільства, відбувалася втрата почуття внутрішньої визначеності та стабільності [6].

Сучасний період характеризується розвитком соціальної роботи в ОТГ, що передбачає створення та діяльність різноманітних соціальних служб, установ чи організацій державної та недержавної форм власності, що надають різного роду соціальні послуги цільовим категоріям населення [1]. Багато в чому доводиться озиратися на західні країни, де така робота ведеться досить тривалий час. Потребують вдосконалення методи, форми соціальної роботи, які в наш час активно досліджуються і вдосконалюються стосовно умов України як раз працівниками соціальної сфери.

Вивчення зарубіжного досвіду, вітчизняних реалій дало можливість встановити, що у сучасних умовах розвитку соціальної роботи в Україні як практичної діяльності виникає необхідність в узагальненні наявного досвіду роботи з особами/сім'ями, які перебувають в пошуку і розробці нових, більш ефективних форм і методів надання соціальних послуг тим, хто цього потребує [3].

В Україні розпочалася довгоочікувана реформа місцевого самоврядування та децентралізація влади, яка передбачає передачу більших повноважень і ресурсів на рівень територіальних громад. Головною складовою реалізації цієї реформи є формування спроможних громад, яке відбудеться шляхом об'єднання територіальних громад. На даний час більшість закладів освіти потребують значних фінансових вкладень для приведення їх до європейських норм та стандартів [5].

Як ми вже зазначали, успішна діяльність соціальних служб та неурядових організацій у територіальних громадах значною мірою залежить від розробки інноваційних технологій та організаційних форм такої роботи. Під інноваціями в соціальній сфері розуміють зміни і перетворення у технології того чи іншого процесу, способу дій або впроваджене в практику нововведення, завдяки якому відбуваються позитивні зміни і досягається необхідний ефект. Впровадження інновацій є необхідною умовою розвитку та забезпечення ефективності неформальної освіти. Це, перш за все, і обумовлює необхідність розробки нових технологій, розширення спектру соціальних послуг та впровадження ефективних організаційних форм роботи для вікових груп.

Після проведеного мною дослідження, можемо зробити такі висновки, що на теперішній час більшість закладів освіти потребують значних фінансових вкладень для приведення їх до європейських норм та стандартів, загальними проблемами громад є

безробіття, недостатнє надходження коштів у місцеві бюджети, відтік працездатного населення за кордон, а також поширення злочинності, алкоголізму та наркоманії.

Потрібно створювати систему ефективної комунікації у громаді, організовувати щорічні конкурси кращих ініціатив жителів громади, демонструвати можливості для реалізації нових компетентностей, створювати Центри творчості дітей та юнацтва, створювати навчально-виробничі комбінати. Також досліджувати потреби послуг соціального захисту населення. Кожна громада має розробити стратегію розвитку для розбудови соціальної інфраструктури села та розвивати зелений туризм.

Таким чином, постає потреба в проектуванні функціональної моделі громади, що навчається (див. Рис.1 на наступній сторінці).

Використана література

- 1.Слозанська Г., Поліщук В. Соціальна робота в громаді за кордоном: історія та сучасні тенденції розвитку. // Social Work and Education. – Vol. 6, №4. – Ternopil-Aberdeen, 2019. – С. 390-407.
2. Штофф В. А. Моделирование и философия – М. ; Л.: Наука, 1966. – 302 с.
3. Розвиток соціальної сфери територіальних громад в умовах адміністративно-фінансової децентралізації: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І.Долішнього НАН України» / за ред. С. Л. Шульц. – Львів, 2018. – 140 с.
4. Децентралізація дає можливість. // Економіка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/about>.
5. Неурядові організації як партнери влади в наданні соціальних послуг. // Маркетинг: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidru4niki.com/1821071259320/marketing/neuryadovi_organizatsiyi_partneri_vladi_nad_anni_sotsialnih_poslug.

Особливості Народицької територіальної громади

Сильні сторони ОТГ

- 1.Зручне географічне розташування неподалік кордону з Білорусією, обласного центру(Житомир) і столиці України
- 2.Природний заповідник, сприяє розвитку туризму
- 3.Сприятливі кліматичні умови для розвитку сільського господарства.
- 4.Корисні копалини на території громади
- 5.Значні обсяги лісових ресурсів
- 6.Активна і гостинна громада
- 7.Наявність навчальних закладів

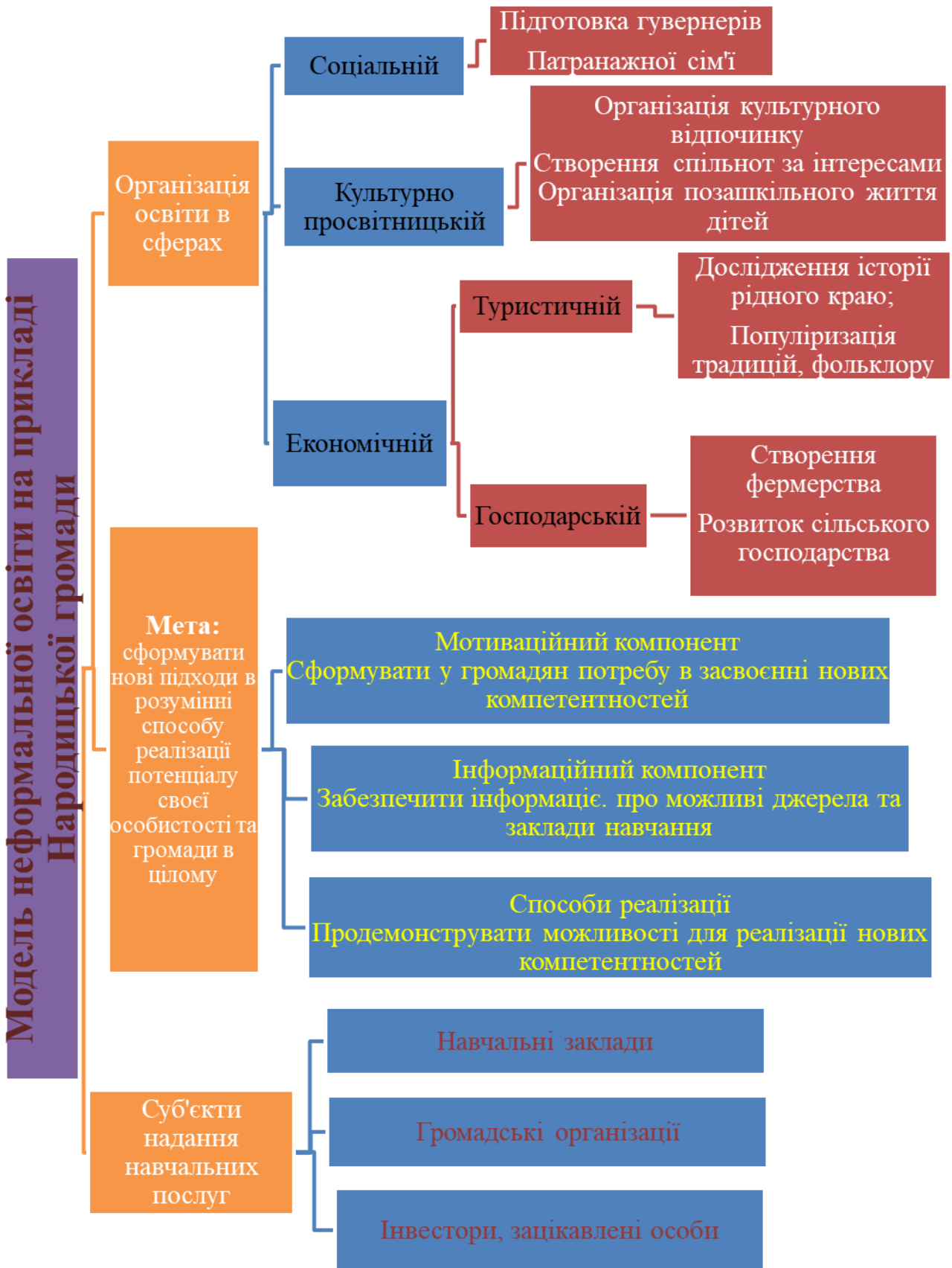
Слабкі сторони ОТГ

- 1.Високий рівень безробіття
- 2.Низький рівень внутрішніх та зовнішніх (іноземних) інвестицій
- 3.Слаборозвинений готельний бізнес і «зелений туризм»
- 4.Низька середня зарплата
- 5.Скорочення кількості населення, виїзд молоді за кордон і до великих міст
- 6.Мала кількість зон для сімейного відпочинку
- 7.Не проводяться культурні заходи загальноукраїнського рівня

Нові потреби:

- 1.Необхідність в нових знаннях, інформації, підходах
- 2.Зростання популярності «зеленого», релігійного, історичного туризму
- 3.Утримання євро інтеграційного курсу, підвищення заінтересованості зовнішніх інвесторів, завершення розпочатих інвестиційних проектів
- 4.Розбудова соціальної інфраструктури
- 5.Створення нових робочих місць
- 6.Оптимізація існуючих закладів культури та формування культури активного та здорового способу життя
7. Розвиток сільського господарства

Авторка статті:

Вікторія Мельник,

магістрантка

спеціальності 231 Соціальна робота

Наукова керівниця:

Світлана Ситняківська,

докторка педагогічних наук, професорка

кафедри соціальних технологій

ЕМПАТІЯ ЯК ПРОФЕСІЙНА ХАРАКТЕРИСТИКА СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

Вивчення здатності до емпатії у соціальних працівників є надзвичайно актуальним. Емпатія – (грец. *Emp* - в, всередині + *pathos* – страждання, хвороба), відчуття розуміння і співпереживання психологічного стану іншої людини [7]. Професійна діяльність соціального працівника безпосередньо пов'язана з постійними контактами з людьми, внаслідок чого вкрай важливою якістю для цих фахівців є здатність до емпатії. Встановлення взаєморозуміння, довірчої атмосфери, щирості і відкритості в спілкуванні з клієнтом є однією з провідних завдань діяльності соціального працівника, в досягненні якої найважливішу роль грає емпатія фахівця.

У роботі соціального працівника з людьми за допомогою побудови емпатійних взаємин між ними досягається виховний ефект професійної взаємодії, що робить спілкування успішним. Робота соціального працівника, як правило, емоційно насичена. Весь його робочий день – тісне спілкування з людьми, що вимагає невсипущої турботи і уваги. Стикаючись з негативними емоціями, якими клієнти висловлюють ставлення до свого стану, соціальний працівник з підвищеною емпатійністю починає і сам відчувати емоційну напругу.

Діяльність соціальних працівників показує, що вона має ряд особливостей, що дозволяють характеризувати її як потенційно емоціогенну. Висока емоційна напруженість викликана наявністю великого числа факторів стресу, постійно присутніх в роботі соціальних працівників. Це такі особливості діяльності, як високий динамізм, нестача часу, робочі перевантаження, складність виникаючих професійних ситуацій, рольова невизначеність, соціальна оцінка, необхідність здійснення частих і інтенсивних контактів.

Щодо емпатії на перший план виступає не раціональне осмислення зовнішніх проблем і людей, а прагнення емоційно відгукнутись на них. Термін емпатія протистоїть «розумінню» в прямому сенсі слова і використовується метафорично: емпатія – є афективним «розумінням». Механізм емпатії в певних рисах схожий з механізмом ідентифікації: і тут і там присутнє вміння зайняти місце іншого, поглянути на речі з чужої точки зору. Однак поглянути на речі з чужої точки зору означає ототожнення. Якщо я ототожнюю себе з кимось, це означає, що я вибудовую свою поведінку таким чином, як буде його цей «сторонній». Якщо ж я виявляю до нього емпатію, я просто беру до уваги лінію його поведінки, проте сам роблю по-своєму. Емпатія означає тимчасове проживання в житті іншої людини або в ідеї, обережне переміщення в ній без того, щоб робити будь-які глобальні оцінки; емпатія означає відчуття смислів, які він або вона навряд чи усвідомлюють, але без прагнення розкрити неусвідомлювані почуття, оскільки це могло б бути дуже загрозовим [1; 2].

Емпатичний спосіб спілкування з іншою особою має кілька граней. Він має на увазі входження в особистий світ іншого і перебування в ньому, «як удома». Він включає

постійну чутливість до мінливих переживань іншого – до страху, гніву, зворушення, сорому – до всього, що відчуває він або вона. Це означає тимчасове життя іншим життям, делікатне перебування в ній без оцінювання і засудження. Це означає уловлювання того, що інший сам ледве усвідомлює. Але при цьому відсутні спроби розкрити абсолютно неусвідомлювані почуття, оскільки вони можуть виявитися травмуючими. Це включає повідомлення ваших вражень про внутрішній світ іншого, коли ви дивитесь свіжим і спокійним поглядом на ті його елементи, які хвилюють або лякають вашого співрозмовника. Це має на увазі часте звертання до іншого для перевірки своїх вражень і уважне дослухування до отримуваних відповідей. Ви довірена особа для іншого. Вказуючи на можливі сенси переживань іншого, ви допомагаєте йому переживати більш повно і конструктивно. Бути з іншим таким способом означає на деякий час залишити в стороні свої точки зору і цінності, щоб увійти в світ іншого без упередженості. У певному сенсі це означає, що ви залишаєте своє «Я». Це можуть здійснювати тільки люди, які почуваються досить безпечно в певному сенсі: вони знають, що не втратять себе в деколи дивному або химерному світі іншого і що зможуть успішно повернутися в свій світ, коли захочуть [3].

А от поняття «емоційне вигорання» з'явилося в психології порівняно недавно. Останнім часом воно широко використовується в наукових текстах і лексиконі психологів, медичних і соціальних працівників, звучить з екранів телевізорів і миготить на сторінках популярних видань. Справа в тому, що представники багатьох професій, чия діяльність пов'язана зі спілкуванням, схильні до симптомів поступового емоційного стомлення і спустошення, частіше за все, це стосується працівників соціальної сфери, лікарів, педагогів, працівників сфери обслуговування. Виходить, що кожен третій схильний до небезпеки емоційного вигорання [4].

Таким чином, розглянувши таке явище, як емпатія в різних аспектах її прояву відзначимо, що вивчення емпатії є складним багаторівневим процесом, який включає в себе емоційні, когнітивні і інтуїтивні сфери людини. Оскільки емпатія є одним з професійно-значущих властивостей, діагноз рівня її розвитку може бути підставою для оцінки ступеня придатності до професії працівника соціальної сфери, надання допомоги і підтримки.

Використана література

1. Трансакційний аналіз і психотерапія. / Е. Берн – СПб. – 1994.
2. Гулько Г. О. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. / Г.О. Гулько – 2015.
3. Вербан М. Ю. Рефлексія професійного становлення в юнацькому віці [Текст] / М. Ю. Варбан // Практична психологія та соціальна робота. 1998.
4. Орел В. Є. Дослідження феномена психічного вигорання у вітчизняній і зарубіжній психології // Проблеми загальної та організаційної психології: Зб. наук. праць / За ред. А.В. Карпова. – Ярославль: Вид-во: ЯрГУ, 1999. – С. 76-97.
5. Основи практичної психології: підручник / В. Панок, Т. Титаренко, Н. Чепелева та ін. – К. : Либідь, 1999.
6. Руковішніков А. А., Соколова М. В. Шкала емоційної збудливості: Керівництво. – Ярославль: НВЦ «Психодіагностика». Емпатія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ru.wikipedia.org/wiki>

Авторка статті:

Анна Сичевська,
студентка IV курсу
спеціальності 231 Соціальна робота

Наукова керівниця:

Світлана Ситняківська,
докторка педагогічних наук, професорка
кафедри соціальних технологій

КАЗКО-ТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД ВСЕБІЧНОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ З ІНВАЛІДНІСТЮ

У сучасному суспільстві зростає кількість дітей з інвалідністю. Зростання народжуваності дітей з інвалідністю є актуальною соціальною проблемою нашого суспільства. Діти з інвалідністю – це найбільш вразлива категорія, які самостійно не в змозі захистити себе.

Проблема вільного часу гостро постає перед дітьми з інвалідністю, які обмежені у виборі дозвільних форм через фізичні недоліки. Для допомоги дітям з інвалідністю у соціальній адаптації потрібно звертати увагу на дозвілєву діяльність. Завдання дозвілєвої діяльності – допомогти дітям з інвалідністю адаптуватися у навколишньому середовищі, розвивати фізичні, психологічні, розумові здібності. При проведенні дозвілєвої діяльності обов'язково слід враховувати, можливості дитини з інвалідністю. Тому прикладом може стати метод – казко-терапія, діти з інвалідністю зможуть вибрати для себе будь-яку форму роботи, яку зможуть втілити в життя опираючись на власні можливості.

Казко-терапія – це метод, що використовує казкову форму для інтеграції особистості, розвитку творчих здібностей, розширення свідомості, вдосконалення взаємодії з навколишнім світом. Казко-терапія сприяє формуванню зв'язку між казковими подіями та поведінкою у реальному житті, перенесення казкових смислів у реальність. Казка є важливим психотерапевтичним засобом, який допомагає впорядкувати внутрішній світ дітей з особливими потребами.

Казко-терапія передбачає не тільки читання казок, а їх придумування, програвання, малювання, ліплення, виготовлення декорацій і ляльок(театралізація), а головне – отримання величезного задоволення від спільного творчого процесу дітей, вчителів. Психологи вказують на позитивний вплив методів казко-терапії на учня: казка допомагає пізнати оточуючий світ; торкаючись емоційного життя дитини з інвалідністю, казка полегшує розуміння і висловлювання своїх почуттів; моделює ситуації, над якими варто задуматися.[2]. У символічній формі казки містять інформацію про те: як влаштований цей світ, як цінувати дружбу й любов; якими цінностями керуватися у житті; як прощати.

На сучасному етапі розвитку казко-терапії найбільш розробленими є, програми комплексної казко-терапії Т. Зінкевич-Євстігнеєвої. Її концепція базується на 5 видах казок: художні, дидактичні, психокорекційні, психотерапевтичні, медитативні[1].

Казко-терапія включає в себе безліч прийомів і форм роботи з дітьми з інвалідністю.

1. Аналіз казок. Наприклад для аналізу вибирається відома казка. Після її прослуховування дітям ставляться питання.

- Хто з героїв вам найбільше сподобався(не сподобався)?
- Як ви думаєте, чому той чи інший герой здійснював ті або інші вчинки?
- Придумайте, що б було б, якби головний герой не зробив цього вчинку?

2. Розповідання казок. Прийом допомагає опрацювати такі моменти, як розвиток фантазії, уяви. Можна запропонувати учню розповісти казку від імені діючих осіб, що беруть участь у казці. Прикладом може стати як Колобок розповідав про лисицю.

3. Переписування казок. Переписування і дописування авторських та народних казок має сенс тоді, коли дитині чимось не подобається сюжет, поворот подій, закінчення казки. Це – важливий діагностичний матеріал. Переписуючи казку, дописуючи або вставляючи необхідні персонажі, дитина з інвалідністю сама вибирає свій відповідний внутрішній стан, який дозволяє звільнитися їй від внутрішньої напруги.

Отже, казко-терапія – це метод, який допомагає дитині з інвалідністю змінити внутрішні переживання, страхи, надії і викласти їх у малюнку чи іншому виді діяльності. Казка здавна визначалася українською педагогікою важливим чинником виховання школярів. Водночас ми розглядаємо казко-терапію як специфічну соціально-педагогічну технологію збереження і корекції здоров'я учнів з інвалідністю та активізації їх пізнавальної діяльності, як соціально-педагогічне лікування у навчально-виховному процесі освіти. Казко-терапія є ефективним методом розвитку особистості та впливає на її інтеграцію в суспільстві і потребує посилюючого використання.

Використана література

1. Зинкевич-Євстигнєєва Т. Проективная диагностика в сказкотерапии / Т. Зинкевич-Євстигнєєва, Е. Тихонова. – СПб.:Речь,2009. – 316 с.
2. Киселева М. Арт-терапия в работе с детьми : руководство для детских психологов, педагогов, врачей и специалистов, работающих с детьми / М. Киселева. – Спб. : Речь, 2010. – 160 с.

Авторка статті:

Ніна Недзельська,

магістрантка

спеціальності 231 Соціальна робота

Наукова керівниця:

Світлана Ситняківська,

докторка педагогічних наук, професорка

кафедри соціальних технологій

СОЦІАЛЬНО-КОНСУЛЬТАТИВНА РОБОТА З БАТЬКАМИ-ВИХОВАТЕЛЯМИ ДБСТ

Актуальність даної теми полягає в тому, що чисельність дитячих будинків сімейного типу у країні постійно зростає, сьогодні їх вже 1139 і там виховується понад 7665 дітей. ДБСТ швидко розвиваються – порівняно із статистикою 2015 року, коли їх було приблизно 900 [1]. Вивченням теми займалися: М. Василькова, Н. Дворянцева, А. Довгалевська та ін. [4].

За останні роки чисельність дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, по тій чи іншій причині зростає. Біологічні сироти складають лише десяту частину дітей, які знаходяться на обліку органів опіки. Соціальні сироти (діти, які стають сиротами при живих батьках) – становлять решту.

Дитячий будинок сімейного типу – сім'я, що створюється за взаємним бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, які беруть на виховання та спільне проживання не менш ніж 5 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування [2].

Батьками-вихователями можуть бути повнолітні та працездатні особи. Особи, які виявили бажання стати батьками-вихователями, в обов'язковому порядку мають пройти навчання, організоване обласним центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді із залученням спеціалістів з питань психології, педагогіки, медицини тощо, за спеціальною програмою.

Слід зазначити, що коли хоча б один із кандидатів у батьки-вихователі не пройшов курс підготовки; визнаний в установленому порядку недієздатним або обмежено дієздатним; позбавлений батьківських прав, чи це колишній опікун (піклувальник, усиновитель), позбавлений відповідних повноважень за неналежне виконання покладених на нього обов'язків, то особи, що прагнуть створити ДБСТ, не отримають дозволу на його створення [3].

Соціальне супроводження дитячих будинків сімейного типу здійснюється центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, що передбачає надання комплексу правових, психологічних, соціально-педагогічних, соціально-економічних, соціально-медичних та інформаційних послуг, спрямованих на створення належних умов функціонування дитячого будинку сімейного типу. Соціальне супроводження ДБСТ здійснюється постійно. Для здійснення соціального супроводження за дитячим будинком сімейного типу закріплюється соціальний працівник відповідного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, який пройшов спеціальну підготовку [4].

Мета соціального супроводження – створення таких умов, які б могли забезпечити індивідуальні потреби кожної дитини-вихованця у розвитку та вихованні [3].

Консультативний супровід батьків займає особливе місце в межах соціального супроводження ДБСТ, адже не у всіх батьків-вихователів є виховний потенціал для здійснення повноцінного, ефективного виховання дітей-вихованців, іноді не вистачає

певних знань, іноді умінь і навичок для організації тієї чи іншої діяльності у сім'ї. Тому в межах консультативного супроводу батьків-вихователів спеціалісти соціальних служб проводять бесіди, які мають бути спрямовані на подальшу підтримку позитивних стосунків в родині, організації змістовного дозвілля. Здійснюється консультування щодо вікових та індивідуальних особливостей кожної дитини, яка потрапляє у сім'ю; розвитку особливих здібностей (з урахуванням стану здоров'я та вікових особливостей дитини) та роз'яснення з питань навчання та виховання дітей. Також спеціалісти надають рекомендації до вміння батьків разом з дітьми спільно формувати сімейні цінності, дотримуватися правил сім'ї, допомогти дитині у виборі друзів. Обов'язково спеціалісти соціальних служб надають консультації батькам щодо адаптації дитини, також надаються рекомендації щодо корекції поведінки дитини та налагодження емоційного зв'язку з дитиною [2].

Отже, з кожним днем будинків сімейного типу в Україні стає все більше, адже наша держава перейшла на сімейні форми виховання дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Тому робота з майбутніми батьками-вихователями, а також з тими, хто вже створили ДБСТ є дуже важливою. Мусимо констатувати, що соціально-консультативній роботі іноді не надають належної уваги, хоча вона є вкрай важливою для повноцінного розвитку і виховання дітей-вихованців у ДБСТ. Серед перспектив щодо консультативної роботи з батьками-вихователями ДБСТ вбачаємо розробку новітніх соціально-консультативних технологій для поліпшення ефективності цього напрямку діяльності з дитячими будинками сімейного типу.

Використана література

1. Міністерство соціальної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.msp.gov.ua/content/rozvitok-simeynih-form-vihovannya.html>.
2. Пеша І.В. Дитячі будинки сімейного типу в системі захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. // Асоціація – моя родина. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.moya-rodyna.org.ua/de/dbst-v-systemi-zahysty-ditey-syrit-ta-ditey-pozbavlenyh-batkibskogo-piklyvannia.html>.
3. Положення про дитячий будинок сімейного типу від 26 квіт. 2002р. № 564. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/564-2002-%D0%BF#Text>.
4. Сініцина Ю. Ю. Соціальний супровід прийомних сімей. Вісник Національного університету оборони України. Серія : Питання педагогіки . 2011. Вип. 25, т. 6. С.102–107. – Режим доступу: https://zp.edu.ua/sites/default/files/konf/dstu_8302.pdf.

Авторка статті:

Ольга Скремінська,
студентка III курсу
спеціальності 231Соціальна робота

Наукова керівниця:

Інна Літяга,
кандидатка педагогічних наук, доцентка
кафедри соціальних технологій

АКТУАЛЬНІСТЬ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З БЕЗПРИТУЛЬНИМИ ДІТЬМИ

На сьогодні однією з важливих соціальних проблем є дитяча безпритульність. Експерти пояснюють, що Україна на даний час переживає, так звану «третю хвилю» дитячої безпритульності. За неофіційними даними безпритульних дітей наразі є від мільйона до двох, і з кожним роком їх кількість зростає. Зараз дітей вулиці майже стільки, як після громадянської та Другої світової війни 1941-1945 рр. Але, якщо тоді це були переважно сироти, батьки яких загинули, то у більшості теперішніх безпритульних дітей батьки та родичі живі [1].

Дану проблему досліджували: І.І. Діптан, А.Г. Зінченко, А.М. Нечаєва, Н.П. Павлик, Є.Г. Слуцький та інші науковці.

Дитяча безпритульність – це соціальне явище, за якого відбувається відрив дітей від сім'ї із втратою постійного місця проживання. Характерологічними ознаками безпритульності є: повне припинення зв'язку з сім'єю, батьками, родичами; проживання в місцях, не призначених для людського житла; добування засобів до життя способами, не визнаними в суспільстві (жебрацтво, злочинство) підпорядкування неформальним законам [2].

Для формувань методів соціальної роботи з даною категорією потрібно виокремити чинники, через які дитина стала безпритульною.

Головними причинами називають соціально-економічні, зокрема, війни, революції, голод, стихійні лиха та інші зміни умов життя, що тягнуть за собою сирітство дітей; злидні і дитяча експлуатація, конфліктні ситуації в сім'ях, асоціальна поведінка батьків, жорстоке поводження з дітьми. Виділяють також медико-психологічні причини (схильність неповнолітніх до асоціальної поведінки). Зростанню безпритульності також сприяють безробіття, економічні кризи, які наразі відбуваються в багатьох країнах через світову пандемію COVID-19. За даними ЮНІСЕФ в Україні через кризу, що виникла внаслідок боротьби з пандемією коронавірусу, за межею бідності можуть опинитися 6 млн осіб. Кожна друга родина з дітьми опиниться в скрутному становищі [3].

Отже, проаналізувавши явище дитячої безпритульності та її причини, необхідно спрямовувати заходи соціальної роботи щодо подолання даного явища, оскільки дитяча безпритульність спричинює важкі суспільні наслідки, а саме: зростання правопорушень і злочинів серед неповнолітніх, проституцію, алкоголізм, наркоманію, поширення інфекційних захворювань.

Використана література

1. Дитяча безпритульність та боротьба з нею у житті українського суспільства 20-х рр. ХХ ст. // Повсякдення радянської доби. Вісник. Серія «ІСТОРИЯ» – 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://history.vn.ua/journal/44_12/17.html
2. Нечаєва А. М. Дитяча безпритульність – небезпечне соціальне явище / А. М. Нечаєва // Держава і право. – 2001. – № 6. – С. 59.
3. ЮНІСЕФ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://news.obozrevatel.com/ukr/economics/kriza-cherez-covid-19-zachepit-kozhnu-drugu-ukrainsku-simyu-z-ditmi-yunisef.htm>

Авторка статті:

Вікторія Толочко,

магістрантка

спеціальності 231 Соціальна робота

Наукова керівниця:

Світлана Ситняківська,

докторка педагогічних наук, професорка

кафедри соціальних технологій

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ

На сьогоднішній день темп життя людей є найшвидшим, і це чинить безпосередній вплив на процес старіння суспільства. Виходячи з цього, потрібно сказати, що соціальна робота з людьми похилого віку є не адаптованою до такого темпу життя [3].

Оскільки тематика роботи з людьми похилого віку у соціальній сфері є актуальною та важливою, багато науковців займаються її дослідженням, зокрема: О. Палій, В. Скуратівський, О. Крентовський, Н. Кабаченко, Т. Коляда, М. Лукашевич, Т. Семигіна, О. Черепехін та інші.

Соціальний працівник – це людина, що має необхідну освіту і можливість працювати у сфері соціальної роботи, та виконувати різні її види. Фахівець з соціальної роботи підтримує та надає допомогу різним групам клієнтів. Однією з таких груп є люди похилого віку. В Україні соціальна робота з такою групою населення знаходиться в центрі уваги багатьох дослідників-науковців, але реалії є не дуже втішними. Соціальна сфера по роботі з цією групою клієнтів потребує модернізації та рішучих змін [1, с. 181].

Люди похилого віку – це вразлива категорія населення, яка залежить від багатьох умов. Необхідно сказати, що велика частина людей похилого віку в Україні є самотніми. Це негативно впливає на сприйняття себе, втрату соціальної ролі та безпеки в цілому. Крім проблеми самотності, існує економічна проблема. На даний час в Україні є низький рівень пенсійних виплат. Це призводить до того, що люди, які досягли пенсійного віку, мають низьку платіжну спроможність і знаходяться практично за межею бідності. Наступна проблема – медична, у зв'язку з тим, що відбуваються процеси старіння організму, вони можуть провокувати ряд супутніх проблем зі здоров'ям та загострення хронічних хвороб. Хоч і медицина сьогодні є прогресивною наукою, яка невпинно рухається вперед, але разом із тим, вона є недоступною для пересічних людей пенсійного віку [2, с. 19].

Потрібно зазначити, що дана категорія населення має деякі психологічні особливості. До них можна віднести: постійні стреси, поява великої кількості захворювань, неорганізоване дозвілля, недовіра до навколишнього світу, зменшення кола спілкування, зміна сфери діяльності та поява почуття непотрібності.

Вирішення цих проблем можливе завдяки своєчасному наданню соціальної підтримки і соціальних послуг за потреби даній категорії клієнтів. Соціальні послуги у цьому випадку розглядаємо як комплекс дій, які спрямовані на покращення умов життя та надання допомоги з метою вирішення соціальних проблем людей літнього віку. Одним із головних завдань соціального працівника є благополуччя його клієнта. Тому фахівець соціальної сфери має вибудувати свою роботу таким чином, щоб домогтися вирішення проблем людей, які цього потребують. Для того, щоб вирішити проблему самотності людей літнього віку, застосовується соціальний супровід. Соціальний супровід – це комплекс методів та способів вирішення проблем, за допомогою відвідування соціальним працівником людей похилого віку з метою консультування, надання очної допомоги. Застосування цього методу надасть можливість людині відчути підтримку у морально-психологічному аспекті, правовому, побутовому. Простіше кажучи, людина отримує можливість поспілкуватися, побутову допомогу і розуміння того, що вона не одна зі своїми проблемами. Для того, щоб вирішити економічні проблеми Міністерство

соціальної політики в Україні розробляє ряд різних проектів і програм соціальних допомог і субсидій для людей похилого віку. Що стосується проблеми медичної сфери, то її можна вирішити за допомогою соціальної реабілітації. Соціальна реабілітація – це вид соціальних послуг, за допомогою яких можна досягти відновлення здоров'я [4].

Таким чином, можемо узагальнити, що ефективна робота з людьми похилого віку відбувається із застосуванням різноманітних форм і методів, серед найбільш розповсюджених форм роботи варто виділити: індивідуальні, групові, общинні, колективні. Серед найбільш дієвих методів і засобів роботи з людьми похилого віку можна виділити: консультування, волонтерство, телефон Довіри, психотерапію.

Отже, якісна допомога людям похилого віку з боку соціальних працівників є важливим аспектом у сфері соціального обслуговування держави. Тому необхідно, щоб допомога таким людям надавалася своєчасно та добросовісно. Щоб цього досягти необхідно комплексно використовувати та продуктивно поєднувати описані вище форми та методи роботи.

Використана література

1. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. 2-е вид. – Київ, Сімферополь: Універсум, 2012. – 536 с.
2. Бочелюк В., Черепехіна О. Геронтопсихологія: навч. посіб. – Київ, 2014. – 436 с.
3. Шевчук Н. Специфіка соціальної роботи з людьми похилого віку. – Київ, 2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://socialscience.com.ua/article/597>
4. Дубич К. В. Сучасна система надання соціальних послуг України / К. В. Дубич // Державне управління: удосконалення та розвиток [Електронний ресурс] : електрон. наук. фах. вид. – 2015. – №3. – Режим доступу : <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=821>.

Авторка статті:

Оксана Процюк,
магістрантка
спеціальності 231 Соціальна робота

Наукова керівниця:

Світлана Ситняківська,
докторка педагогічних наук, професорка
кафедри соціальних технологій

СОЦІАЛЬНА РОБОТА У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Соціальна робота у сфері охорони здоров'я є актуальною та важливою системою, яка працює у напрямку комплексної взаємодії соціальної та медичної сфери, яка прагне надавати якісні послуги. Наразі Україна знаходиться на шляху до інтеграції соціальної та медичної сфер. Науковці, які займаються пошуком шляхів вирішення проблеми: А. Гнезділов, Є. Грищенкова, В. Лехан, А. Мартиненко, С. Крюков, В. Чайковська та ін.

В Україні соціальна та медична сфери мають чітке розмежування у площині своєї діяльності та за виконуваними функціями. І з одного боку, це добре, оскільки ми маємо чітку класифікацію та уявлення про сферу діяльності даних установ [1, с. 93-95]. Але, з іншого боку, конче необхідна взаємодія цих сфер, оскільки відхилення у самопочутті з точки зору здоров'я, тягнуть за собою ряд проблем соціального характеру, тому соціальний та медичний працівники, при продуктивній взаємодії, будуть мати можливість надавати якомога якісніші соціально-медичні послуги [2, с. 46-52].

Міністерство охорони здоров'я України займається збереженням здоров'я громадян, профілактикою та лікуванням хвороб. За визначенням ВООЗ, здоров'я – це стан повного фізичного, духовного благополуччя, а не тільки відсутність хвороб, тобто людина здорова не лише тоді коли вона не має проявів симптоматики захворювань, а ще й тоді, коли вона не має проблем соціального характеру. Або ж, соціальна нестабільність може тягнути за собою проблематику вже медичного характеру, і тут важливо звернути увагу не лише на один вид проблем, а надати допомогу клієнту/пацієнту комплексно. Виходячи із цього, можна виділити медико-соціальну роботу як форму інтеграції та тісну взаємодію між медичною та соціальною сферами.

Медико-соціальна робота – це напрям діяльності, який займається вирішенням соціальних та медичних проблем клієнта, шляхом пошуку причин, які сприяють виникненню проблем та продуктивного їх усунення, наприклад люди, які потрапили в складні життєві обставини, мають проблеми зі здоров'ям, які викликані саме соціальним неблагополуччям, в такому випадку необхідно застосувати один із методів соціальної роботи (консультування), тобто соціальний працівник має з'ясувати причини виникнення складної ситуації, та допомогти знайти шляхи її вирішення, а медичний працівник зі свого боку, допомагає вирішити проблеми медичного характеру, таким чином формується продуктивна взаємодія та клієнт/пацієнт отримує комплексну допомогу та вирішення проблем у соціальній та медичній сферах [3, с. 125-127].

Отже, для того щоб соціальна та медична сфери працювали як злагоджений та продуктивний механізм, необхідно інтегрувати та адаптувати сферу соціальної роботи та сфери охорони здоров'я одна до одної шляхом модернізації обох систем та запровадження інноваційних програм розвитку і вдосконалення; створити нову та унікальну систему, яка працюватиме як злагоджений механізм та надаватиме більше можливостей.

Використана література

1. Теорії та методи соціальної роботи. / За ред. Т. В. Семигіної, І. І. Миговича. – К.: Академвидав, 2005. – С. 93-95.
2. Громадське здоров'я в Україні. / За заг. ред. В. Ф. Москаленко. – К.: Книга-плюс, 2012, С. 46-52
3. Соціальна медицина та організація охорони здоров'я. / О. М. Голяченко. – 2011. С.125-127.

Авторка статті:

Марія Огороднік,

магістрантка

спеціальності 231 Соціальна робота

Наукова керівниця:

Світлана Ситняківська,

докторка педагогічних наук, професорка

кафедри соціальних технологій

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З МОЛОДДЮ ЗАСОБАМИ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Сьогодні спостерігається стрімкий розвиток всіх сфер життя людини. Науково-технологічний прогрес є досить стрімким і спонукає людину постійно оновлювати свої знання, додатково навчатися та пізнавати щось нове. У процесі здобуття нових знань, людина стикається з поняттям неформальна освіта. Проблему неформальної освіти вивчали І. Бирюкова, Н. Павлик, Е. Харламова та ін. Метою статті є аналіз методів неформальної освіти в соціальній роботі з молоддю.

Дослідниця Н. Павлик говорить, що неформальна освіта – це цілеспрямований процес додаткового навчання за допомогою діалогу, спрямованого на виховання та розвиток молодих людей, що організований поза межами формальної освіти (шкіл, коледжів, ЗВО) [1].

Неформальна освіта, яку людина отримує протягом життя, сприяє розвитку соціокультурного, аксіологічного, комунікативного, пізнавального, мотиваційного і творчого потенціалів особистості, підвищуючи її конкурентоздатність на ринку праці, а також дозволяє сформуванню вміння брати активну участь в суспільних процесах і адаптуватися в культурному, етнічному і мовному різноманіттю.

Дослідник Ж. Гайлюс виділяє наступні методи неформальної освіти з молоддю.

Криголами (Ice-breaker): короткі активні завдання тривалістю +/- 5 хвилин, що дозволяють підбадьоритися, зняти напругу, підвищити концентрацію. Командні ігри (Team building): завдання, які допомагають створити з групи команду – згуртовану групу із загальними цілями, цінностями, історією; створюють відчуття згуртованості, прояснюють ролі, допомагають зрозуміти вплив поведінки людей на команду; дають безпосередній досвід взаємодії, розвивають довіру, дозволяють фізичний контакт. Ігри: різного роду завдання зі змагальним елементом; дозволяють звернути увагу на будь-яку тему, дізнатися один одного, розвивають співробітництво. Рольові ігри: програвання декількома учасниками заданого сценарію, пов'язаного з темою навчання; розширюють погляди, змінюють ставлення до теми, наочно показують наслідки поведінки в заданих ситуаціях; симулюють реальність в безпечних умовах [2].

Вчена Е. Харламова виділяє найбільш затребувані методи в тренінговій роботі з молоддю: вправи – виконання дій з метою їх засвоєння; створення ситуації вибору, надання молодій людині права самовизначення в умовах наявних альтернативних варіантів; програвання ролей; створення в аудиторії інсценування ситуації, що моделює якусь реальну ситуацію, для аналізу і оцінки вчинків і поведінки її учасників; дискусія; обмін думками з якої-небудь проблеми; самооцінка – оцінювання себе, своїх якостей [3].

І. Литвин говорить, що ефективним методом в соціальній роботі з молоддю є «Світове кафе» («The World Cafe») – метод, що дозволяє організувати живе обговорення, сфокусовану на неформальну дискусію. Є цінним помічником, коли необхідно в групі людей зібрати інформацію, зробити обмін знаннями, досвідом, вільно поділитися ідеями і думкою, почути, що думають інші з приводу актуальних для організації або спільноти питань [4].

Узагальнивши дану інформацію, можна зробити висновок, що метод світового кафе та різноманітні ігрові методи неформальної освіти є досить ефективними в умовах соціальної роботи з молоддю.

Використана література

1. Павлик Н. П. Неформальна освіта / Non-Formal Education / Н. П. Павлик // Енциклопедія прав людини : соціально-педагогічний аспект : [колективна монографія] / кол. авт., за заг. ред. проф. Н.А. Сейко; відп. ред. Н.П. Павлик. – Житомир : Волинь, 2014. – 220 с. – С.120-124.
2. Гайлюс, Ж. Малинаускас А. Руководство для работающих с группами молодежи. / Ж. Гайлюс, А. Малинаускас. – К., 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://euroopanooored.eu/ru/uchebnye-materialy/rukovodstvo-non-formal-education-practice-lithuania/>
3. Харламова Е. Неформальное образование в социальной работе: Монографія. – Челябинск, 2018. – С. 64-70.
4. Литвин І. Методы фасилитации: «Мировое кафе» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://newrealgoal.com.ua/fasilitacionnyj-metod.html>

Авторка статті:

Анна Сичевська,
студентка IV курсу
спеціальності 231 Соціальна робота

Наукова керівниця:

Ольга Ілліна,
кандидатка педагогічних наук, доцентка
кафедри соціальних технологій

ОРГАНІЗАЦІЯ ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ВУЛИЦІ З ЛЮДЬМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Особи зі стійкими фізичними, інтелектуальними та психічними порушеннями в нашій країні відносяться до найбільш соціально вразливих категорій населення. Людям з інвалідністю важче організувати дозвіллеву діяльність. При організації дозвілля слід обов'язково враховувати фізичні і психічні можливості. Актуальність організації дозвіллевої діяльності для осіб з інвалідністю – це соціальна адаптація, збереження соціальної активності, розвиток особистісного потенціалу, можливість корисно і приємно проводити вільний час, задоволення потреб у комунікації, встановлення дружніх стосунків, підтримка життєвого тону.

Важливо приділити увагу організації дозвілля для людей з інвалідністю на вулиці. Проблема побудови правильних пандусів, облаштованих пішохідних доріжок. Пандуси, що з'являються повсюдно з великими кутами, відсутністю перил, слизьких покриттів та інших порушень ускладнюють організацію дозвіллевої діяльності на вулиці.

Для людей з інвалідністю важливо правильно організувати дозвіллеву діяльність, враховуючи можливості людини з інвалідністю. Прикладом дозвіллевої діяльності може стати екскурсія на вулиці. У випадку, якщо екскурсія для групи осіб з порушенням зору чи фізичними можливостями планується наперед, доцільно обрати конкретну тематику, підготувати спеціальний маршрут, врахувати безпеку руху, доступність вуличної мережі, архітектурну доступність приміщень, а й можливість ознайомлення із екскурсійними об'єктами не лише через розповідь гідів, а й самотійно, наприклад, тактильно, за допомогою аудіо носіїв. Люди з інвалідністю мають великі труднощі із пересуванням у просторі і можуть рухатися або самотійно, використовуючи тростину, або за допомогою супроводжуючого. Потрібно зважати на цей факт. Із міркувань техніки безпеки та для забезпечення індивідуального підходу до кожного екскурсанта рекомендується, щоб група із людей з інвалідністю на екскурсії була невеликою: не більше 10 осіб [1].

Для забезпечення екскурсійного показу надзвичайно важливо правильно вибрати місце розташування екскурсійної групи. При виборі місця розташування групи екскурсивод повинен забезпечити безпеку і зручність екскурсантів. Оптимально розмістити групу далеко від проїзної частини, у місці, яке надійно захищене від руху транспорту і потоку пішоходів та знаходитися осторонь від небезпечних зон будівельних робіт, з метою безпеки необхідно подбати про уникнення розміщення під низькими схилами даху, поруч з сходами, вузькими дверними прорізами [2].

Залучення осіб з інвалідністю до сфери екскурсійного обслуговування є важливим напрямом їх соціальної інтеграції у суспільство. Головне правило туристичного обслуговування цієї категорії екскурсантів – це доброзичливе ставлення гідів і його бажання поділитися цікавою інформацією.

Використана література

1. Байда Л. Ю. Інвалідність та суспільство: навч.- метод. посіб. / Байда Л. Ю., Красюкова-Еннс О. В., Буров С. Ю., Азін В.О., Грибальський Я.В., Найда Ю.М.; за заг. ред.. Байди Л. Ю., Красюкової-Еннс О. В. – К., 2012. – 216 с.
2. Бармашина Л. М., Формування середовища життєдіяльності для маломобільних груп населення. – К., 2009. – 89 с.

Автор статті:

Євгеній Новицький,
магістрант
спеціальності 231Соціальна робота

Наукова керівниця:

Світлана Ситняківська,
докторка педагогічних наук, професорка
кафедри соціальних технологій

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З НАРКОЗАЛЕЖНОЮ МОЛОДДЮ

У сучасному світі проблема вживання наркотиків серед молоді є доволі поширеною. Наркоманія розглядається як негативна психічна залежність, коли після вживання наркотику людина переживає стан ейфорії та твереза буденність їй стає нецікавою, виникає схильність до формування залежності від психоактивних речовин. Причиною цього є досить багато факторів, які нашоухують підлітків на такий шлях. Найпоширеніші з них – жага до нових відчуттів, вплив з боку однолітків та подолання певних труднощів в житті. Останнє, звичайно, є лише ілюзією, яка тільки їх збільшує.

Не дивлячись на те, що комплекс запобіжних заходів, що здійснюються органами державної влади, рівень поширення наркоманії, алкоголізму в країні залишається високим. Так, на кожні 10 тисяч населення в середньому 21 особа незаконно вживає наркотичні та психотропні речовини. За даними анонімного анкетування в деяких регіонах України 42-43% школярів вже пробували наркотичні речовини [3, с.7].

Актуальності набувають реабілітаційні центри, де надають допомогу залежним різними способами та технологіями. Однією з технологій є соціальна, що включає в себе систему засобів впливів і активізацію освоєння людиною сукупності знань, норм і цінностей, які дозволяють їй функціонувати в якості повноправного члена суспільства. Вона спрямована на відновлення особистості та її функціонування в суспільстві після процесу лікування. Проведення реабілітації несе за собою використання наступних соціальних технологій: формування підтримуючого і розвиваючого середовища; розвиток навичок соціальної компетентності, подолання спокуси наркотизації або алкоголізації; формування мотивації на зміну поведінки, припинення вживання психоактивних речовин і постійне підтримання процесу просування до здоров'я [1, с.101].

У більш складних формах залежності застосовують медико-соціальну технологію. Її суть полягає у грамотному психофармакологічному втручанні (це дослідження впливу ліків, що впливають на настрій, відчуття, мислення та поведінку) у відповідні періоди, а також в нормалізації фізичного і психічного стану. В лікуванні важливо: детоксикація (стимулююча терапія в поєднанні з відібранням наркотичних речовин); спрямування на активне антинаркотичне лікування; реабілітація як процес спільної діяльності пацієнта і персоналу [2, с.189].

Отже, у якості засобів допомоги можуть бути використані різні соціально-психологічні технології, які підбираються індивідуально до кожного пацієнта. Вирішувати проблеми наркозалежних молодих людей можливо тільки за умов комплексного поєднання медичної, психологічної та соціальної допомоги, взаємодії у цьому процесі державних і недержавних організацій.

Використана література

1. Щелкунов А.О. Соціально-педагогічні умови профілактики наркоманії серед підлітків та молоді
2. Юнак В.Ю., Наркоманія – дорога в безодню. – К.: Здоров'я, 2001.
3. Лисенко І.П. Програма "12 кроків". Модель подолання залежності від алкоголю та наркотичних речовин // Практична психологія та соціальна робота №4, 2000

Авторка статті:

Аліна Лахнова,
студентка IV курсу
спеціальності 231 Соціальна робота

Наукова керівниця:

Світлана Ситняківська,
докторка педагогічних наук, професорка
кафедри соціальних технологій

ДОЗВІЛЛЕВА ДІЯЛЬНІСТЬ З ДІТЬМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Тема дозвілля, дозвіллевої діяльності в нашій країні не втрачає своєї актуальності. Навпаки, ця проблема обростає все більшими протиріччями й ускладнюється. Ці протиріччя зумовлені, насамперед, невідповідністю між сутністю дозвілля, культурно-дозвіллевої діяльності й існуючими в реальній дійсності формами і методами проведення дозвілля.

Дозвіллеві заклади оптимально поєднують різні напрями роботи з дітьми молодшого шкільного віку: культурно-дозвіллевий, рекреаційний, соціально-профілактичний, профорієнтаційний, спортивно-оздоровчий [1].

У дітей молодшого шкільного віку, як стверджує Л. Шимон, інтенсивно відбувається розвиток таких важливих для подальшого шкільного життя психічних процесів, як рефлексія, внутрішній план дій, довільна увага, пам'ять, уява, вміння спостерігати. Вік 6-10 років є найсприятливішим для розвитку цих психічних процесів [3].

Пріоритет у дозвіллевій роботі з молодшими школярами надається програмам, спрямованим на: організацію змістовного дозвілля дітей молодшого шкільного віку, розвиток творчого та духовного потенціалу молодших школярів в інтересах її становлення та самореалізації, профілактику та попередження правопорушень, і негативних явищ у молодшому шкільному віці, популяризацію здорового способу життя, підтримку талановитих школярів [2].

Особливу турботу сьогодні викликає стан і зміст дитячої та підліткової дозвіллевої діяльності за межами сім'ї. Організованими формами дозвілля у закладах культури і спорту (гуртки, студії та секції) охоплена незначна частина цієї вікової категорії. Пов'язаний з економічною скрутою недостатній розвиток соціально-культурної сфери, її матеріально-технічна база і, головне, відсутність як штатів, так і спеціально підготовлених спеціалістів виховання молодших школярів створюють чимало проблем у сфері духовного і фізичного виховання підростаючого покоління. Певну занепокоєність викликають і деякі моральні сторони дитячого дозвілля.

Широкого розповсюдження набули телефонні ігри та комп'ютерні ігри. Комп'ютерна, «кнопочна» гімнастика не формує потреби фізичного та морального розвитку дитини. Викликає сумнів і зміст комп'ютерних програм. Як правило, програми імітують політ бойового літака, пересування корабля або танка, пуск ракет та скидання бомб. Такий підхід формує у граючого ставлення до війни, як до розваги, а до життя людей, як до несуттєвого фактору. Мабуть, до розробки гуманітарної сторони ігрових програм слід залучати соціологів, психологів, педагогів, культурологів. Гра, як провідний вид діяльності у дитячому віці, повинна давати духовну поживу не тільки розуму, а й серцю.

На жаль, сьогодні стан дитячої дозвіллевої діяльності такий, що практично випадає дуже важливий, з позиції сенситивних періодів у розвитку людини, щабель - засвоєння культурної спадщини. Це робить проблематичним змістовний духовний розвиток у

наступних вікових періодах. Діти молодшого шкільного віку виходять на наступний рівень засвоєння культури з недостатньо розвиненим естетичним смаком, абсолютно «неозброєними» необхідними навичками культури спілкування та поведінки. Отже порушується спадкоємність у створенні та засвоєнні культурних цінностей.

Вільний час є домінуючим простором, у якому відбувається фізичний та духовний розвиток людини, її соціалізація. Сьогодні, поза всяким сумнівом, основні зусилля культурно-дозвілєвої сфери мають бути спрямовані на створення умов змістовного дитячого дозвілля. Тому в організації культурно-дозвілєвої діяльності молодшого шкільного віку сьогодні виділяють такі основні методи: методи гри й ігрового тренінгу, методи театралізації, метод змагання, метод рівноправного духовного контакту, методи ситуацій, що виховують, імпровізація. Також у педагогічній літературі прийнята така класифікація форм організації виховання, в основу якої покладено кількість учнів, які беруть участь у виховному заході. Розрізняють масові, групові та індивідуальні форми. До масових форм виховної роботи належать: тематичні вечори, вечори запитань і відповідей, конференції, тижні різних предметів, зустрічі з видатними людьми, огляди, конкурси, олімпіади, туризм, фестивалі.

Групові форми роботи – це клуби, гуртки, екскурсії, походи, класні виховні години тощо. До індивідуальних форм виховної роботи входять: читання художньої літератури, колекціонування, філателія, нумізматики, гра на музичних інструментах, вишивання, малювання тощо.

Отже, якісна дозвілєва діяльність, як ніяка інша діяльність, надає можливість молодшому школяреві усвідомити себе особистістю, індивідуальністю, самоствердитися, розвинути свої інтереси та здібності та одночасно усвідомлювати себе частиною колективних спільнот.

Використана література

1. Бочелюк В. Й. Дозвілєзнавство. навч. посіб. / В. Й. Бочелюк, В. В. Бочелюк. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 208 с.
2. Паскаль О. В. Соціальна робота у сфері дозвілля: навч. посібник. / О. В. Паскаль. – Одеса: Поліграф, 2007. – 120 с.
3. Шимон Л. П. Розвиток критичного мислення учнів початкових класів / Л. П. Шимон. // Вісник Житомирського державного університету. – 2009. – № 44. – С. 164–167.

Авторка статті:

Аліна Бельська,

магістрантка

спеціальності 231Соціальна робота

Наукова керівниця:

Надія Павлик,

докторка педагогічних наук, професорка

кафедри соціальних технологій

ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ УЧНІВ СІЛЬСЬКИХ ШКІЛ

Консультування є особливим чином організованою взаємодією між консультантом і учнями, що спрямована на вирішення проблем і внесення позитивних змін у діяльність учнів [1].

Об'єктом уваги у соціальному консультуванні може бути проблема соціально-психологічної допомоги дитині, задоволенні емоційних запитів, здобутті особистісної ідентичності, самовизначенні, уникнення емоційних травм, усвідомленні неминучості смерті, переживанні втрати батьків і близьких родичів; сприяння виробленню стійких ціннісних і моральних норм; підтримка в кризовий період розвитку та ін. [2]. Бажано надавати допомогу дітям, які потребують цього і підтримувати дітей.

Окремим напрямком соціального консультування виступає робота з підлітками, що може включати подолання кризи психологічного віддалення від батьків, ідентифікацію з іншими значущими особами, подолання почуття неповноцінності, усвідомлення своїх обмежених можливостей в сім'ї, сексуальні проблеми, боротьба за особистий і соціальний статус.

Важливим видом соціального консультування є консультування запитів, пов'язаних зі шкільним життям: проблеми взаємин вчителів і учнів, вихователів і дітей, учнів між собою, взаємин з батьками, шкільної успішності, розвитку здібностей, відхилень у поведінці, підтримки дитини в неблагополучній сім'ї, допомога дітям групи ризику, дітям, які опинилися в важкій життєвій ситуації.

Соціально-педагогічне консультування може розглядатися як область знання, межа якої окреслюється такими об'єктами дослідження:

- супровід учня в освітньому процесі та надання йому консультаційної допомоги у вирішенні проблем, пов'язаних з навчально-пізнавальною діяльністю і особистісним розвитком в цілому;
- надання консультаційних послуг різним суб'єктам соціуму, які беруть участь в освітній діяльності (батьки учнів, різні групи населення, споживачі освітніх послуг);
- науково-методичний супровід професійної діяльності педагогічного персоналу, в тому числі консультування з проблем організаційного, економічного, юридичного розвитку школи.

У процесі супроводу професійної діяльності педагога можуть надаватися консультаційні послуги як управлінського, так і загального характеру. Якщо в першому випадку цілі консультування охоплюють всі основні сторони діяльності освітнього закладу, то у другому випадку цілі консультування носять менш інтегрований характер і пов'язані тільки з удосконаленням освітнього процесу, надання консультантом послуги з передачі учням знань і досвіду за допомогою процедури їх навчання, спрямованої на подолання фактичних і передбачуваних труднощів в діяльності учнів і оптимізацію цієї діяльності [3].

Проаналізувавши об'єкти і межі консультування, визначимо можливих суб'єктів даної діяльності. Вибір суб'єкта консультування, іншими словами – консультанта, визначається декількома факторами: специфікою об'єкта консультування (учень, сім'я, педагог і т.д.); рівнем професійної підготовки і компетентністю фахівця, досвідом консультаційної діяльності; характером проблемної ситуації, що викликала необхідність консультаційної допомоги; особистісними особливостями консультанта (комунікабельність, здатність до емпатії і оціночно-аналітичної діяльності, готовність до співпраці).

У якості суб'єктів соціального консультування учнів сільських шкіл можуть виступати: для учня і його батьків – педагоги і вихователі, адміністрація освітнього закладу, психологи і фахівці консультаційних служб; для педагогічного персоналу – викладачі та співробітники освітніх установ вищої професійної освіти, що є науковими керівниками та експертами, працівники інститутів підвищення кваліфікації та методичних відділів та служб [4].

Соціальний педагог/працівник повинен бути готовим запропонувати консультативну допомогу, метою якої є: знизити гостроту переживань, знайти рішення проблем, пов'язаних з адаптацією, допомога у подоланні труднощів. Соціальна робота – та область, де психотерапевтична допомога знаходить дуже широке застосування. І всюди, де виникають проблеми взаємовідносин (шкільний колектив, сім'я, студентська група), консультування як пряме, так і перспективне займає важливе місце, і його значення, як вважають вчені, буде в подальшому зростати [5].

Слід врахувати, що сфера впливу консультування може бути обмежена. На думку багатьох психологів, зокрема, К. Роджерса, кращий ефект дають методи профілактики. Це – політика адміністрації в навчальному закладі, орієнтація на здоровий спосіб життя, на увагу до більш адекватного вибору професії, найбільш оптимальних методів взаємодії з окремим індивідом. Крім того, існує область терапії, що включає непрямі методи надання допомоги індивідам. До них відносять управління середовищем і оточенням (змінити школу, клас, перевести в клас компенсуючого навчання або назад, вивести тимчасово на індивідуальне навчання і т. д.) [5].

Використана література

1. Анохина Т. В. Педагогическая поддержка как реальность / Т. В. Анохина // Новые ценности образования: забота – поддержка – консультирование. – М. : Инноватор, 1996. Вып. 6. – С. 72-73.
2. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі : навч. посіб. / О. В. Безпалько – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 208 с.
3. Консультування сім'ї: метод. поради для консультування батьків : в 2-х ч. / за ред. В. Г. Постоного. – Ч. 2. – К. : ДЦССМ, 2003. – С. 9–64.
4. Кузнецова Л. П. Основные технологии социальной работы / Л. П. Кузнецова – Владивосток : Изд-во ДВГТУ, 2002. – 92 с.
5. Мельник Ю., Шаргородська С. Соціальний педагог та його професійна діяльність / упоряд.: Т. Шаповал, Т. Гончаренко. – Київ: Вид. дім «Шкіл. світ», Вид. Л. Галіцина, 2006. – 80 с.

Авторка статті:

Інна Бовсуновська,

магістрантка

спеціальності 231 Соціальна робота

Науковий керівник:

Сергій Котловий,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри

соціальних технологій

СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Одним із важливих завдань закладів середньої освіти є формування у дитини соціально прийнятної поведінки, яка виражається у дисциплінованості, відповідальності, вміння спілкуватися та поводити себе з іншими особами належним чином. Успішність міжособистісної взаємодії буде залежати від тенденцій до певного типу поведінки. Однією із деструктивних форм міжособистісної взаємодії, яку часто можна спостерігати у дітей шкільного віку є агресія. На даному етапі особистісного становлення важливо завчасно застосувати профілактичні заходи що до агресивної поведінки за для того, щоб вона не виходила за межі неприйнятності, а також, для розвитку здатності до саморегуляції поведінки.

Дослідженням технологій соціальної роботи з агресивною поведінкою займалися такі вчені, як І. Гайдамашко, А. Капська, Т. Журавель, Є. Пліско та ін. [1; 2; 3; 4].

Агресія – поняття, яке визначається як поведінка деструктивного, вмотивованого характеру, яка іде врозріз соціальним нормам. Наслідками такої поведінки є завдання шкоди об'єкту нападу, фізичні та моральні збитки [5].

Початок навчання у школі супроводжується змінами в емоційному плані дитини. Початок школи вдосконалює розуміння оточуючого світу, збільшує досвід, набутий дитиною за межами дому, розширює коло спілкування. Все це впливає на емоційну сферу школяра. До 10 років формується емоція, яка буде на далі домінуючою у її житті. На даному етапі можна виділити декілька причин прояву агресивної поведінки, а саме прагнення:

- привернути увагу;
- отримати бажаний результат;
- бути головним;
- захист або бажання ущемити гідність іншої людини;
- підкреслити свою перевагу [6].

Тенденція до агресивної поведінки виявляється у тривожних дітей, з низькою або завищеною самооцінкою, з егоїстичними тенденціями, з лідерськими претензіями [6].

Підлітковий вік – важливий та яскравий період переходу від молодшого школяра до дорослого, для якого характерне усвідомлення себе як дорослого та прагнення таким бути, орієнтування на їх цінності [7].

Підлітковий вік є періодом фізичного, когнітивного, морально-духовного, соціального розвитку [7].

В умовах закладів середньої освіти можна використовувати такі технології соціальної роботи з агресією:

- соціальна діагностика;
- соціальна профілактика;

- соціальна реабілітація;
- індивідуальне консультування [2].

Соціальний діагностика розуміє під собою збір інформації про клієнтів. Про умови проживання, визначає матеріальний стан для розробки програми соціальної допомоги. Соціальна профілактика – вплив на соціальний об'єкт за для збереження функціонального стану та попередження деструктивних процесів в життєдіяльності [8].

А. Капська вважає, що профілактика це комплекс заходів, які проводять соціальні працівники, вихователі, вчителі, психологи, медики, працівники поліції. Проте, профілактика залишається найбільш вразливим місцем [2].

Т. Журавель говорить, що профілактична робота з агресивними дітьми це різновид соціально-педагогічної діяльності, що здійснюється за допомогою з суміжними уповноваженими структурами, яка спрямована для попередження агресивної поведінки, чинників та ризиків що до дітей [3].

І. Гайдамашко звертає увагу на програму «Проти агресії і насильства» 1991 р, яка орієнтувалася на школу. Згідно програми, профілактику агресії здійснювали спеціальні фахівці до яких відносили педагога консультанта, соціального педагога, психолога. Первинну допомогу надає педагог-консультант, який завжди в школі. Він виконує лише консультативну функцію в інших випадках він звертається до психолога або соціального педагога. Також у школу часто запрошують інших суміжних спеціалістів для проведення консультацій, профілактики, просвітницької роботи, тренінгів та ін. [1].

Соціальна реабілітація – комплекс заходів направлених на відновлення особисті, в широкому сенсі цього слова, у соціумі. Технологія спрямована на зміну умов життя, також, вона опирається на принципи етапності, диференційованості, комплексності, спадковості, послідовності, безперервності, доступність, переважна безоплатність. Психологічна реабілітація дає змогу особі адаптуватися у суспільстві, допомагає виконувати соціальні ролі та психологічно захистити себе. По можливості до цього процесу залучають сім'ю [8].

Є. Пліско вважає, що диктаторська позиція вчителя та професійна дезадаптація у закладі освіти може виступати причиною агресивної поведінки у дитини, тому розташування вчителя до учня, прояв поваги до неї є передумовою успішної реабілітації дитини з агресивною поведінкою [4].

Консультування у контексті вирішення соціальних завдань – процедура, яка використовуюється у багатьох напрямках соціальної роботи фахівцями за для надання порад і забезпеченням необхідною інформацією. Вона полягає у дослідженні проблеми, пошуку шляхів вирішення задачі і надання рекомендацій [8].

Консультування не є одномоментною акцією, це – процес. Воно має протяжність у часі, тому в цьому процесі можна виділити декілька етапів. Основні з них: актуалізація проблеми, її усвідомлення, діагностика та аналіз проблеми. Визначення цілей роботи, формування плану дій, здійснення роботи, оцінка ефективності консультативного впливу [8].

Отже, соціальна профілактика є важливим та ефективним видом роботи з агресивною поведінкою у школярів тому, що попереджує негативну поведінку і дозволяє не допустити розвитку патологічних тенденцій у поведінці дитини. Тому, соціальним

педагогам у закладах освіти важливо встановити більший пріоритет у своїй роботі до соціальної профілактики.

Використана література

1. Гайдамашко І. А. Зарубіжний досвід попередження агресивної поведінки підлітків. / Гайдамашко І. А. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. Педагогіка. – 2013. – Вип. 23. – С. 32-34.
2. Соціальна педагогіка / за ред. А. Й. Капської. – Київ : ДЦСММ, 2000. – 264 с.
3. Журавель Т. В. Соціальна профілактика як напрям соціально-педагогічної діяльності. / Журавель Т. В. – К. : Академвидав, 2013. – С. 85–101.
4. Пліско Є. Ю. Особистість педагога як фактор агресивності сучасних підлітків. / Є. Ю. Пліско // Збірник. наук. праць ПНПУ ім. В. Г. Короленка. – Полтава. – 2012. – Вип. 9. – С. 193-196.
5. Зінченко В. П., Мещеряков Б. Г. Великий психологічний словник. / Зінченко В. П., Мещеряков Б. Г. – СПб : ПРАЙМ - ЄВРОЗНАК, 2004. – 672 с.
6. Ілляшенко Т. Дитяча агресія – що це? / Ілляшенко Т. // Початкова школа. – 2006. – Вип. 1. – С. 9-11.
7. Наш проблемний підліток: зрозуміти та домовитися. / За ред. Л. А. Регуш. – СПб : СОЮЗ. 2001. – 191 с.
8. Шахрай В. М. Технології соціальної роботи: навчальний посібник. / Шахрай В. М. – Київ : Центр навчальної літератури, 2006. – 464 с.

Авторка статті:

Анна Кривобок,
студентка IV курсу
спеціальності 231 Соціальна робота

Наукова керівниця:

Світлана Коляденко,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
завідувачка кафедри соціальних технологій

ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ІНКЛЮЗИВНИХ КЛАСАХ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Організація дозвіллево-культурної діяльності має значний вплив на формування особистості у дитячому віці. Гармонійний та всебічний розвиток особистості є не лише високим соціальним ідеалом, а й необхідною ключовою для вирішення задач, що стоять на сучасному етапі розвитку суспільства, особливо це стосується дітей з особливими потребами.

Важливе місце посідає організація дозвілля особливих дітей в умовах початкової школи, адже саме школа дає перший крок до соціалізації та переходу в життя суспільне. Соціалізація – це складний багатогранний процес по засвоєнню індивідом протягом його життя соціальних норм і культурних цінностей того суспільства, до якого він належить; засвоєнню і подальшого розвитку індивідом соціально-культурного досвіду; становленню особистості, навчання і засвоєння індивідом цінностей, норм, установок, зразків поведінки, властивих даному суспільству, соціальної спільності, групі.

Невід'ємну частину в соціокультурній діяльності грає сім'я, яка є першим соціальним інститутом для дитини. Саме батьки повинні надавати можливість дитині реалізуватись і не перебувати в самотності й ізоляції.

Основні види дозвіллевої діяльності особливих дітей молодшого шкільного віку:

- 1) арт-галерея, де вся експозиція присвячена казкам;
- 2) ігровий зал, де розгортається ігрова програма з використанням елементів народної культури (загадки, прислів'я, прикмети, хороводи);
- 3) театральна гримувальня, де дітям надається рідкісна можливість зануритись у чарівний світ театру, потрапити за його лаштунки, а відтак – на імпровізовану сцену;
- 4) фізичне виховання, що сприяє подоланню відхилень – заняття фізичною культурою і спортом виступають як фактор поліпшення самопочуття, підвищення рівня здоров'я, задоволення потреби в спілкуванні, розширенні кола знайомств.
- 5) образотворче мистецтво для корекції порушень дрібної моторики, проблем фізичного і розумового розвитку.

Отже, саме дозвілля та організація дозвілля батьками, вихователями, вчителями є одним з факторів пристосування дитини з інвалідністю до умов навколишнього середовища і успішного функціонування в ньому.

Використана література

1. Аванесова Г. А. Культурно-дозвіллева діяльність : Теорія і практика організації / Г. Аванесова. – М. : Аспект Пресс, 2006. – 236 с.
2. Колупаєва А. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі : початкова ланка : путівник для педагогів : [навч.-метод. посіб.] / А. Колупаєва, О. Таранченко; МОН України, НАПН України, Ін-т спец. педагогіки. – К. : [АТОПОЛ], 2010. – 96 с.
3. Курганський С. М. Організація дозвільної діяльності молодших школярів / С. М. Курганський // Завуч початкової школи. – 2004. – № 6. – С. 5-6.

Авторка статті:

Єлизавета Баранюк,
студентка III курсу
спеціальності 231Соціальна робота

Наукова керівниця:

Інна Літяга,
кандидатка педагогічних наук, доцентка
кафедри соціальних технологій

МЕТОДИКА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ПРИЙОМНИМИ СІМ'ЯМИ

Сім'я – це найважливіший засіб первинної соціалізації особистості, залучення її до складних соціальних зв'язків і взаємодій суспільного життя. Сімейна функція виховання була і залишається актуальною на всіх етапах розвитку суспільства [1]. Приймозна сім'я – сім'я, або особа, що не перебуває у шлюбі та добровільно погоджується взяти на виховання і спільне проживання від 1 до 4 дітей, позбавлених батьківських прав та/або дітей-сиріт.

Тому соціальна робота щодо забезпечення функціонування і створення прийомної сім'ї повинна проводитися відповідно до чіткого алгоритму, який в свою чергу враховує організаційну та нормативно-методичну специфіку роботи з цими сім'ями.

Модель створення та соціальної підтримки прийомної сім'ї розроблена Н.М. Комаровою та І. В. Пешею [2] (рис. 1.).

Рис. 1. Модель створення та соціального супроводу прийомної сім'ї

Перший етап – інформаційна кампанія.

Другий етап – попередня робота з кандидатами, яка включає збір інформації про сім'ю та оцінювання рівня їх готовності. Це може відбуватися шляхом: проведення співбесід > відвідування сімей > співбесіди з психологом > навчання кандидатів > відбір дитини.

Юридичний етап передбачає оформлення відповідних документів, які нададуть сім'ї статус прийомної сім'ї.

Третій етап – соціальна підтримка прийомної сім'ї.

Важливо також враховувати методи соціальної роботи з прийомними сім'ями, а саме: методи соціальної діагностики (моніторинг, експертна оцінка), методи соціальної профілактики, психодіагностичні та психокорекційні методи, методи психологічного консультування (сімейна психотерапія), методи психотерапії, педагогічні методи (виховання, навчання, педагогічні діагностики) [6].

Використана література

1. Бевз Г. Прийомні сім'ї (оцінка створення, функціонування та розвитку) / Галина Бевз. – К. Главник, 2016. – 112 с.
2. Голуб І. Технологія соціальної роботи з багатодітними сім'ями / Ірина Голуб // Актуальні проблеми соціальної сфери. – 2019. - №9. – С. 96-97.
3. Комарова Н. М. Посібник для соціальних працівників щодо підготовки та соціального супроводу прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу: У 2-х кн. / Комарова Н. М., Пєша І. В. – К: Держслужба, 2006. – Кн. 1. – С. 40-83.
4. Сейко Н. А. Соціальна педагогіка : Методичний посібник / Наталія Сейко. – Житомир: Житомир. держ. пед. ун-т, 2002. – 206 с.
5. Юридична енциклопедія: [у 6 т.]/ ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. — К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2003. — Т. 5 : П — С. — 736 с.
6. Davies M. Encyclopaedia of Social Work / Martin Davies (ed.) (2000).

Авторка статті:

Аліна Брайткрайц,
магістр з соціальної роботи,
соціальний педагог Житомирського
дошкільного навчального закладу №57

Наукова керівниця:

Зоя Залібовська-Ільніцька,
кандидатка педагогічних наук, доцентка
кафедри соціальних технологій

КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНА РОБОТА СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД

Корекційно-розвивальну роботу соціальний педагог здійснює за результатами діагностики; група формується відповідно до виявлених проблем у дітей та їхніх вікових особливостей. Створення таких груп є важливим кроком до виховання та навчання таких дітей. Зазначимо, що за статистичними даними у 2020 році в інклюзивних класах навчалося 19245 учнів із особливими освітніми потребами. Це у 7 разів більше, ніж п'ять років тому. Цього року заклади дошкільної освіти прийняли 4681 вихованця із освітніми потребами [5]. Питання розкриття корекційно-розвивальної роботи з дітьми з особливими потребами в закладах дошкільної освіти залишається злободенним для фахівців соціальної сфери, соціальних педагогів, пересічних громадян.

Мета дослідження – описати практичний досвід корекційно-розвивальної роботи з дітьми з особливими потребами в закладі дошкільної освіти (м. Житомир).

У Законі України «Про дошкільну навчальну освіту» заклад дошкільної освіти – навчальний заклад, що забезпечує реалізацію права дитини на здобуття дошкільної освіти, її фізичний, розумовий і духовний розвиток, соціальну адаптацію та готовність продовжувати освіту, а «дитина з особливими освітніми потребами» – це дитина, якій потрібна додаткова, постійна або тимчасова підтримка в освітньому процесі, з метою забезпечення її права на освіту [1].

Соціальний педагог у закладі дошкільної освіти у роботі із дітьми з особливими освітніми потребами працює у напрямі корекційно-розвивальної роботи. За допомогою корекційно-розвивальної програми діти набувають необхідних знань, сприяють соціальному і комунікативному розвитку.

Корекційно-розвивальна робота – це робота, яка вирішує специфічні завдання, зумовлені особливостями психофізичного розвитку дітей коригує і розвиває втрачені, або слаборозвинені функції дитини відповідно до її психофізіологічних особливостей [3; 4].

Корекційно-розвивальна робота спрямована на: розвиток зорового чи слухового сприймання, мовлення, корекцію пізнавальної діяльності, фізичний розвиток, формування навичок просторового, соціально-побутового орієнтування; розвиток навичок саморегуляції та саморозвитку учнів шляхом взаємодії з навколишнім середовищем на основі знань, умінь і навичок мовленнєвої, зокрема, комунікативної діяльності і творчості; формування компенсаторних способів діяльності як важливої передумови підготовки дітей з особливими освітніми потребами до навчання в основній школі; створення передумов для соціальної реабілітації та інтеграції, розвиток самостійності та життєвоважливих компетенцій, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку [4].

Соціальний педагог у закладі дошкільної освіти може працювати із вихованцями, у яких спостерігаються аутизм (загальний розлад розвитку, особистість неадекватно

реагує на оточуючих, погано засвоює навички, які необхідні для спілкування; схильна до ригідної поведінки та стереотипних дій [2; 4].

Діагностичними показниками можна вважати: відсутність соціального використання наявних мовленнєвих навичок, порушення в рольових соціально-імітаційних іграх, низький рівень синхронності та відсутність взаємності в спілкуванні, недостатню гнучкість вербального вираження та відносну відсутність творчості та фантазії в мисленні, обмеження емоційної реакції на вербальні та невербальні спроби інших людей вступити в бесіду, порушення використання тонального і виразного голосу для модуляції спілкування, відсутність жестикуляції. У таких дітей спостерігається стереотипна поведінка [3].

Працюючи із дітьми такої нозології, соціальний педагог досліджує їхні особливості. Може спостерігатися аутизм у вигляді якісних порушень комунікативної взаємодії та порушення психологічного розвитку з істероїдними реакціями. За результатами спостереження за такими дітьми можна зробити висновок, що у таким вихованців настрій змінюється від дуже веселого до певного занепокоєння та навіть до істерики. Дитина може бути неспокійною, надмірно активною, спостерігається її неухвильність. Вихованець може перебувати у своєму внутрішньому світі, вигадувати слова, співати собі пісні на своїй мові[4].

Нами помічено, що дитина зосереджується на одному моменті (кінетичний пісок, повітряна кулька, малюнок) і стає дуже спокійною. Яскраві речі та нові заняття надихають таких здобувачів освіти. Перша зустріч із соціальним педагогом може пройти не за планом. Дитина спочатку ніби не помічає дорослого, заходить у кабінет, і починає займатися улюбленою справою. Спроби зі сторони дорослого допомогти такому вихованцю, можуть супроводжуватися негативними емоціями дитини та навіть істерикою. Варто соціальному педагогу тримала зоровий контакт із дитиною, говорити спокійним приємним голосом, чітко вимовляти слова.

У процесі корекційно-розвивальних занять соціальний педагог може використовувати музико-терапію. На основі власних спостережень, нами виявлено, що спів подобається дітям, навіть пісні, які звучать іноземною мовою. Реакція вихованця була дуже позитивною. Під час гри, у супроводі пісень іноземною мовою, дитина зосереджувалася, посміхалася. Мелодії пісень сприяли налагодженню міжособистісного контакту, зосередженості дитини на певній діяльності, релаксаційним процесом.

Піскова терапія також позитивно впливає на емоційний стан, розвиває дрібну моторику та пізнавальні процеси здобувачів освіти. У процесі дій з піском вихованець вивчає кольори, які може помітити на світлодіодному столі. Ліплення кінетичним піском викликає позитивний ефект: по-перше, навчає дитину комунікувати; по-друге, опановує різні види діяльності; по-третє, отримує позитивні емоції позитивні емоції, що сприяють розвитку тактильних відчуттів, довіри, міжособистісній взаємодії.

Малювання розвиває у таких дітей зосередженість, стимулює увагу. Зазначимо, що у процесі малювання дитина може використовувати олівці, фломастери, кольорові ручки, кольорову крейду.

Читання казок, перегляд мультфільмів сприяє розвитку у дитини емпатії, виробленню навички допомагати іншим людям.

Створення аплікацій із дитиною сприяє розвитку творчої діяльності, удосконаленню пізнавальних процесів та розвитку дрібної моторики.

Зазначимо, у процесі корекційно-розвивальної роботи доречно поєднувати вправи-руханки і заняття, які потребують уважності та посидючості. Важливим є те, що вправи варто проводити 10 хвилин, поступово збільшуючи час.

Отже, одним із напрямів діяльності соціального педагога в закладі дошкільної освіти є корекційно-розвивальна робота, яка спонукає фахівців до взаємодії, до використання ефективних методів (пісочна терапія, анімація, ліплення, музикотерапія, вправи на розвиток дрібної моторики, створення аплікацій, малювання) і забезпечує розвиток дітей.

Використана література

1. Закон України «Про дошкільну освіту» (2001). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>
2. Залібовська-Ільницька З. В. Система підготовки майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери до роботи з дітьми, що мають відхилення у розвитку / Зоя Залібовська-Ільницька // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Сер.: Психолого-педагогічні науки. – Випуск 4. – 2012 –С. 120-124.
3. Залібовська-Ільницька З. В. Специфіка роботи соціального педагога в ДНЗ з дітьми, які мають особливі потреби. / Зоя Залібовська-Ільницька. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://scholar.google.com.ua/citations?us>
4. Седнева В. О. Основи корекційної роботи з учнями, які мають особливості психофізичного розвитку : методичні рекомендації / В. О.Седнева. – Миколаїв : ОІППО, 2011. – 36 с.
5. Статистичні дані Міністерства освіти і науки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/statistichni-dani>

Авторка статті:

Павлина Масон,
студентка II курсу
спеціальності 231 Соціальна робота

Наукова керівниця:

Зоя Залібовська-Ільніцька,
кандидатка педагогічних наук, доцентка
кафедри соціальних технологій

ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЛЮЮЧІ ЗАХОДИ ДЛЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Дошкільний вік є найважливішим періодом у житті кожної дитини, адже в цей час вона проходить усі шляхи формування особистості, а саме фізичний та духовний розвиток, закладаються потреба у збереженні здоров'я. Фізичне виховання в закладах дошкільної освіти спрямоване саме на охорону та зміцнення здоров'я, поліпшення працездатності, опірності, своєчасне формування життєвих навичок та умінь, розвиток фізичних якостей, а також вироблення звички до здорового способу життя [1].

Досить часто можна спостерігати, що дошкільнята схильні до респіраторних інфекцій або ж до хронічних недуг. Це певною мірою спричинено недостатнім фізичним розвитком, тобто діти ведуть малорухливий спосіб життя. Для того аби запобігти виникненню цих захворювань у дітей, соціальні працівники закладів дошкільної освіти повинні включити у режим дня малюків певні фізкультурно-оздоровчі заходи та прослідкувати систематичність і якість їх виконання. Основними завданнями фізкультурно-оздоровчої роботи фахівця соціальної сфери з дітьми дошкільного віку є: розвиток фізичних якостей; контроль рухової активності та становлення фізичної культури дошкільників; формування правильної постави; профілактика порушень опорно-рухового апарату; виховання звички повсякденної фізичної активності; оздоровлення засобами загартування [5].

Соціальному працівнику як кваліфікованому фахівцю, працюючи з дошкільниками у цій сфері потрібно враховувати всі їхні індивідуальні особливості. У першу чергу він повинен проводити фізкультурно-оздоровчі заходи в безпечному середовищі, наприклад, у спеціально облаштованих приміщеннях або на вулиці, де також буде відповідна атмосфера [4]. Особливу увагу в режимі дня дітей дошкільного віку фахівцю соціальної сфери потрібно приділити саме загартовуванню. Основними і найбільш дієвими процедурами загартовування є: прогулянки, сонячні ванни (але не надмірна їх кількість) та ходьба босоніж (зазвичай по траві). Для того аби ці дії давали позитивний ефект, потрібно змінювати послідовність діяльності дошкільнят залежно від характеру попереднього заняття і відповідних погодних умов [3].

Наступним важливим компонентом зміцнення та оздоровлення організму дитини дошкільного віку є гімнастика, вона спрямована саме на піднесення та підтримання м'язового тону малюків. Фахівець соціальної сфери у своїй роботі з дітками може також використовувати ранкову гімнастику, гімнастику після денного сну та дихальну гімнастику. Усі вони є необхідними елементами здорового способу життя і тому повинні мати місце у режимі дня кожного дошкільника [4]. Ранкова гімнастика виконує багато функцій в організмі дитини, які покращують його стан, наприклад: сприяє розвитку правильної постави, посилює кровообіг, зміцнює дихання, сприяє обміну речовин та викликає потребу у кисні [5].

При роботі із дошкільниками фахівцю соціальної сфери потрібно окремо звернути увагу і на дихальну гімнастику, тому що саме від правильного дихання залежить життя кожної людини. Дихальні вправи виконують багато корисних функцій, наприклад: формують правильну біомеханіку дихання, здійснюють профілактику захворювань, збільшують вентиляцію тощо. Одним словом вони формують правильне дихання. Важливо щоб соціальний працівник слідував за тим як дошкільнята виконують дихальні вправи, вдих має здійснюватися через ніс, а видих через рот у зімкнуті трубочкою губи, це все має відбуватися повільно і чітко.

Також, під час тривалої роботи сидячи, працівник соціальної сфери повинен проводити із дітьми дошкільного віку фізкультхвилинки. Саме вони дозволяють відпочити малюку після розумової праці, зняти напругу із м'язів. Для прикладу фахівець може провести віршовану руханку «Геометричні фігури», яка сприятиме фізичному розвитку та закріпить знання геометричних фігур [4].

Таблиця 1.

Віршована руханка «Геометричні фігури»

Слова ведучого	Дії дошкільників
На яблуневій скаче гілці	підстрибуємо почергово на правій і лівій нозі.
веселий круглий горобець	руками показуємо форму дзьоба
На круглій мама сковорідці	руками зображаємо коло
кругленький смажить там млинець	імітуємо підкидання млинця на сковорідці.
В трикутній шапці в двір піду я	складаємо долоньки над головою у формі трикутника
побігаю там залюбки	рухаємося на місці
і у повітрі намалюю трикутник, друзі, ось такий	пальчиком «малюємо» у повітрі трикутник.
Та час біжить, темніє небо	підіймаємо погляд догори
пора у ліжко вже мені	швидко рухаємося на місці.
Чотирикутна ковдра тепла	руками «малюємо» в повітрі чотирикутник
приємно гріє уві сні	присідаємо, заплющуємо очі.

Отже, фізичне виховання є важливим елементом у житті дітей дошкільного віку. Фахівець соціальної сфери у роботі з дітьми дошкільного віку також використовує руханки. Такі заняття збагатять дітей знаннями про особисте здоров'я та сформує у них уміння і навички для відновлення організму та його оздоровлення, сприяють соціалізації вихованців.

Використана література

1. Макарікова С. В. Рухливі ігри. Середня група / С. В. Макарікова // Всеосвіта. – 2018. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/ruhlivi-igri-seredna-grupa-76127.html>
2. Пантюк Т., Пантюк Ю. Теоретичні засади фізичного виховання дошкільників (історичний аспект) / Т. Пантюк, Ю. Пантюк // Молодь і ринок. – 2010 – №12(71). – С.54-57.
3. Потужній О. В. Сучасні оздоровчі технології в дошкільному навчальному закладі / О. В. Потужній // Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини. – 2015. – Випуск 8. – С. 288-293.
4. Фізкультхвилинки для дітей дошкільного віку. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.pedrada.com.ua/article/2110-fzkulthvilinki-dlya-dtey-doshklnogo-vku>
5. Шрамченко О., Рибалко П. Фізкультурно-оздоровча робота в закладах дошкільної освіти: практичні засади / О. Шрамченко, П. Рибалко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2018. – №7(81). – С.160-173.

Авторки статті:

Світлана Ситняківська,
докторка педагогічних наук, професорка
кафедри соціальних технологій

Інна Літяга,
кандидатка педагогічних наук, доцентка
кафедри соціальних технологій

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН ДЛЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «СОЦІАЛЬНА РОБОТА»

Проблема плагіату вже багато років турбує весь світ. Майже всі сфери суспільства потерпали і потерпають від цього явища. Це проблема авторських прав, яка має захищатися і в судовому порядку в тому числі.

В Україні значна кількість населення не знає, що таке «плагіт». Це пояснюється тим, що про «вкрадені думки» пересічні громадяни не задумуються. Але це ж стосується представників різних професій та прошарків населення, у тому числі, студентів та викладачів. Тому, метою є просвітити студентів-першокурсників бакалаврату та магістратури спеціальності 231 «Соціальна робота» про поняття плагіату, академічної доброчесності й наслідки їх порушення у ході вивчення дисциплін «Вступ до спеціальності», «Теорія науки», «Методика соціальної роботи», «Соціальна педагогіка», «Соціальна робота з різними групами клієнтів» та ін.

Плагіат – це оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору [1].

Виділяють також поняття академічної доброчесності, яка є сукупністю етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження результатів.

У ЗВО України є розроблені положення про академічну доброчесність, які розміщені на головному сайті, в тому числі й на сайті Житомирського державного університету імені Івана Франка. Студенти мають бути з ним ознайомлені при написанні кваліфікаційних, курсових робіт, рефератів тощо. А також про те, що всі види робіт будуть перевірятись на плагіат.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає: 1) самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання; 2) посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; 3) дотримання норм законодавства про авторське право; 4) надання достовірної інформації про результати власної навчальної, наукової або творчої діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації.

Також здобувачі вищої освіти мають дотримуватись етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання з метою забезпечення довіри до результатів навчання та наукових досягнень.

Щодо запобігання академічного плагіату в якості критерію оригінальності текстів використовуються показники рівня їх оригінальності у відсотках за допомогою програмно-технічних засобів перевірки на плагіат.

Відповідальність за дотримання академічної доброчесності покладається на здобувачів вищої освіти. Виявлення ж її порушення під час освітньої діяльності здійснюється викладачами та керівниками кваліфікаційних робіт [1].

Отже, важливою є профілактика плагіату для здобувачів вищої освіти, починаючи з першого року навчання. Здобувачі мають знати, що використовуючи не свій текст, необхідно обов'язково робити посилання на використані джерела, а бажано намагатись формулювати власні думки, висувати ідеї, захищати свою позицію, тобто бути доброчесними.

Використана література

1. Положення про протидію плагіату в Житомирському державному університеті імені Івана Франка, 2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zu.edu.ua/offic/pol_plagiat.pdf
2. Лист МОН «Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти», 23.10.2018 № 1/9-650 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12/page3>

Авторки статті:

Світлана Ситняківська,
докторка педагогічних наук, професорка
кафедри соціальних технологій

Наталія Сейко,
докторка педагогічних наук, професорка,
професорка кафедри соціальних технологій

МОДЕЛЬ БІЛІНГВАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ (НА ПРИКЛАДІ ЖДУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА)

Професійна підготовка соціальних працівників в Україні на сучасному етапі потребує оновлення і корегування змісту з урахуванням сучасних потреб та вимог нашого суспільства та провідних світових тенденцій. Глобалізаційні процеси, які вплинули на усі сфери життєдіяльності суспільства, відобразилися і на соціальній сфері, спричинивши потребу у фахівцях, здатних виконувати професійні обов'язки у нових умовах, що, у свою чергу, активізувало пошук нових форм і методів, моделей, технологій організації професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери.

У таких умовах зростає роль іноземної мови загалом та володіння фаховою іноземною мовою для фахівців соціальної сфери зокрема (розширенням професійного обміну, активізацією участі українських фахівців у міжнародних проектах). Тому кафедрою соціальних технологій Житомирського державного університету імені Івана Франка протягом останнього десятиліття почала розроблятися, експериментально досліджуватися і втілюватися у навчальний процес адаптована до указаних факторів модель професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі (викладання частини фахових дисциплін іноземною мовою), яка успішно зарекомендувала себе в умовах сучасного освітнього процесу [1].

Основою структури такої моделі стали мета та завдання освітньої програми за спеціальністю 231 «Соціальна робота» та концептуальні положення, які надали можливість сформулювати: нормативні вимоги до підготовки фахівців соціальної сфери, перелік їх компетентностей та програмні результати навчання майбутніх соціальних працівників. В основу моделі покладено також регламентуючі концептуальні положення, зазначені низкою міжнародних та вітчизняних керівних документів.

Професійна підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери ґрунтується на принципах навчання, серед яких першочергове значення мають загальнодидактичні (науковості, системності, послідовності, доступності, зв'язку навчання з життям, свідомості і активності, наочності, індивідуального підходу) і специфічні (професійної спрямованості, міждисциплінарності, наступності й неперервності, єдності наукової і навчальної діяльності, інноваційності, стимулювання соціальної активності, емпатійності), які мають відповідне фахове спрямування.

Другим елементом структури моделі професійної підготовки фахівців соціальної сфери визначено технологічну складову такої підготовки, яка включає компоненти: цільовий, змістовий, процесуальний та діагностичний.

Цільовий компонент базується на формулюванні мети та завдань професійної підготовки. Зокрема, метою підготовки було визначено необхідність формування здатності студентів до вирішення науково-дослідних, управлінських і прикладних завдань соціальної роботи.

Визначена мета підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери в умовах університетської освіти реалізується на основі низки завдань: визначення нормативного терміну й нормативної та вибіркової частин змісту навчання магістра, встановлення вимог до змісту, обсягу та рівня освіти і професійно-практичної підготовки фахівців із соціальної роботи в освітній програмі; розробка вихідних документів планування й організації навчального процесу у ЗВО: базових і робочих навчальних планів підготовки магістрів, навчальних і робочих навчальних програм дисциплін, введених до навчальних планів та інших.

Змістовий компонент був визначений переліком дисциплін нормативної частини ОП підготовки таких фахівців, розробленої на основі Стандарту вищої освіти України галузі знань 23 – Соціальна робота. Однак, зазначений стандарт не передбачає здійснення процесу професійної підготовки фахівців соціальної сфери з використанням системи білінгвального навчання студентів, без використання якого ускладнено досягнення компетентностей, зазначених у даному концептуальному документі, які базуються на обов'язкових знаннях фахової іноземної мови і уміннях її використання у професійних цілях.

Так, у пунктах 4 розділу «Загальні компетентності» Стандарту вищої освіти України, галузі знань 23 – Соціальна робота (Спеціальності 231 "Соціальна робота") зазначено, що випускник ступеня вищої освіти «Магістр» повинен серед інших компетентностей володіти здатністю «до усного і письмового професійного спілкування іноземною мовою»; у пункті 5 – здатністю проведення наукових і прикладних досліджень на професійному рівні, що на сьогоднішній день неможливе без попередньої білінгвальної професійної підготовки [2]. Серед спеціальних (фахових, предметних) компетентностей є також ряд компетентностей, які неможливо розвивати у повній мірі без білінгвальної професійної підготовки: до таких компетентностей можемо віднести «здатність планувати та здійснювати наукові комплексні дослідження з метою виявлення й аналізу соціально значимих проблем і факторів досягнення соціального благополуччя різних груп населення», оскільки комплексні дослідження і сучасні інновації у сфері соціальної роботи на сучасному етапі, переважно, доступні в мережі Інтернет і здійснюються передовими європейськими та світовими науковими школами, то доступні вони, в основному, англійською мовою; «здатність до розроблення та управління соціальними проектами» також передбачає білінгвальну професійну підготовку фахівців, адже більшість соціальних проектів, грантів є міжнародними, тому потребують від професіонала знань іноземної мови фахового спрямування для їх впровадження [2].

Варто зазначити, що це протиріччя неможливо ефективно вирішити за рахунок навчальної дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням», на яку відводиться замало навчального часу і яка викладається викладачами-лінгвістами, які не є фахівцями у соціальній сфері. Тому в основу змістового та процесуального компонентів моделі професійної підготовки фахівців соціальної сфери покладено модель підготовки фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі [1].

Така модель базується на принципах штучного білінгвізму субординативного типу і передбачає використання іноземної мови для посилення змісту навчання, а не вивчення іноземної мови як навчальної дисципліни. В умовах штучного білінгвізму зміст навчання

лише частково детермінується двомовністю, але в основному, він відповідає загальноприйнятим стандартам одномовного навчання. Тому змістова складова моделі професійної підготовки фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі здійснюється відповідно до змістової частини, зазначеної в ОП, з викладанням певної кількості навчальних дисциплін циклу професійної та практичної підготовки іноземною мовою (білінгвально).

Варто зазначити, що на етапі проектування змістової частини моделі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі, доцільно використати програмні результати навчання, зазначені у Стандарті. Як уже було зазначено, зміст білінгвального навчання в умовах штучного білінгвізму не визначається двомовністю і повинен відповідати загальним стандартам навчання, що визначені у ОП підготовки магістрів соціальної роботи. Білінгвальна освіта є лише елементом посилення змісту освіти за рахунок розвитку білінгвальної професійної комунікативної компетентності як додаткової спеціальної (фахової) компетентності, яка забезпечує розширення і поглиблення професійних можливостей майбутнього фахівця соціальної сфери, підвищення рівня його конкурентоспроможності при працевлаштуванні. Тому будь-які дисципліни циклу професійної та практичної підготовки можуть викладатися білінгвально, залежно від рішення кафедри, яка розробляє ОП, що базується на наявності фахівців, спроможних здійснювати білінгвальну підготовку, матеріально-технічного та методичного забезпечення певної фахової дисципліни та бажання і спроможності студентів опанувати відповідну дисципліну білінгвально.

Щодо процесуального боку створення і впровадження у навчальний процес моделі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі, то для створення ОП було визначено кількість фахових дисциплін, які необхідно вивчати у такий спосіб. Оскільки проблема обсягу навчального навантаження на білінгвальній основі вітчизняними науковцями не вирішувалась, кафедрою соціальних технологій була розроблена методика обрахунку оптимальної кількості дисциплін циклу професійної та практичної підготовки, яку доцільно викладати у магістратурі білінгвально [3, с. 85–88].

Варто зазначити, що за своєю структурою система освіти загалом, і магістерської зокрема, наповнена рядом внутрішніх протилежностей, серед яких і система білінгвального навчання. Тому для вирішення проблеми, які дисципліни навчального плану магістрів і в якій кількості бюджету часу потрібно викладати білінгвальним методом, на наш погляд, доцільно взяти за основу статистичну теорію навчання, основу на Великому принципі подвійності, законі єдності і боротьби протилежностей, системі Янь-Інь і принципі «золотого перетину» [3, с. 85–88]. Зокрема, оптимальна кількість дисциплін за ОП 231 «Соціальна робота», які доцільно викладати білінгвально обрахована на основі математичної моделі подвійності і становить від трьох до чотирьох дисциплін циклу професійної та практичної підготовки (або 230 годин / 4 кредити ECTS).

Зважаючи на те, що в магістратурі згідно з ОП 231 «Соціальна робота» цикл дисциплін професійної та практичної підготовки включає сім основних дисциплін, то згідно з методичною системою білінгвальної професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери та на основі математичної моделі подвійності, викладання білінгвально підлягають лише три дисципліни.

Діагностичний компонент моделі професійної підготовки фахівців соціальної сфери базується на основі стандартних критеріїв та показників, прийнятих для вимірювання програмних результатів навчання за відповідною ОП з елементами перевірки набуття професійних комунікативних компетентностей іноземною мовою.

Результати освітнього процесу за зазначеною моделлю уможливають процес коригування усіх компонентів моделі професійної підготовки фахівців соціальної сфери.

Указана модель підготовки фахівців соціальної сфери успішно впроваджена в освітній процес і отримала позитивне схвалення як з боку студентів, так і стейкхолдерів спеціальності.

Отже, унікальною особливістю моделі професійної підготовки студентів спеціальності 231 «Соціальна робота» другого (магістерського) рівня вищої освіти, створеної і апробованої в контексті загальної структурно-логічної схеми підготовки фахівців соціальної сфери кафедрою соціальних технологій Житомирського державного університету імені Івана Франка, є технологія професійної підготовки на білінгвальній основі. Її впровадження у навчальний процес дало можливість підвищити відповідність результатів соціальної взаємодії потребам усіх цільових груп, на які працює соціальна сфера, адже з її допомогою у студентів були сформовані як лінгвістичні комунікативні, так і професійні компетентності, зросла особистісна мотивація до навчання, пізнавальна діяльність, а також укріпився зв'язок змісту професійного навчання у закладі вищої освіти з потребами сучасного ринку праці у білінгвальних фахівцях.

Використана література

1. Sytniakivska S. Innovative Model Of Future Social Specialists Training On A Bilingual Basis // International Journal of New Economics and Social Sciences. International Institute of Innovation «Science-Education-Development» in Warsaw, Poland. – 2017. – №2 (6). – S. 331-341.
2. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота» для другого (магістерського) рівня вищої освіти від 24.04.2019 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/05/06/231-sotsialna-robota-magistr.pdf>.
3. Ситняківська С. М. До питання формування оптимальної системи білінгвального навчання у вищому навчальному закладі // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Житомир, 2012. – № 65. – С. 85-88.

Автор статті:

Олег Любарець,

магістрант

спеціальності 231 Соціальна робота

Наукова керівниця:

Світлана Ситняківська,

докторка педагогічних наук, професорка

кафедри соціальних технологій

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З АДИКЦІЯМИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Загальна несприятлива соціально-економічна ситуація, яку сьогодні переживають різновікові категорії населення України, потребує зосередження зусиль державних органів у справах молоді, фахівців соціальних служб для молоді та інших соціальних інституцій, молодіжного громадського активу для вирішення комплексу найгостріших питань, пов'язаних з попередженням адиктивної поведінки молоді та підлітків. Саме тому проведення необхідних заходів з метою профілактики адиктивної поведінки у студентському молодіжному середовищі закономірно стало одним із основних завдань не лише системи центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, але і для самих закладів освіти. Актуальність цих завдань підсилюється ще й тим, що з кожним роком зростає кількість кризових явищ у суспільстві. Вони тісно пов'язані не тільки з політичною, соціально-економічною ситуацією та нестабільністю в суспільстві, а і з умовами виховання та побутовим неблагополуччям у сім'ях, недоліками в організації навчально-виховного процесу в закладах освіти, негативним впливом антигромадських елементів тощо. Недостатня увага приділяється організації дозвілля студентської молоді, вихованню в них поваги до загальноприйнятих правил поведінки в суспільстві, формуванню позитивного погляду на здоровий спосіб життя.

Науково-педагогічною спільнотою, фахівцями соціальної сфери наразі розробляються різноманітні форми, методи, технології і моделі превенції адиктивної поведінки студентської молоді.

Стан фізичної і психологічної залежності, що розвивається внаслідок звикання до тих чи інших зовнішніх агентів називають адикцією [1].

Актуальність даного дослідження полягає в тому, що вона розрахована на студентську молодь – групу людей, які під впливом своїх соціальних і психологічних особливостей можуть легко піддаватися впливу навколишнього середовища і ставати залежними. Метою соціальної роботи є не лише формування навичок розпізнавання і чіткого розуміння поняття адиктивної поведінки, але і формування у студентів практичних навичок для самостійного захисту від втягнення до адитивної поведінки.

На сьогоднішній день існує досить великий спектр залежностей студентської молоді, серед найпоширеніших можна виділити тютюнопаління, зловживання алкоголем, наркотичними засобами. Менш помітними є такі як: харчова залежність, релігійний фанатизм, випадкові залежності і т.д. [2]. Означений перелік залежностей не є повним, адже для нас більш важливим є зосередитися на причинно-наслідкових зв'язках виникнення адикцій для можливості впливу на їх розвиток та поширення у студентському середовищі для того, щоб зменшити їхню статистику серед студентської молоді.

Дослідження процесу соціальної роботи з адиктивною поведінкою студентської молоді дозволило нам спроектувати авторську модель попередження адикцій. В межах цієї моделі за допомогою превентивних форм і методів пропонуємо впливати саме на

чинники, які спонукають студентську молодь до адиктивної поведінки, яка в свою чергу призводить до незворотніх змін в організмі людини, тобто діяти на випередження.

Головними компонентами моделі є інструменти попередження адикцій, а саме: тренінги контролю над собою, вміння систематизувати власний час, вміння правильно харчуватися (інтуїтивне харчування), емоційна стабільність та регулювання власного фізичного задоволення.

Ми обрали саме ці інструменти превенції, оскільки за допомогою їхнього впливу на людину можна отримати позитивний результат, а отже попередити адикцію, створивши умови для більшого захисту від суспільної думки, удосконалити свій моральний та духовний стан для взаємодії з іншими людьми, захистити себе від шкідливих звичок, навчившись регулювати своє власне фізичне, психологічне, емоційне задоволення.

Таким чином, можемо підсумувати, що попередити легше, ніж вилікувати. Вважаємо необхідним впровадження превентивної моделі попередження адиктивної поведінки у студентському середовищі будь-якого закладу освіти України.

Використана література

1. Брювер Д. Залежний розум сигарета, смартфон, токсичні стосунки: як формуються шкідливі звички та як їх подолати. – Харків: видавництво Віват.2018. – С. 29.
2. Міллер М. М. Традиційні підходи до лікування залежності. // Принципи медицини наркоманії (2–е вид.). / А. В. Грехем і Т. К. Шульц (ред.). Вашингтон: Американське товариство медицини наркоманії, 1998.

Авторка статті:

Анна Голян,
студентка IV курсу
спеціальності 231 Соціальна робота

Наукова керівниця:

Світлана Ситняківська,
докторка педагогічних наук, професорка
кафедри соціальних технологій

ДОЗВІЛЛЕВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗІ СТУДЕНТАМИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Одним з головних об'єктивних факторів, що впливають на сферу студентського простору дозвілля, є соціальна політика держави, метою якої є створення належних умов для життєдіяльності особистості.

В Україні у контексті реалізації соціальної політики існує низка невирішених проблем. Це стосується, насамперед, подолання «залишкового принципу» ставлення до вирішення проблем дозвілля та культури в цілому; зміна ставлення до формування культурної ситуації з опанування світовими культурними надбаннями; невідповідність діяльності закладів і установ культури сучасним вимогам, відсутність визначеного стандарту гарантованих державою безплатних культурних послуг тощо.

Проблеми формування культури дозвіллевої діяльності студентів у закладах вищої освіти України вивчають науковці Кірсанов, С. Пішун, О. Семашко, В. Степура, А. Стоян, С. Цюлюпа, ВЛ. Сохань, В. Суїменко, Н. Черниш, О. Якуба, А. Ярова, І. Соколова, В. Тюска та інші [1].

Основною метою культури дозвілля є важливість організації змістовного дозвілля студентів для задоволення та реалізації їх інтересів та потреб, розкриття творчого потенціалу, соціального виховання та активізації суспільно-громадської діяльності.

Адже у молодіжному середовищі, на жаль, привабливішим є антикультурне дозвілля. Засоби масової інформації, по суті, створили ореол процвітаючого злочинця, що легко йде по життю. Необхідно поступово переорієнтувати зусилля молодих людей зі сфери антикультурної в культурно-дозвіллеву. Саме культурно-дозвіллева діяльність формує позитивні особистісні якості молодого людини.

Правильно організоване дозвілля студентів є важливим фактором формування в них демократичних цінностей і духовності, без яких не можна досягти високої якості та ефективності вищої освіти. Міністерство освіти та науки України наголошує на необхідності вжити всіх можливих заходів щодо радикальної зміни соціально-психологічного клімату навчальних закладів [2].

Основною структурою, котра організовує дозвілля студентів у закладах вищої освіти України є органи студентського самоврядування.

У закладах вищої освіти – це трактується як форма організації діяльності студентів та аспірантів, що сприяє максимальному виявленню і реалізації їх творчих здібностей, формуванню моральних та професійних якостей, відповідальності за результати своєї життєдіяльності [2].

Але, на жаль, у структурі органів студентського самоврядування практично відсутні відділи зв'язків з громадськістю та інформаційні, метою котрих є інформування студентів про заходи, проекти, перспективи діяльності студентської громади, пропагування активної громадської, суспільно-корисної діяльності студентів, підтримка студентської видавничої діяльності та поновлення сайтів університетів, котрі мають бути живим

джерелом комунікації між студентами, викладачами, адміністрацією, різними соціальними інституціями, що сприятиме створенню позитивного іміджу університету.

Таким чином, у формуванні всебічно і гармонійно розвиненої особистості майбутнього професіонала у закладах вищої освіти, котрий зможе пристосуватися до нових соціально-економічних умов розвитку суспільства, сприятиме активна участь студентів у студентських клубах, гуртках, товариствах, студіях, об'єднаннях за інтересами.

Студентство, період юності характеризується певними соціальними і психологічними відмінностями, які дають змогу виділити його в особливу соціальну групу. Ці відмінності впливають із особливостей соціального становища, реальних моментів життя і навчання.

Про актуальність зазначеної проблеми свідчить постійний інтерес учених різних галузей наук до її вивчення та широкий спектр досліджуваних питань, зокрема, сутність, структура та функції дозвілєвої діяльності зазначено у працях С. Іконнікова, І. Ільїнського, І. Копа та В. Лісовського [3].

Аналіз їхніх праць дає змогу зробити висновок, що дозвілєва діяльність здійснюється за різними напрямками: освітнім, громадсько-соціальним, техніко-трудовим, спортивно-туристичним, санітарно-гігієнічним, природоохоронним, народознавчим, художньо-естетичним (творчим).

Це дає змогу всебічно формувати духовність конкретної особистості. До того ж, молодь має свої вікові психологічні особливості: інтенсивне формування самосвідомості, соціальної самооцінки, власної точки зору, установок, цінностей, осмислення явищ суспільного життя. Поступово формується соціальна позиція щодо себе, своєї поведінки та поведінки інших, планів на майбутнє тощо.

Отже, необхідно підтримувати прагнення студентів до соціальної активності, адже саме в такій діяльності формуються позитивні особистісні якості молодшої людини і поступово формується внутрішній механізм саморегуляції особистості.

Використана література

1. Абдулов Р. М. Организация внеаудиторной воспитательной работы со студентами / Абдулов Р.М. – Павлоград: ИПИЭУ, 2010. – 121 с .
2. Дуликов В. З. Об организационных принципах социально-культурной деятельности / В. З. Дуликов // Инновационные технологии подготовки социокультурных менеджеров: Сб. науч. ст./ Под науч. ред. В. М. Чижикова. – М.: МГУКИ, 2012. – 170 с., С.38–39.
3. Жарков А. Д. Технология культурно-досуговой деятельности. Учебнометодическое пособие / А. Д. Жарков. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Профиздат, 2012. – 288с.

Авторка статті:

Надія Павлик,

докторка педагогічних наук, професорка

кафедри соціальних технологій

ЛЕГЕНДОТЕРАПІЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Пошук сучасних полілогічних методів і форм навчання молоді визначається потребами вищої школи у задоволенні суспільних запитів на фахівців, здатних критично мислити, рефлексувати, ефективно взаємодіяти, толерантно ставитися до іншостей і змін. Означені *soft skills* є вимогою часу, що на макрорівні характеризується розвитком інформаційного суспільства, глобалазацією та відкритістю кордонів, на мікрорівні – потребою особистостей зберегти себе, свої цінності та традиції. Пошук результативних методів професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, які були б одночасно цікавими як студентам, так і викладачам, привів нас до апробації легендотерапії. У цій статті хочемо поділитися досвідом й отриманими результатами упровадження легендотерапії у навчальний процес різних освітніх компонент ОП «Соціальна робота», а також надихнути читачів до пошуку методів, здатних працювати творчо, глибоко й екологічно.

Легендотерапія є різновидом арттерапії, яка набуває популярності у психологічній теорії та практиці, а також у міждисциплінарних дослідженнях суміжних наук – педагогіці, соціальній роботі, соціальній педагогіці.

Теоретичне обґрунтування застосування арттерапії в професійній освіті, подане В. Литвиненко і О. Миненко (2017), свідчить, що арттерапія виступає засобом розкриття та розвитку творчого потенціалу учасників, корекції їх емоційної, когнітивної, комунікативної, регулятивної сфер, сприяє самопізнання, саморозкриттю. Вплив арттерапії на розвиток професійної ідентичності майбутніх фахівців представлено у роботі Т. Тамакової (2008).

У працях О. Бреусенко-Кузнецова (2015) визначено особливості застосування легенд у арттерапії та описано метод «Створення легенди за опорними словами», який застосовувався нами у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників з різними цілями: для об'єднання академічної групи та створення атмосфери співпраці й взаємодії (освітня компонента «Соціально-просвітницький тренінг»); для підведення підсумків вивчення курсу (освітня компонента «Соціальна терапія»); для оволодіння студентами методики застосування терапевтичних методів у соціальній роботі (освітня компонента «Соціальна терапія»). Окрім вже зазначених цілей, легендотерапія як метод навчання дозволяє досягнути формування у студентів таких професійно важливих якостей, як вміння чути інших та розуміти контексти, розуміння власних емоційних станів та емпатія, розвиток довіри та взаєморозуміння між усіма суб'єктами навчання.

Дослідження І. Данилюка та С. Зольникової (2019) характеризує такі потенціали застосування казок, легенд і міфів у роботі з особистістю: розвиток самосвідомості, розкриття потенціалу у взаємодії з навколишнім світом і внутрішнім світом, формування здатності бути творцем власного внутрішнього та зовнішнього світів, визначення

суб'єктності особистості, подолання стресу та збереження психічної цілісності, сприяння соціалізації особистості в різні вікові періоди, задоволення потреб в автономії, компетентності, активності.

Проведений О. Бреусенко-Кузнецовим (2015) аналіз феноменології легенди як різновиду фольклору дозволив вченому сформулювати такі важливі для розуміння методу висновки:

- легенда відрізняється від казки ставленням до тексту: казка сприймається як вигадка, натомість легенда – як певна ідейна правда, яка слугує основою для віри у дійсність. Цьому слугує притаманна легендам прив'язаність до географічних об'єктів, які верифікують легендарні події;
- у легенді простежується чітка домінуюча ідея, що перетворює сюжет легенди у ілюстративний матеріал. Тобто, засобами сюжету легенда перетворюється в цілеспрямоване привнесення ідей, підкріплених образами легендарних народів;
- на відміну від казки, яка відображає внутрішні феноменологічні істини й екзистенційні сенси, легенда проєктує ідеологію та приховану авторську позицію у зовнішній світ для певної групи реципієнтів. Автор ніби делегує особисту проблему для розв'язання певній соціальній силі, поступаючись місцем героя та відповідальністю.

Алгоритм застосування методу «Створення легенди за опорними словами», який з 2006 року використовується у діяльності ГО «Арттерапевтична асоціація», передбачає наступні кроки.

1. Вибір теми/предмету легендотворення. У своїй практиці ми прив'язували тему легенди до навчальної цілі, узгоджували її з усіма учасниками групи, обговорювали її актуальність та цікавість для студентства. Так, у поданих для зразків легендах, темами легендотворення у різних академічних групах виступили: «Особистий простір», «Осінь як час для розвитку», «Терапія».

2. Формування переліку опорних слів, зібраних асоціацій про тему легендотворення від усіх учасників групи. Зазвичай, ми зі студентами виділяли на це певний визначений час (від 15 до 30 хвилин), обговорюючи потребу відчувати та відрефлексувати тему, знайти для неї власні, особисті слова, символи, асоціації.

3. Спілкування, присвячене розкриттю студентами власних опорних слів іншим (залежно від кількості учасників, зазвичай 2-3). Запис переліку опорних слів.

4. Складання легенди з використанням усіх або більшості опорних слів.

5. Зачитування легенд авторами, обговорення почуттів і станів, надання зворотнього зв'язку. Автори методу пропонують на цьому етапі задавати запитання: Для кого була створена ця легенда? Якщо легенда – це повідомлення, то хто його адресат? Це аудиторія чи одна людина? Як вона (вони) виглядають? За яких обставин вони дізнаються легенду? Що вони повинні зробити?

У методичному посібнику Л. Шик, Г. Гаркуші, Л. Тур і О. Рудик (2012) визначено відповідні питання самопізнання особистості, які можуть бути розкриті у терапевтичній, навчальній, виховній роботі за допомогою казки чи легенди:

- походження людини (Хто я, звідки я і яким є мій родовід?);

- оточуючі (Хто вони – свої та чужі, як їх можна розрізнати? Чого можна навчитись у іншої людини? Як це знадобиться мені у майбутньому?);
- свій шлях (Як знайти свій шлях? Як ставити свою мету і досягати її?);
- помічники (Як їх розгледіти і не втратити?);
- віра і місія (Навіщо я прийшов/прийшла у цей світ? Якою є моя віра у власні сили? Як зробити світ світлішим, добрішим?).

Відповіді на означені питання ви легко отримаєте, прочитавши створені студентами легенди. Легенди публікуються зі згоди авторів, під справжніми чи прихованими іменами (залежно від бажань авторів), зі збереженням авторського стилю. Отриманий нами досвід застосування легендотерапії дозволив наситити процес професійної підготовки творчістю, саморозкриттям, взаємопідтримкою, свободою думок, бажань, дій, почуттів, умінням створювати, презентувати, приймати нестандартні рішення та надихати. Взаємодія під час занять відбувалася на ціннісному рівні, з опорою на Співпрацю, Любов, Віру, Гідність, Гармонію, Доброту, які (впевнені) ви відчуєте, прочитавши створені студентами легенди.

Використана література

1. Бреусенко-Кузнецов Александр. Легенда о новой зубной щётке (легендотерапия на страже здорового образа жизни) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://psy.kpi.ua/wp-content/uploads/2015/12/Legenda_o_novoy_zybnoi_shetke.pdf
2. Вайнола Р. Х. Профілактика негативних психоемоційних станів молодших школярів засобами арттерапії / Р. Х. Вайнола, Н. Б. Косюк // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія : Соціально-педагогічна. – 2015. – Вип. 25. – С. 15-24. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkp_sp_2015_25_4
3. Данилюк І., Зольникова С. Казкотерапія як метод психологічного впливу на особистість / І. Данилюк, С. Зольникова // Psychological Journal. – 2019. – Volume 5 Issue 6. – С. 161-173. – Режим доступу: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/683128.pdf>
4. Енциклопедичний словник з арт-терапії / О.Л. Вознесенська, О.М. Скар, О.А. Бреусенко-Кузнецов, О.О. Деркач, Л.В. Мова та ін.; [за заг. наук. ред. О.Л. Вознесенської, О.М. Скар]. – К. : Видавець ФОП Назаренко Т. В., 2017. – 312 с.
5. Казкотерапія в роботі з дошкільниками / Упор. Шик Л.А., Гаркуша Г.В., Тур Л.В., Рудик О.А. – Х.: Видавництво група «Основа», 2012. – Режим доступу: <https://docs.google.com/document/preview?hgd=1&id=1K4NTJoAR49jTNz4wSxWnc-tBa2QYzZZ5jFkER2VyqvU>
6. Литвиненко В. А., Миненко О. О. Теоретичне обґрунтування застосування арт-терапії в професійній освіті // Проблеми здоров'я, фізичної терапії, реабілітації та ерготерапії : матеріали III Всеукраїнської заочної науково-практичної інтернет-конференції / відповід. ред. Я. М. Копитіна ; наук. ред. М. О. Лянной. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2017. – 220 с.
7. Тамакова Т. Усвідомлення професійної ідентичності студентами-медиками (за допомогою арттерапії) / Т. Тамакова // Простір арт-терапії: Збірник наукових праць. – Вип. 2 (4). – К., 2008. – С. 58 – 64.

ЛЕГЕНДА ПРО ВІДДАЛЕНИЙ МІСЯЦЬ m.nkgnt

На одній мальовничій галявині серед вічнозеленого лісу з ранку до пізнього вечора лісові жителі насолоджувались теплом літньої пори. Щоранку ліс прокидався від дзвінких співів птахів та теплих променів липневого сонця, які освітляли та пробуджували все живе довкола: звірі займалися лісовими справами та готувалися до зими, а дітлахи активно спостерігали та пізнавали навколишній світ, а на вечір ліс знову поглинала тиша та спокій.

Лише пізнього вечора з'являвся Місяць, який своїм загадковим освітленням створював у лісі атмосферу повної свободи, легкості та цілковитої безпеки. Місяць любив спостерігати за нічним лісом, адже це надавало йому відчуття гармонії та умиротворення.

Після чергового продуктивного дня більшість мешканців лісу відправились відпочивати, і Місяць знову зупинився над галявиною, однак замість звичного нічного спокою, глибинні думки Місяця перебила Сова:

– Ти щоночі з'являєшся і до ранку зникаєш. Більш безкорисного явища в природі годі й шукати – із злістю промовила птаха.

– Безперечно, я не такий яскравий як Сонце, яке дарує вам безкінечні промені світла щодня, однак в нічний час весь світ також потребує освітлення, яке я можу забезпечити, коли Сонце відпочиває після спекотного робочого дня – з гідністю відповів Місяць.

– Ти? Освітлюєш? Не сміши мене! Всі у такий час міцно сплять та бачать вже сьомий сон, тому твоє освітлення нікому не треба. а мені ти взагалі не потрібен, бо я і без тебе чудово все бачу. З тобою навіть поговорити немає про що, ти якийсь відсторонений та замкнений. Ти завжди будеш віддаленим та чужим для нас, тому твого зникнення ніхто навіть не помітить.

Розмову перебив Вовк, котрий, як Правитель Лісу, здійснював контрольний обхід, оскільки нічний ліс повний небезпек.

– Годі тобі сперечатися. Соби ніби мудрі птахи, а ти не розумієш простого, що не все те, що близько чи знаходиться поруч може бути важливим.

Місяця образили слова Сови, адже у його спогадах одразу промайнула думка, що він дійсно відсторонений і ніколи не зможе бути долученим до такого насиченого і активного лісового життя. Місяць пригадав, що на нього ніхто не звертає уваги. Коли настає надвечір'я, але Сонце ще повністю не зайшло в зеніт, на небі вже з'являється Він, однак його красою ніхто ніколи не захоплювався. В цей час Місяць мав змогу спостерігати за всіма тваринками та птахами, які дружно завершали та підсумовували один день, який провели енергійно і радісно, і розпочинали планувати наступний, тому з нетерпінням чекали сходу Сонця аби розпочати новий день.

Він мріяв, щоб одного дня він став їх частинкою, став корисним або ж допоміг у чомусь. Проте, не зважаючи на це, Місяць любив бути наодинці з собою, розмірковувати про своє буття та аналізувати все, що відбувається навколо його. Так він відчував себе комфортніше.

– Вовче, ну про що ти говориш? Яка з того місяця користь? Він знаходиться за тисячі кілометрів від нас, і буває тільки вночі. Нехай світить комусь іншому, можливо він реалізує свою надважливу місію і стане комусь потрібним.

Вовк не став переконувати сову у протилежному, а мовчки пішов геть, коли ж та продовжувала бубоніти свою правду під ніс, аж поки не заснула.

Однак слова пташки не давали спокою Місяцю і той твердо вирішив, що наступної ночі не з'явиться, тому в лісі буде цілковита темрява.

Літо підходило до кінця, дні помітно ставали коротшими, тому темрява у лісі почала наступати набагато раніше, ніж зазвичай.

Дорослі звірі наполегливо готувались на осені та зими, тому активно готували зимові запаси. Дітлахи вирішили скористатися зайнятістю дорослих і відправились у пошуки нової галявини для своїх розваг. Однак через деякий час вони заблукали. Звірята, помітивши зникнення менших, організували пошуки, однак вони ускладнювались тим, що ліс накрила темрява. Всі звірі шукали дітей, проте безрезультатно. Птахи намагались з висоти побачити дітлахів, але через темряву це було зробити не можливо, навіть сові. Над лісом повисла чорна хмара, яка от-от перетвориться в сильну зливу.

– Чому саме сьогодні у лісі так темно? Що нам робити? Як нам знайти наших дітей? Сова у жаху зізналась:

– Це я у всьому винна. Я образила Місяця, який щоночі освітлював наш ліс. Якби не мої образливі слова, все було б як завжди – дітлахи краще бачили б дорогу і повернулись би додому. Пробачте мені.

Звірі розізлились на Сову, однак Вовк вийшов на найвищу точку на галявині і почав голосно вити і благати допомоги у Місяця, проте безрезультатно.

Через деякий час, коли звірі почали втрачати надію, вони побачили, що крізь хмари починає видніти Місяць, який опромінив ліс своїм нічним світлом. Звірі продовжили пошук і зовсім скоро знайшли своїх дітлахів.

Жителі лісу були безмежно раді появі та допомозі Місяця, а його мрія таки справдилась. Кожного вечора та на світанку звірі спілкувались з Ним та не розуміли, яким чином раніше не помічали не тільки його краси, але і його великодушності. Сова тепер щоночі веде з Місяцем неперервні розмови і нарешті зрозуміла, що Він просто потребує особистого простору, і що його відстань від них ніяк не впливає на їх дружні відносини із мешканцями лісу.

Відтоді між Місяцем та звірятами не було жодних конфліктів, а у випадках біди звірі завжди можуть розраховувати на Місяць, і вовку достатньо тільки покликати його на допомогу. З того часу і вважається, що коли вовки виють на місяць – це один із сигналів прохання допомоги у біді.

ЛЕГЕНДА ПРО ДІВЧИНУ ОЛЕНКУ ТА ЇЇ ОСОБИСТИЙ ПРОСТІР

Вікторія Ковтонюк

Було це давно, теплої пори року. Мріяла Оленка потрапити на безлюдний острів, щоб відчувати спокій. Минали роки, місяці, тижні, дні, думки не покидали її.

У віці 18 років Оленка познайомилася з дівчиною Яною, яка стала її подругою. Вона не любила багато говорити, уникала обіймів та заходів з великою кількістю людей. Оленка була майже така ж сама. Але через свою злість Оленка постійно нав'язувалась їй, то швидко підійде й обніме при зустрічі або влаштує величезне свято на день народження. Яні ставало неприємно спілкуватися з подругою. Такі ситуації виникали протягом року.

Незабаром Оленка випадково виграла путівку на острів. Вона полетіла, але це був її найгірший відпочинок. На острові було дуже багато туристів, які не давали проходу один одному, весь відпочинок вона почувала дискомфорт, неприємні почуття та сум. Дівчині настільки було погано, що вона сіла на корабель і поплила далеко в океан. З того часу її більше ніхто не бачив.

Бог дав зрозуміти, що не можна втручатися в особистий простір іншої людини, щоб не втратити особистий. Віднині на острові встановлена огорожена статуя дівчини Оленки, яка тримає в руці птаха в знак свободи. Туристи не можуть підійти до неї ближче як на півтора метра. З того часу люди почали розрізняти особистий простір.

ЛЕГЕНДА ОСОБИСТИЙ ПРОСТІР

Д. Остапчук

Давним-давно жив один чоловік. Він був чарівником, відуном. До нього звертались багато людей. Через це чарівник дуже стомлювався і мав величезну злість. Аналізуючи, він розумів, що робить добру справу, реалізовує своє призначення, проте втомився і думки були геть про інше. Тому чоловік вирішив спланувати свій відпочинок, щоб відновити сили. Чарівник відсторонився від людського поселення, шукаючи місце з позитивною енергетикою. Таке місце він знайшов на великому пагорбі, де міг паралельно спостерігати своє поселення. Медитуючи, чоловік мав теплі спогади про своє дитинство, дитячі мрії. Також згадував, як гідно пройшов випробування від діда, щоб навчитися стати відуном. Чоловік знайшов на цьому пагорбі тишу, спокій, гармонію. Він відчув щастя. Проте зрозумів, що кожній людині необхідний свій куточок для відновлення себе. Тому створив незвичайну птаху, яка була маленькою, легкою, різнокольоровою, але надзвичайно витривалою та люблячою свободу. На теперішній час ми це називаємо особистим простором. Цю птаху можна спіймати, тримати у клітці, але довго вона там не зможе бути. Або вона загине, або зламає клітку і вирветься на свободу.

ЛЕГЕНДА ПРО «ОСОБИСТИЙ ПРОСТІР» P.S (T. B)

У невеликому місті Олімп жив колись птах Ара, який був відсторонений від інших птахів-жителів, бо вважав, що саме життя наодинці робить його вільним. Він жив у спокої, тиші та гармонії з собою. Любив всі свої справи планувати наперед, мріяти та спостерігати зі свого будинку за іншими мешканцями міста. Але таке його самотнє життя робило його самотнім, йому не вистачало спілкування з іншими, він не мав друзів, постійно знаходився дома. Його самотність призводила до того, що він став злим і із кожним днем йому ставало все гірше і гірше.

І ось одного ранку Ара вирішив почати жити з іншими птахами. Проходив місяць, два, три і Ара втомився від такого життя. Він згадував як йому було добре, коли він був у гармонії з собою, мав змогу мріяти. Ці теплі думки не давали йому спокою. Арі не вистачало свободи, особистого простору, тому що всі птахи жили великим сімейством, і кожний день бачилися, спілкувалися. Таке життя виснажувало його. Він почував себе ніби у клітці.

Одного разу Ара пішов у ліс по чарівну квітку, яка мала магічну силу перетворювати птахів на людей. Днями і ночами він шукав її. І ось одного дня знайшов чарівну квітку. Він не хотів жити як раніше і вирішив повністю змінити себе і своє життя, бо розумів, що, ставши людиною, матиме особистий простір та свободу. Взявши квітку у руки, Ара відчув тепло, і ось квітка почала загорятися все більше і більше. І цей квітковий вогонь перейшов на Ару. Птах втратив свідомість. Через декілька хвилин Ара прийшов до тями, і відчув, що немає крил. А замість них має руки. Ара перетворився на ЛЮДИНУ! Він був щасливий, що вже не птах і не буде жити як в клітці.

Через рік в Ари була своя сім'я. Новий Ара від нового життя відчував позитив та щастя. Він працював, реалізовував себе, виховував сина, проводив час з родиною. Час від часу він залишався у спокої та наодинці з собою та мріяв. Ось така історія.

ОСОБИСТИЙ ПРОСТІР Ольга Колос

За красивими, ніжними словами завжди ховається Тиша. Так було з давніх давен і буде завжди. Але Тиша, як одинока птаха, відсторонена від всього справжнього до фантастичного. А відсторонюється вона через вплив самотності людей.

Так, одного разу Тиша познайомилась з молодим хлопчиною, який добре розумів гідність і порядність. Справжнього його імені так ніхто і не знав, але всі звали його Persona або Особистість. Тиша і подумати не могла, що ця зустріч обернеться для неї спогадом на все життя... яких у неї не так вже і багато. Кожного дня Тиша спостерігала за темпом життя Personi, і бачила в ньому тепло і гармонію, але часом помічала і нестерпну злість, яку не могла зрозуміти. Тому намагалась дарувати Особистості все: легкість, позитивні почуття і готова була подарувати йому найдорожчий свій скарб – «спокій».

Якось Persona поділився своїми емоціями з Тишею. Він розповів їй про все, про всі свої мрії, про те, як хоче реалізувати всі свої бурхливі плани, на що Тиша з великим бажанням, залишитись з Persona разом назавжди, сказала:

– Думаю, це добре коли людині періодично хочеться щось міняти... Це означає, що вона живе! Але чого вартує наше життя? Терпіння? Часу? Натхнення? Самотності? Чи все таки постійності? Життя вартує одного – душевного спокою! Прийми мій дарунок тобі!

На що Persona відповів:

– Так, однозначно, але спокій не може бути постійним, бо його завжди руйнують наші з вами думки...

Тиша відчула нестерпний біль і страх людської самотності, і в силу своєї могутності не змогла відпустити Persona, тому перетворила його в свій простір, де завжди могла відчувати його в собі. З тих часів люди завжди знаходили свій особистий простір, де відчували могутність Тиші і душу Persona, що дарувала кожному своє, чи то спокій, чи то натхнення, мрії чи легкість, спогади чи плани.

І так було з давніх давен, і буде завжди, у кожної особистості повинен бути свій простір.

ЛЕГЕНДА ПРО ТЕ, ЯК ВИНИК ОСОБИСТИЙ ПРОСТІР Ольга Вігура

Жили на світі три сестри – свобода, кохання та гідність. В їхньому домі завжди панувала тиша, тепло та легкість. Навколо їхнього маленького, але затишного будиночку, який знаходився біля лісу, постійно було чути спів пахів, шелест дерев, це відразу навіювало спокій, тут кожен міг досягти гармонії із собою. Сестри були добрими, привітними і ніколи не відмовляли тим, хто потребує допомоги. Вони ще в дитинстві поклялися завжди жити разом, їх ніщо не повинно розлучити і щоб у них все було спільне. Адже це була останнє бажання їхніх батьків.

Одного разу повз їхнього будинку проїжджав принц, він був злим, егоїстичним, адже завжди виховувався у багатстві та ніколи не отримував уваги від своїх батьків, які були зайнятими своїми справами. Принцові сподобався будиночок на окраїні, а також дівчата, які поралися по господарству, особливо мила, витончена, енергійна свобода. Вона відразу запала хлопцеві в серце. Він підійшов до будинку та покликав дівчину, вони познайомилися та дівчина відразу відчула симпатію до нього. Хлопець поїхав у свій замок, але обіцяв, що повернеться за свободою, дівчина залишилася з думками про нього.

Сестрам старшим не сподобався хлопець, вони про це сказали свободі, але та про це навіть слухати не хотіла, – відтоді в будиночку сестер почала панувати злість, негатив. Дівчина планувала майбутнє з хлопцем, мріяла про спільне майбутнє. Сестри помітили, що свобода стала відстороненою від них, замкнутою у собі, вони намагалися допомогти їй, але їм це не вдавалося, навпаки, це лише злило дівчину та приводило до її гніву. Вона почала звинувачувати, що через сестер хлопець не повертається за нею.

Проходив час, а принц так і не приходив до дівчини, вона зовсім втратила свій завжди позитивний настрій, замкнулася у собі і лише сиділа у садку під деревом і спостерігала за птахами, які співали один одному пісні про кохання.

Сестри постійно аналізували можливі виходи із цієї ситуації, вони намагалися бути реалістками та знайти той самий спосіб, як допомогти свободі. І вони дійшли до висновку, що потрібно дозволити дівчині піти з їхнього дому, стати самостійною. Вони повідомили про це сестрі, вона здивувалася, адже вони давали клятву, але зраділа, оскільки вже не могла постійно перебувати в такому стані та хотіла знайти краще життя. Вона попрощалася із сестрами та пішла.

Від того часу свобода живе окремо від своїх сестер гідності та ніжності. Вони часто зустрічаються, але ця сестра вже стала відокремленою від них та не хоче жити з ними, а прагне чогось нового, незалежного та особистого. Дівчата зрозуміли, що потрібно кожній жити свої життя, вони не можуть бути постійно разом. З того часу на світі виник особистий простір кожної людини, якого ніхто не повинен порушувати, адже це призведе до дисгармонії в світі.

ЛЕГЕНДА ПРО ОСОБИСТИЙ ПРОСТІР Т. Ничипорук

Колись дуже давно, у одному невідомому містечку, всі були злими, сварилися між собою, не поважаючи гідності один одного. Люди постійно були разом і ніколи не були відсторонені один від одного. У них не було місця, де вони могли залишитися на одинці. Через це всі ходили невдоволеними, оскільки постійно перебували в шумі та поміж людей, їх життя було нестерпно важким. Але якось одна дівчина залишилася відсторонена від інших, на декілька годин. Коли через певний час її побачили люди, ніхто не розумів, що сталося з дівчиною. За цей час вона дуже змінилася, стала щасливою та порхала, наче птаха. Всі, спостерігаючи за нею, здивувалися її позитиву. Люди почали аналізувати, що з нею могло статися, що так її змінило. Але так ніхто і не знайшов відповіді.

Тоді люди вирішили запитати, що ж її так змінило. Відповідь усіх здивувала, оскільки крилася в елементарній на сьогодні речі. Дівчина просто залишилася сама у тиші та спокою у приємному для неї місці на декілька годин. Це дало їй змогу мріяти та побути у гармонії з собою. Для того, щоб реалізувати свої мрії, дівчина планувати етапи їх досягнення. Після цього у неї на душі стала легкість, вона стала щасливою та готовою до змін, вона відчула себе на свободі. Люди не повірили, що декілька годин самотності може змінити їх життя і почали кепкувати з дівчини. Але декілька людей вирішили спробувати зробити так, як розповіла дівчина. І результату не довелося довго чекати, оскільки люди залишалися на одинці зі своїми думками та спогадами. У містечку запанувала дружня, тепла атмосфера, люди відчули себе на свободі. Ось так і з'явився у людей особистий простір, де вони знайшли свою свободу та стали незалежними один від одного.

ЛЕГЕНДА ПРО ОСОБИСТИЙ ПРОСТІР Дмитро Сіталов

Посеред океану на маленькому острові жило поселення, яке передало людям легенду про Вігуара, який шукав свій особистий простір, а знайшов кохання.

На неймовірно гарному острові, посеред океану, жила сім'я Вігуара. З дитинства Вігуар був відстороненим та не міг знайти своє місце на острові, у нього не було свого особистого простору, де міг мріяти, відчувати спокій, планувати своє життя та не було свободи вибору, так як були встановлені на острові свої устої злим чаклуном, з якими він не був згодний.

Та якось Вігуар почув про острів, який має велику силу, де можна знайти тихе місце, відчутти гармонію життя, мріяти. Та туди не просто потрапити, адже острів оточений водою.

До острова вела містична стежка.

– Де ця стежка? – питав себе Вігуар.

– Як знайти містичну стежку? – Питав друзів та знайомих, не знаючи, як реалізувати свою мрію.

Одного разу, блукаючи по острову, він зустрів дівчину, яка допомогла знайти йому містичну стежину до острова. Ця дівчина була його долею, адже вона шукала своє кохання, а він шукав острів.

Вони оселились на містичному острові, втілюючи свої мрії, та планували своє життя, реалізовували свої надії. Вігуар відчував гармонію, спокій та свободу.

Легенда свідчить, що не завжди особистий простір важливіший за кохання.

КОРОЛІВСТВО ПРОСТІР Аліна Брайткрайц

Ця історія розпочалася давно. Мені її розказала бабуся, а їй розповідала прабабуся. За сивої давнини на цій території не було міста. По цій землі рідко ступала людська нога. Сонце тепло світило і зігрівало все навколо, поля буяли різнобарв'ям квітів. По обидва боки ріс густий ліс, у якому, звиваючись змійкою, бігла весела річечка. Серед цієї краси височів на великому пагорбі палац. Не було в нього високих мурів та широких мостів, він був оповитий деревами. Це був єдиний його захист. Люди в сій окрузі знали своє діло. Вони були реалізовані кожен по своєму вмінню. Хтось був ковалем, хтось гончарем, а дівчата могли працювати на рівні з чоловіками, коли мали таке бажання. Народ ніколи не доповідав царю-королю про свої бажання, справи. Вчинки спільноти у царстві оцінювали за позитивними результатами. Люди розуміли одне одного, цінували особисті думки кожного і не розпитували одне одного про справи, коли не було потреби. Народ не розносив чутки, адже це знецінювало їх честь. Сусідні королівства дивувалися, але поважали цей дивний народ. Тому його назвали Простором. Бо все було просторим. І край, де вони жили, і люди вільні у своїх думках та вчинках. Але, як і дорослі, так і діти, знали ціну праці та часу, тому працювали мирно і злагоджено. Королем у Просторі був сивий дідусь з лагідною усмішкою та довгою сивою бородою. Люди його любили і поважали. Багато літ тривали злагода і мир.

Проте надходила осінь. Небо вкрилося сивими хмарами. Дощ невпинно і невгамовно падав на землю. Король захворів. У царстві почався сум. Помічники, відчувши свою владу і слабкість володаря, почали встановлювати свої правила. І далі було все гірше. Помічники почали контролювати кожен крок людей, їх вчинки, роботу. Їх голову затьмарило золото, гроші і безконтрольна влада. Проте жителі королівства не могли терпіти таке нахабство. Проходив час і старий володар забув про тишу, бо в царстві почало наростати напруження та злість. На серці у старого короля були ті спогади, коли народ мав волю. У кожного з них зник свій особистий простір, свої думки. У кожної людини була мрія мати свої власні почуття без контролю. Цілу ніч дідусь не зміг закрити своїх очей, аналізуючи всі найближчі події.

Настав ранок. Цар-король зібрав все своє царство і сказав: «Люди! Я розумію вашу відстороненість, небажання далі все терпіти. Але я знову король. Я спостерігав за вчинками помічників і випробування вони не пройшли. Вони не виправдали мою довіру і мало не загубили цей родючий і багатий край. Їхнє бажання було контроль і примноження багатства. І тому це призвело до непокори. Вони так і не зрозуміли, що ви вільний народ. Найбільшим вашим багатством у нашій країні є свобода та позитив. Саме тому наша країна називалася Простором. Мої помічники ледь не загубили її славетне ім'я, її гідність». На хвилинку він зупинився, переводячи дихання...

Уперше за великий період часу люди посміхнулися. Вони почали обійматися. Як подарунок, засяяло на небі сонечко, стало тепло і легко. Король особисто покарав помічників, присвоївши штрафні роботи, допоки вони не проаналізують свої справи і не вибачатися перед всім народом.

Король продовжив промову. «Я вже старий, тому мені буде допомагати чарівний птах свободи, легкості, Птах-Жайвір. Він буде звеселяти вас у кожній розпочатій справі і буде радіти кожному вашому успіху».

Все навколо защебетало, заспівало, світ поринув у гучних оплесках людей. В царстві знову запанувала гармонія. Кожен з наполегливістю планував і робив все, аби королівство розвивалося.

ЛЕГЕНДА ПРО ТЕРАПІЮ Аліна Бельська

Студеного зимового вечора, саме напередодні Різдва, послав Бог маленького Янгола Добра на Землю, щоб той подивився, як живеться людям і чи потребують вони допомоги. Дозволив там бути Янголу лише годину. Ось посланець вже й на Землі у невеличкому містечку. Маленький небесний гість зрадів, побачивши веселі вогники вікон будинків. Люди заклопотано, але з усмішками готувалися до Різдва.

Янгол Добра зачепив свою хмаринку за високу тополю і по гілках спустився униз. Першим, кого побачив Янгол, був хлопчик, який разом з татком ніс ялинку, весело сміючись. «Ім мабуть добре живеться» – подумав Янгол і також усміхнувся. Змахнув крилами і піднявся до віконечка де татко з дітьми прикрашали ялинку, а мама готувала смачну вечерю. «І цим добре живеться» – подумав Янгол і знову спустився на Землю. Йому стало сумно, бо так мріяв кому-не будь щось добре зробити. І раптом побачив стареньку, яка самотньо стояла на вулиці вечірнього міста. На її очах були сльози. «Ось кому потрібна моя допомога», – зрозумів Янгол. Він дістав з кишені зірочку, зірочку Щастя і поклав її у долоні бабусі. Здивована, але щаслива старенька підняла очі до неба і сказала: «Щиро дякую тобі, Боже, за різдвяний дарунок».

Маленький Янгол Добра теж радів, що опинився на Землі у потрібний час, бо робити добро – це велике щастя.

ЛЕГЕНДА ПРО ТЕРАПІЮ Лілія Макарець

В одному поселенні давно колись жила жінка на ім'я Терапія, яка мала відкриту світлу душу та велике чуйне серце. Вміла вона лікувати не лише тіло, а й душу людини.

Звідусіль до неї приходили люди. Із сльозами на очах благали допомоги. Нікому не відмовляла. Але таким дивним і незвичним було те лікування. З одними вела вона довгі, зворушливі бесіди. Іншим давала до рук малярське приладдя та вчила виливати свій біль на полотні, комусь грала на дивному інструменті, схожому на ліру. Дітей садовила на теплу піч, застелену кожухом, та лагідно розповідала цікаві – прецікаві казки. А комусь просто пропонувала погладити свого пухнастого, воркотливого кота. Ще комусь радила змінити хатню обстановку, зробити її комфортною, затишною. Молодим парам, наприклад, пропонувала вранці та ввечері якомога довше дивитись один одному в очі...

Мов помолоділими, здоровішими ставали люди після її консультацій.

Давно то було... Багато що змінилось, забулось, а от терапія залишилась.

ЛЕГЕНДА ПРО ТЕРАПІЮ Інна Бовсуновська

Давним давно жив самотній чоловік. Був він багатий і мав все, що тільки можна було забажати. Великий будинок, мільйони доларів, автомобілі, слуги доглядали будинок та сад, який був на задньому дворі. І був у чоловіка КІТ, який весь час був поруч та спав на його плечах, а коли щось хотів попросити – облизував йому щічку. Вони разом гуляли в парку, разом їли за одним столом, спали та прокидалися коли СВІТАЛО при перших променях сонця, яке дарувало ТЕПЛО та радість в їх оселі. І одного такого дня КІТ пішов гуляти та зник. Йшли години, дні і ДУША чоловіка не могла найти спокій. Тривога не давала йому нормально жити, все йому здавалося не милим. Весь час думав, де його улюбленець, зник апетит, радість життя та так в грудях тисло, що навіть слугам стало його так шкода, що вони запропонували йому з кимось поговорити. Де б він не був, до кого б не приходив – ніхто його не розумів, казали, що це просто тваринка і радили завести іншу. І одного разу потрапив він до приємної жіночки, якій вже без жодної надії почав розказувати свою історію. Жінка його уважно вислухала до кінця і сказала: «Дякую вам за таку ВІДКРИТІСТЬ, це була ЗВОРУШЛИВА історія». А потім додала – «Пригощайтесь чаєм, присядьте, якщо бажаєте, на диван – вам буде зручніше.» І таким чином продовжилася БЕСІДА про його проблему. Чоловік відчував такий КОМФОРТ у розмові з цією приємною жінкою, що розказав про все своє самотнє життя. Чоловік зрозумів, що вона не просто йому допомагає, а проводить ЛІКУВАННЯ душі та розбитого серця. Йшли тижні і зустрічі, на яких надавалася ДОПОМОГА, переросли в щось більше ніж просто КОНСУЛЬТАЦІЯ та через певний час вони стали жити разом. Так пройшов місяць. Сидячи в парку неподалік дому до чоловіка прибіг брудний котик, який влігся відразу йому на плечі і поцілував ніжно в щічку. Він зрозумів, що то його улюбленець, обійняв та в обох на очах з'явилася СЛЬОЗИНКА радості. Після чого кіт, чоловік та нова господиня, яка надавала консультацію, лікувала чоловіка, допомагала, підтримувала, – стали жити разом у своєму затишному будинку, в якому час від часу приймали людей з різними проблемами та проводили з ними різного роду терапії.

ЛЕГЕНДА ПРО ТЕРАПІЮ Тетяна Тимощук

У іншому Всесвіті на планеті Мурнера жив Муркіт. Кожного дня він ходив на роботу, яку не сильно любив, а коли приходив додому – конфліктував з Муржінкою, хороших друзів теж не було.

Одного теплого дня він йшов в магазин і помітив світло, яке випромінювало з котячої трави. Він підійшов ближче, а там Мурбабуся висаджувала й поливала нову травичку. В них зав'язалася бесіда. Кіт запитав:

- Чому трава у вашому дворі світиться, а в моєму ні?
- Муркотику, це залежить від стану твоєї душі, що випромінюєш – те і отримуєш.
- То мені потрібно лікувати душу?
- Не тільки душу, а й розум.
- А ви можете допомогти мені в цьому?
- Я можу направити тебе до Муртерапевта на консультацію.

...

Прийшов Муркіт до Муртерапевта, а той запросив його в свій чарівний сад, де росли дерева та м'ята, яка теж світилася. Муркоту стало так комфортно від побаченого і він запитав:

- Чому я не бачу як світиться мій сад?
- А що ти робив для цього?
- Нічого. Він сам по собі жадливий, і взагалі, там стільки тарганів завелось, я й не знаю, що робити. Муржінка визвіряється на мене через них і друзів запросити неможливо, що ж вони подумують, коли це все побачать? Дайте мені скоріше це чарівне зілля, щоб мій сад теж так світився.

- Дякую тобі за щирість, але чарівного зілля немає.
- Як немає, я даремно прийшов?
- Тобі потрібна муртеріапія.

Муркіт хотів скоріше забрати цю муртеріапію та піти додому, але це так не діє і муртерапевт переконав його залишитися та відкрити душу.

...

Прошло 6 місяців. Муркіт з своєю мурдружиною сиділи в саду, пили м'ятний чай та обговорювали мурбізнес, який нещодавно з'явився у kota. Це була фабрика м'яти, тепер похід на роботу приносив тільки задоволення. Також в нього з'явилися друзі-однодумці, які підтримують його починання та допомагають у всьому. В одну мить кіт побачив як троянди, що росли біля дому, засвітилися!

Кіт від щастя аж пустив сльозинку. Це був дуже зворушливий момент для нього.

Муржінка запитала:

- Чому ти плачеш?
  - Я вперше побачив, як світяться троянди в нашому саду.
- Вона посміхнулася та сказала:
- Любий Муркотику, вони завжди тут світилися.

ЛЕГЕНДА ПРО ТЕРАПІЮ Едуард Мирончук

Давно це було, правда чи ні, але була бабця, яка жила біля лісу і любила тварин. Всі, хто був у лісі, приходили до її хати і вона пригощала їх смаколиками. А ще всі, хто її знав, ходили до неї за порадою та допомогою. Бо вона була найстаршою і все знала. І ось приїхав до їхнього села заможний пан та поставив свій маєток поруч з хатиною бабусі. Сміх там був, гостей багато, але не довго – щойно **СВІТАЛО** вся та нечисть, як називала її бабця, замовкала. І так кожного дня, аж поки цілий тиждень не було чути ні музики, ні сміху. Неспокійно стало бабці і вирішила перевірити, що там не так. Прийшла в хату і бачить засмученого чоловіка, який сидить на дивані і навіть не вітається.

– Чого ти такий сумний, що сталося? – допитувалася бабця, а чоловік все мовчав і мовчав. Бабуся сиділа біля нього мовчки аж до вечора, поки чоловік не сказав.

– Знаєш, бабцю, я думав, що мене поважають, що я цікавий, що я приклад для інших, мною захоплюються, а всі захоплювалися лише моїми грошима. А тепер, коли вони в мене закінчилися, поглянь навколо... Немає нікого і я сам...

Бабуся спокійно взяла його за руку та повела до себе в будинок, посадила в крісло, дала чаю та сказала: «Якщо захочеш – розкажеш що з тобою сталося». Через пару хвилин чаювання **ДУША** з вигляду суворого чоловіка розтанула і спокій та **ТЕПЛО** в затишній оселі біля каміна заставила чоловіка почати. Він ще не бачив, що може бути така **ЗВОРУШЛИВА БЕСІДА** з незнайомою людиною. Під час його промови неодноразово приходив до нього білий **КІТ**. По закінченню його історій бабуся сказала, що білий кіт не прийшов би просто так, ти був щирим та відвертим зі мною, я тобі допоможу, прийди до мене завтра.

На наступний день вони продовжили. Так день за днем – чоловік настільки подружився з бабцею, що запропонував оселитись в його будинку, так як помітив, що її будиночок старий та починає розпадатись, а дітей та внуків він за весь час в неї не бачив. Переконавши бабцю перейти до нього, він оселив її в одній з найкращих кімнат. На очах старенької з'явилася **СЛЬОЗИНКА**. Чоловік запитав, що сталося і бабця каже що ще в молодості їй було видіння, що вона буде направляти людей на правильний шлях. Що її **ДОПОМОГА** буде відплачена та про неї дізнаються якомога більше людей, які потребують душевного **ЛІКУВАННЯ**. На що чоловік відповів: я все зроблю, щоб тебе знало якомога більше людей в місті.

Так і сталося. Спершу по декілька людей приходило до старенької, розповідали свої життєві проблеми, а бабця все сиділа і слухала, давала пити чай та слухала. Та почув про цю чудотворну бабцю один молодий науковець і приїхав подивитись на неї під виглядом клієнта. Все як і завжди, як і кожного клієнта бабуся прийняла і дочекалася, поки молодик сам почне говорити. Він почав з незрозумілих ситуацій щось вигадувати, але сказав що він її перевіряв, що вона за одна, бо він науковець і хотів або спростувати це шарлатанство або, навпаки, щось нове відкрити. Бабуся уважно вислухала, подякувала за **ВІДКРИТІСТЬ** та додала: ти молодий ще, тобі ще треба вчитись та прислухатись до старших. А що тебе насправді турбує? Хлопчина задумався і розповів все як є. По закінченню подякував та сказав, що про її роботу, яку вона проводить, напише книгу – «**КОНСУЛЬТАЦІЯ** поколінь».

ЛЕГЕНДА ПРО ПСИХОТЕРАПІЮ Марія Огороднік

Давним давно світ поділявся на дві частини: світ почуттів та світ людей. Спочатку люди вірили в добрі почуття, плекали та охороняли їх, але з часом вони перестали вірити в них, віддаючи перевагу кар'єрі, грошам, людському визнанню. Люди стали більше думати про власну вигоду, збагачення, ніж про власну духовність. Коли люди перестали вірити в почуття, вони почали згасати та втрачати свою силу.

І ось король світу почуттів «Душевний спокій» скликав своїх слуг: «Тепло», «Затишок», «Воля», «Свобода», «Творчість», «Різнокольоровість», «Захищеність», «Умиротворення», «Відновлення», «Прозорість».

Прийшли всі слуги короля і він сказав: «Піддані мої, наш світ на межі знищення. Люди перестали вірити у нас. А це означає, що вони перестали нас відчувати. Ми втрачаємо силу і скоро перестанемо існувати. Тому ми повинні знайти чарівницю, яка відновить віру у нас, звати її «Терапія». Потрібно її знайти і попросити допомоги. Але дорога до Терапії не проста – потрібно дійти до озера «Мокрість» і там знайти Холод, бо тільки він знає дорогу до Терапії».

Слуги послушали короля і сказали: «Великий королю, хай буде твоє життя дуже довге. Ми коримся твоєму слову і підемо шукати чарівницю. Але як же ми дійдемо до того озера?». Король відповів: «Вітер вас проведе і ви знайдете озеро».

І пішли вони за Вітром, довго шли та нарешті вони знайшли озеро «Мокрість». «Але де ж ми знайдемо Холод?» запитав Затишок. Всі зажурилися і ось Прозорість вирішив подивитися у озеро. Приглянувшись, він там побачив обличчя старця. Це був Холод.

– Чого ви прийшли до мене? – запитав старець.

– Нам потрібно знайти чарівницю Терапію і говорять, тільки ти знаєш, де її знайти.

– Так знаю, але для того, щоб знайти Терапію вам потрібно зрозуміти для чого вона вам.

– Як для чого? Для того, що вижити. – сказала Захищеність.

– Так, але це не те. Ще для чого? – відповів Холод.

Довго думали почуття і все не знали, що ще можна сказати. І ось Відновлення сказала:

– Для того, щоб люди могли відчувати нас. Адже без нас вони будуть страждати. Найважливіше, щоб ми жили в їхніх серцях.

Холод відповів:

– Добре я скажу, де живе Терапія. Ідіть до великого лісу. Там знайдете хатину посеред поляни. Вона буде там.

Пішли почуття далі. Нарешті вони дійшли до лісу та знайшли хатину. Постукавши у двері, вони чекали відповіді. Їм відкрила двері гарна жінка. Її волосся було чорне, як ніч, а очі були такі темні і пронизливі, що всім здавалося, що вона побачила всі потаємні їхні бажання.

– Рада вас вітати, я чекала на вас. – сказала чарівниця.

– Тоді ти знаєш для чого ми прийшли.

– Так. Для того, щоб люди не перестали вас відчувати мені потрібно прийти у світ людей.

– Ми дуже тебе просимо, Терапіє, піди у світ людей. – благали почуття.
– Я б з радістю, але я не можу сама. Мені потрібно іти з вами. – відповіла чарівниця.

Змахнувши своєю паличкою вони опинились в світі людей. Спочатку їм було важко працювати з людьми, але з плином часу люди все більше почали приходити до Терапії і відновлювати свої почуття.

Ось так Терапія прийшла у наш світ.

ЛЕГЕНДАРНІ КЛАНИ

Олег Любарець,

студент 13 Мд групи лицарів та принцес ☺

Багато століть тому, на цій землі жили 3 найбільших народи – Клани. Клан «Вогню», який був створений найпершим з усіх, адже вогонь – це життя, їх можна назвати початком створення всього світу.

Клан «Льоду» почав жити разом з природою, в засніжених осінніх лісах, разом з хижими тваринами.

«Блискавки» – називався третій Клан. Ті, хто не любив воювати, бо були медиками, їм більше подобалося допомагати всім і підтримувати рівновагу життя і смерті. Народ «Блискавки» ставили життя понад усе, повна протилежність клану «Льоду».

Ці народи були кожен по-своєму сильний. І всі вони жили, поважаючи один одного.

У всіх Кланів були підготовлені лицарі, які дуже часто відстоювали честь своїх королівств. Одного теплого дня відбувалося дійство під назвою «Алькantarські перегони». Якщо простою мовою – це були конячі забіги на перевірку спритності та вміння почувати себе в просторі.

Першим представником був спокійний лицар. Його хода так і віяла спокоєм та холодом врівноваженості. Наступним був Антікора, лицар народу Льоду, він крокував на лінію старту як справжній король. І, звісно ж, чемпіон минулого року Вітагонг, який був у різнокольорових латах, на вигляд неприступних, «він точно відчував захищеність».

Отож, всі готові до старту: 3....2....1.... вперед!

Всі одразу метнулися до фінішу. Вітер проносився через вуха кожного з лицарів, вони відчували ту свободу якої їм так не вистачало. На певний момент вони відчули смак волі...

Трибуни ж, навпаки, вивільняли свої емоції та максимально підтримували своїх вершників. Діти придумували різні кричалки, проявляючи свою творчість.

А от і фініш! Кожен з вершників прийшов до фінішу одночасно!!! Неймовірно, наскільки захопливі перегони!! По завершенню всіх вершників запросили на «Умиротворення» (свого роду відпочинок після перегонів, де всі зможуть відновитися в сауні з кришталево прозорою водою, відчути затишок, за обідом в замку скуштувати найкраще вино, здобути душевний спокій).

А для того щоб визначити переможця буде проведено 2-й тур перегонів з перешкодами, тому чекатимемо вас на наступному етапі. Всім дякую за те що прийшли.

РАНОК Мирослава Барановська

Сталося це, як би не збрехати, коли ще дід мого діда, а може й його дід, малятою був. Дерева тоді були в два рази вищі, а ріки в два рази глибші. Дивніших часів важко й уявити – кажуть, день тоді змінювався ніччю, завжди було або тільки холодно, або тільки спекотно, після літа йшла зима, а осені, яку ти, читачу, знаєш, і в думці не було. Тяжко тоді жилося людям. Увесь світ був поділений на дві частини – чорне і біле, хороше і погане, на щастя або сум, і не знали люди спокою. Доки одного дня Бог Сонця чи Бог Місяця, чи, дехто каже, вони обидва, послали в сім'ю звичайних людей хлопчика, і був він найнезвичайнішим, що тільки бачив світ до нього. Саме народження його було незвичайним – ніч в той момент відступала, і день вже починав фарбувати небо своїми яскравими барвами. Кажуть в той день люди вперше побачили ранок...

Незвичайним був той хлопець: куди б не ставала його нога, куди б не падав його погляд – там наступала гармонія. Більш за все він любив мирити людей між собою, відкривати їм очі та допомагати віднаходити спокій в душі, позбавляючи від суперечностей, що розривали людей зсередини. Та нелегко йому жилося – мучила його недосконалість цього світу, боліло йому серце за людей, відчував він, що може все змінити.

І одного дня, коли в небі, як зазвичай, день боровся з ніччю, він вийшов на найвищий пагорб долини і звернувся до Бога, що створив і Місяць, і Сонце. Сказав він: «Боже Милостивий, я дякую тобі за цей величний подарунок. Зі всією своєю щедрістю ти наділив мене даром Бачити. Та муки, які я відчуваю, бачачи страждання людей – такі само великі. Всією своєю душею я прагну поділитися зі світом гармонією, що ти мене наділив, так зроби так, щоб я міг це зробити!» І вперше відповів Бог своєму творінню: «Я тебе почув, сину мій. Цей дар я дав тільки тобі, але якщо ти так бажаєш... Проте попереджаю – ціна за це велика.» І заплющив хлопець очі, і не секунди не сумніваючись, погодився. І у той же момент виконав Бог його прохання, і наповнила душа хлопця гармонією весь-весь світ. І з того моменту стало все таким, яким ми його знаємо сьогодні – після зими йде весна, після літа – осінь, у чорному з'явилось біле, у білому – чорне, розмилися кордони, що ділили світ.

Ось таку історію розказав мені мій дід. Чи правда це – не знаю, самі вирішуйте вірити чи ні, та подекують, в тому самому місці, де відбулася ця угода, виростило дерево. До цих пір воно там стоїть, величезне...

ЛЕГЕНДА Мирослава Барановська

За вікном бентежний холодний вітер зривав з самотнього дерева останні листочки, що слабо на ньому трималися. Здалеку крони дерев рясніли кольорами: жовтим, помаранчевим, рожевим – прямо як вечірнє небо за хмарами. Крізь щілину у вікні вітер доносив запах диму, але йому не вистачало сили перебити теплу духоту від тільки спеченого мамою пирога з яблуками. Я поправила ковдру на плечах та відправилася униз по сходах. На підвіконні в коридорі лежали яблука. Протягнувши руку, я торкнулася їх кінчиками пальців: холодні, гладкі і тверді. Зовсім не такі, як їх родичі в маминому пирозі – ті розплилися в тісті, стали м'які та безформні, а після того, як їх розкувезяє мій молодший брат, від їх стійкого героїчного минулого взагалі нічого не залишиться.

Поряд з яблуками спочивали наші здобуті вчора на прогулянці трофеї: горішки та сухе листя. Його я ще звечора дбайливо поклала між сторінок книжок, що лежали тут недоторкані бозна скільки без діла. Ось так і з приходом осені почався в них новий етап в житті, а здавалося – восени все тільки закінчується...

Закінчується... В голові одразу промайнули минулі вихідні. Святкування Хелловіну цього року пройшло незвичайно вдало. Мені вдалося вмовити маму піти до подруги без брата – з ним возитися справжня морока, він то скиглить, то щось витворює. А ті вихідні він провів у бабусі. І добре, крім того, що він досхочу наївся, награвся та набігався, наша люба бабуся передала нам багацько подарунків: в'язані ковдри, шкарпетки і, звичайно, закрутки. Буде нам легше до зими готуватися.

Запах пирогу помітно почав змінюватися іншим. А як же, вже час вечері, мама готує картоплю. Я згадала, навіщо взагалі спустилася. До того, як сидячи біля вікна, я несвідомо поринула у вирій своїх фантазій та спогадів, я завзято вирішила спланувати свій наступний тиждень за чашечкою гарячого чаю. А він простояв на кухні, благополучно забутий, не один десяток хвилин...

Повернувшись до своєї кімнати, я сіла на ліжко і ще раз глянула на розкладені на ньому зошити, блокноти і папірці. Глибоко під ними причаївся мій щоденник. Для хоробрості випивши свій, вже холодний, чай, я зазирнула в цей збірник неприємних новин... Як добре, що почалися канікули і єдине, навіщо я його відкрила, це щоб подивитися на який день тижня випадає конкретне число. Я ж не одна так роблю? Прогортала на минулий місяць... Скільки днів вже пройшло, скільки домашніх завдань я виконала... Радує тільки те, що це позаду, принаймні на деякий час. Я відклала щоденник в сторону. Визирнула в вікно. Сонце вже сіло, темрява огорнула дерева. Вітер і не думав вщухати, в нього на сьогодні, напевно, таке завдання – зірвати з дерев всі листочки. На годиннику стрілка зупинилася біля 9. Я вимкнула світло і, попутно прибравши зошити, лягла до ліжка. Зручно вмовившись, я заплющила очі.

М'якість і тепло ковдри огортало моє тіло. Як же я люблю затишок, який відчувається темними осінніми вечорами, коли ти вдома, а за вікном бушує негода. Не заздрю я тим, кому не пощастило в таку пору залишитися без нічлігу. Сонливість долає мене і уява відносить мене туди, де хмари м'якіші за будь-які подушки, де можливо все і навіть більше...

ЛЕГЕНДА Олександра Лиманець

Колись дуже давно, в тепло-холодний жовтень, зібралися холодні яблука горішки, закрутки на зиму, сушене листя. Ви запитаете, чому вони зібралися? Ах, вони так сумували, тому щоб розважити своє життя вони вирішили відсвяткувати хелловін. Спочатку треба було дізнатися, що це за свято взагалі – і тут на допомогу прилетіла книга – «Ох, не чекали мене, а я знала що вам буду потрібна». І почалося слово книги... Вона розказала про всі ритуали хелловіна – всі розділили свої дії та написали чіткий план.

День X настав.

Підвіконня відповідало за музику та затишок на святі.

Картопелька відповідала за смак та запах.

Свято проходило на ура і тут прилетіла на чарівній ковдрі пані Осінь-володарка всього. Вона була дуже добра та з щирим серцем, вона подякувала за запрошення і подарувала кожному теплий осінній чай та імбирне печиво, піжами, гірлянди та носки. Всі були в захваті – свято набуло затишку та веселощів.

Але зла відьма-Зима підлила зілля в чай і через пару годин всі відчували сонливість, м'якість і лінивість. І це все закарбував у своїй пам'яті Вікно.

І через те, що зробила зла Зима, – Осінь закінчилася. І тепер всі люди під час осінньої пори відчувають те, що відчували наші герої (сонливість, сум, лень). І зараз завжди після осені іде холодна зима.

ЛЕГЕНДА ПРО ОСІНЬ – ЧАС РОЗВИТКУ І НАВЧАННЯ Таня Хмуровська

У глибокій та затишній осені був передсвятковий день Хелловіна. Дівчинка Хенсі була одягнена у теплу піжаму та носки, сиділа на підвіконні та вмикала і вимикала гірлянду. За вікном був холод, дівчина вирішила спуститися у підвал та перевірити, чи все добре з консервацією на зиму. Накинувши плед на плечі, вона відчула запах сирії картоплі і згадала, як допомагала бабусі її викопувати. Збоку на прилавку лежали холодні яблука та горішки. Виходячи з підвалу, дівчина натикнулася на стару книгу з ритуалами та діями на осінні свята. Хенсі це неабияк зацікавило. Піднявшись у кімнату вона відкрила книгу, а там було засушене пахуче листя. У кінці книги вона знайшла різні поради для підготовки до зими і зрозуміла, що вже підходить кінець осені. Негайно вирішила розпланувати свої дні на останній місяць, щоб провести його незабутньо. Пройшло декілька хвилин і дівчинка стала сонлива та заснула на м'якій ковдрі з чудовими планами у руках.

ОСІНЬ

Яна Павлюк

З давніх-давен Осінь вважається найблагороднішою порою року. Пора *пахучого листя, холодних яблук, осінніх горішків, запаху картоплі і закруток на зиму, пора ритуалів* та свят. Немає людини, яка б не змогла назвати хоча б одне осіннє свято. Хелловін, день знань, день осені та багато інших свят, які створюють *затишок* і не дають відчувати *холоду*.

Осінь *закінчує рік, але розпочинає свята*. Вона *відчиняє вікно, готує нас до зими, до чудес*. Так і хочеться *вдягнути тепленькі носочки та піжаму, повісити яскраву гірлянду, заварити гарячого чаю, закутатися в теплу, м'яку ковдру і вмотитися на підвіконні, читаючи книгу, плануючи день чи просто сонливо мріючи про диво...*

«З першою осінньою прохолодою життя почнеться спочатку» Френсіс Скотт.

«Осінь – остання, найчудовіша посмішка року» Вільям Кален Браянт.

«Осінь – це друга весна, коли кожен листок – квітка» Альбер Камю.

«У любові теж є осінь і пізнає її той, хто забув смак поцілунків коханого» Марк Леві.